

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЗОЛОТАР АЛІНА СЕРГІЇВНА

УДК 347.77/.78:004.056](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
«ЗАХИСТ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ В
ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ»

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.С. Золотар

Науковий керівник: Маріц Дарія Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Золотар А.С. Захист прав на інтелектуальну власність в цифровому середовищі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, 2023.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі. Основні питання, які розглядаються у роботі кореспондують сучасним викликам, які стоять перед правовою наукою, практикою та правотворчістю у сфері права інтелектуальної власності. Впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільних відносин вимагає вироблення нових підходів у правозастосуванні, обґрунтуванні нових теоретико-правових положень у цій сфері, а також необхідності перегляду нормативно-правового регулювання, зокрема, шляхом прийняття нових законів. Дисертаційне дослідження також відображає політику держави щодо цифровізації, інформатизації суспільства, а також захисту інтелектуальної власності. Так, інтеграційні процеси до Європейського Союзу (далі – ЄС) передбачають, серед іншого, впровадження та використання цифрових технологій. Тому, на цьому шляху серед основних завдань, які постають перед державою є формування нових механізмів державного управління, подолання прогалів правового регулювання, сприяння саморегулювання відносин у цифровій сфері.

У першому розділі дисертації розглядається доктрина захисту прав на інтелектуальну власність, окрема увага приділяється співвідношенню таких понять як «охорона» і «захист» прав. Зважаючи на міждисциплінарність

дослідження приділено увагу таким концепціям як «lex informatica», яка покликана задовольняти потреби користувачів мережі Інтернеті та «code is law», що полягає у здатності цифрових технологій перебирати на себе функції права та виконувати роль соціального регулятора. Аналізується можливість застосування саморегулювання в цифровій сфері, у результаті чого пропонуються визначення понять та їх включення до змісту проекту Закону України «Про саморегулюванні організації». Наводяться приклади сучасних стартапів, основна діяльність яких направлена на створення цифрових платформ, що передбачають різні можливості управління інтелектуальною власністю. Охарактеризовано міжнародний досвід США, Китаю, Японії як у можливостях застосування штучного інтелекту так і способах захисту інтелектуальних прав, а також План дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС.

Досліджено види правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються у цифровому середовищі. Наведено приклади з судової практики, про незаконне використання в Інтернет знаків для товарів і послуг. Розглянуто сучасний стан захищеності прав на інтелектуальну власність з трьох позицій: юридичної, технічної, політичної. Наведено сучасні технології захисту прав на інтелектуальну власність, а також аналізується науково-теоретичне підґрунтя їх застосування. Запропоновано авторське визначення поняття «захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі».

У другому розділі досліджуються механізми захисту прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації. Окреслено загальнотеоретичні підходи щодо змісту механізму правового регулювання зважаючи на наукову полігамію у підходах до розуміння цієї категорії. Визначено підстави, які обумовлюють актуальність дослідження механізмів захисту прав у сфері інтелектуальної власності. Встановлено, що елементи такого механізму відрізняються від загальноприйнятих, оскільки

стосуються лише заключної стадії правового регулювання – захисту. До таких елементів віднесено: форма захисту; спосіб захисту; порядок захисту; засіб захисту. Визначено, що окреме місце в механізмі захисту прав на інтелектуальну власність займають технічні засоби. Досліджено таку універсальну форму захисту як самозахист. Зроблено висновок, що самозахист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі може мати як основний так і превентивний характер. Також специфікою застосування форм захисту у досліджуваній сфері є можливість їх поєднання: юрисдикційної та неюрисдикційної. За загальним порядком захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється судом. Основна маса таких спорів розглядається місцевими судами. Якщо обидва учасники спірних правовідносин є юридичними особами, то спір, що виник між ними, підвідомчий господарському суду. За згодою учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності спір між ними може бути переданий на розгляд третейського суду. Спори між фізичними особами розглядаються місцевими судами. У світлі прийнятого Закону України «Про медіацію» аналізується можливість застосування інституту медіації у спорах з інтелектуальної власності, переваги та недоліки його впровадження в Україні.

Через такі категорії як «правопорушення», «правова аномалія», «суб'єктивне право» досліджувався феномен «зловживання правом». Спираючись на попередні дослідження встановлено передумови можливих «зловживань правом» в мережі Інтернет. Запропонована класифікації зловживань правом. Розглядаються питання обходу технічних засобів, як з метою добросовісного так і незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності в мережі. Дістала подальшого дослідження концепція про «правові аномалії» та їх відмежування від інших юридичних конструкцій.

У третьому розділі досліджуються окремі інноваційні технології захисту інтелектуальних прав. Аналізується співвідношення понять: «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність». Розглянуто можливості застосування технології блокчейн, як один із можливих технічних механізмів захисту інтелектуальних прав в мережі Інтернет. Наводяться історичні дані щодо запровадження такої технології у світі, а також можливості її використання у сфері інтелектуальної власності, що сприяє зменшенню кількості підробок, здійснення ліцензування та реєстрації торгових марок. Встановлена необхідність впровадження та застосування технології блокчейн у сфері захисту прав на інтелектуальну власність в Україні обумовлена, можливістю укладання смарт-контрактів; реєстрації та обліку даних, зокрема про власників виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності та їх авторів; безпекою обороту та управління інтелектуальними правами.

Проаналізовано можливості захисту інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн. Встановлено, що асортимент матеріалу, який використовуються для 3D-друку, означає, що застосування цієї технології впливає на цілий ряд галузей, створюючи нові можливості для інновацій та розвитку бізнесу. Водночас, проаналізовано негативні наслідки використання 3D-друку, у зв'язку з чим обґрунтовується доцільність використання технології блокчейн у цій сфері. Підіймаються питання етичного використання 3D-друку. Обстоюється думка, про використання технічних засобів у процесі створення надійного виробництва для промисловості майбутнього. Оскільки впровадженню інновацій передують творчий, інтелектуальний процес, який виявляється, у тому числі, у створенні об'єктів інтелектуальної власності, сучасні технології дозволяють забезпечувати їх захист.

Ключові слова: захист прав, інтелектуальна власність, механізм правового регулювання, зловживання правом, юридичний факт, доктрина права, соціальний регулятор, цифрове середовище, блокчейн, цифровізація, штучний інтелект, технічні способи захисту, інформація.

Список публікацій здобувача:

Статті, які входять до фахових видань України

1. **Золотар А.С.** Використання технології Blockchain для покращення захисту інтелектуальної власності в Україні // *Правовий часопис Донбасу*. Вип. № 3 (80). 2022. С. 27–33.
2. **Золотар А.С.** Теперішній стан захищеності інтелектуальної власності в контексті цифровізації // *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 94. 2022. С. 41–50.
3. **Zolotar A.S.** Using the globalization experience of the world's leading countries in the field of intellectual property protection in Ukraine // *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. № 1 (57). 2023. С. 197–204.

Тези доповідей в збірках матеріалів конференцій

4. **Золотар А.С.** Доктрина права інтелектуальної власності: формування нового етапу // Матеріали круглого столу «Захист прав людини в умовах суспільних трансформацій» (м. Київ, 8 жовтня 2021 р.). Київ, 2021. С. 25–27.
5. **Золотар А.С.** Захист інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією blockchain // Збірник тез доповідей Міжнар. наук-практ. конф. присвяченої 125-річчю заснування Нац. ун-у біоресурсів і природокористування України «Актуальні питання приватноправового регулювання в умовах євроінтеграції» (м. Київ, 15 червня 2023 р.). Київ, 2023. С. 161–164.

Праці, які додатково відображають результати дисертації

6. **Золотар А.С.** Дилема правового захисту інтелектуальних прав власників в сучасних цифрових технологіях // *Veda a perspektivy*. № 9 (28). 2023. Р. 203–214.

ABSTRACT

Zolotar A.S. Protection of intellectual property rights in the digital environment. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law». – National Technical University of Ukraine «Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the protection of intellectual property rights in the digital environment. The main issues considered in the work correspond to modern challenges facing legal science, practice and law-making in the field of intellectual property law. The implementation of digital technologies in all spheres of social relations requires the development of new approaches in law enforcement, the justification of new theoretical and legal provisions in this sphere, as well as the need to review regulatory and legal regulation, in particular, through the adoption of new laws. The dissertation study also reflects the state's policy regarding digitization, informatization of society, as well as intellectual property protection. Thus, integration processes into the European Union (hereinafter referred to as the EU) include, among other things, the introduction and use of digital technologies. Therefore, on this path, among the main tasks facing the state are the formation of new mechanisms of state

administration, overcoming gaps in legal regulation, and promoting self-regulation of relations in the digital sphere.

In the dissertation work, a theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which is revealed in the study of the protection of intellectual property rights in the digital environment, is carried out. The main theoretical and practical results are summarized as follows.

In the first chapter of the dissertation, the doctrine of protection of intellectual property rights is considered, special attention is paid to the correlation of such concepts as «protection» and «protection» of rights. Considering the interdisciplinary nature of the research, attention is paid to such concepts as «lex informatica», which is designed to meet the needs of Internet users, and «code is law», which consists in the ability of digital technologies to take over the functions of law and perform the role of a social regulator. The possibility of applying self-regulation in the digital sphere is analyzed, as a result of which definitions of concepts and their inclusion in the content of the draft Law of Ukraine «On Self-Regulatory Organizations» are proposed. Examples of modern startups are given, the main activity of which is aimed at creating digital platforms that provide various opportunities for intellectual property management. The international experience of the USA, China, and Japan in both the possibilities of applying artificial intelligence and ways of protecting intellectual rights, as well as the Action Plan on intellectual property to support the recovery and stability of the EU, is described.

Types of intellectual property offenses committed in the digital environment have been studied. Examples from court practice are given on the illegal use of marks for goods and services on the Internet. The current state of protection of intellectual property rights is considered from three positions: legal, technical, and political. Modern technologies for the protection of intellectual property rights are given, and the scientific and theoretical basis of their

application is also analyzed. The author's definition of the concept of «protection of intellectual property rights in the digital environment» is proposed.

The second chapter examines the mechanisms of protection of intellectual property rights in the conditions of digitalization. General theoretical approaches to the content of the mechanism of legal regulation are outlined, taking into account scientific polygamy in approaches to understanding this category. The reasons determining the relevance of the study of the mechanisms of protection of rights in the field of intellectual property have been determined. It was established that the elements of such a mechanism differ from the generally accepted ones, as they relate only to the final stage of legal regulation - protection. Such elements include: form of protection; method of protection; order of protection; means of protection. It was determined that a separate place in the mechanism of protection of intellectual property rights is occupied by technical means. Such a universal form of protection as self-defense has been studied. It was concluded that self-protection of intellectual property rights in the digital environment can have both a primary and a preventive nature. Also, the possibility of their combination: jurisdictional and non-jurisdictional is a specific feature of the application of forms of protection in the researched area. As a general rule, protection of intellectual property rights and interests protected by law is carried out by the court. The bulk of such disputes are considered by local courts. If both participants in the disputed legal relationship are legal entities, then the dispute that arose between them is subordinate to the commercial court. With the consent of the participants in legal relations in the field of intellectual property, a dispute between them may be referred to an arbitration court. Disputes between individuals are considered by local courts. In the light of the adopted Law of Ukraine «On Mediation», the possibility of using the institution of mediation in intellectual property disputes, the advantages and disadvantages of its implementation in Ukraine is analyzed.

Through such categories as «offence», «legal anomaly», «subjective law» the phenomenon of «abuse of law» was investigated. Based on previous studies, the prerequisites for possible «law abuse» on the Internet have been established. Proposed classification of abuses of law. Issues of bypassing technical means are considered, both for the purpose of bona fide and illegal use of objects of intellectual property rights in the network. The concept of «legal anomalies» and their distinction from other legal constructions received further research.

The third chapter examines individual innovative technologies for the protection of intellectual rights. The relationship between the concepts: «innovation», «novation», «innovation», «innovation process», «innovation activity» is analyzed. The possibility of applying blockchain technology as one of the possible technical mechanisms for the protection of intellectual rights on the Internet is considered. Historical data on the introduction of such technology in the world, as well as the possibility of its use in the field of intellectual property, which contributes to reducing the number of counterfeits, licensing and registration of trademarks, are given. The established need for the implementation and application of blockchain technology in the field of intellectual property rights protection in Ukraine is due to the possibility of entering into smart contracts; registration and accounting of data, in particular about owners of exclusive rights to intellectual property objects and their authors; turnover security and management of intellectual rights.

The possibilities of intellectual property protection and licensing of 3D printing using blockchain technology were analyzed. The range of material used for 3D printing has been found to mean that the application of the technology is impacting a range of industries, creating new opportunities for innovation and business development. At the same time, the negative consequences of using 3D printing are analyzed, in connection with which the feasibility of using blockchain technology in this area is substantiated. Issues of ethical use of 3D printing are raised. The opinion is argued about the use of technical means in the

process of creating reliable production for the industry of the future. Since the introduction of innovations is preceded by a creative, intellectual process, which manifests itself, including, in the creation of intellectual property objects, modern technologies allow to ensure their protection.

Unfortunately, the current legislation does not cover important issues of legal regulation of the use of 3D printing, as well as does not provide for effective ways of protecting the violated intellectual property rights with the use of 3D printing and bringing the guilty parties to justice. With this in mind, the protection of intellectual property through blockchain 3D printing licensing is of great importance. The combination of blockchain and 3D printing will help create a reliable manufacturing environment and realize more flexible manufacturing for the industry of the future.

Keywords: protection of rights, intellectual property, mechanism of legal regulation, abuse of law, legal fact, doctrine of law, social regulator, digital environment, blockchain, digitalization, artificial intelligence, technical methods of protection, information.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	21
1.1 Приватно-правова доктрина захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі.....	21
1.2 Види правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються у цифровому середовищі.....	43
1.3 Сучасний стан захищеності прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації: юридичний, технологічний, політичний аспекти.....	52
Висновки до розділу 1.....	83
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	86
2.1 Механізми захисту прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації.....	86
2.2 Теорія «зловживання правом» у сфері інтелектуальної власності: цифрові аспекти.....	104
Висновки до розділу 2.....	119
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРАВ.....	121
3.1. Можливості використання блокчейну для захисту прав на інтелектуальну власність.....	121
3.2. Перспективи впровадження інформаційних систем захисту інтелектуальної власності на основі блокчейн.....	131
3.3. Захист інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн.....	146
Висновки до розділу 3.....	160
ВИСНОВКИ.....	162

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	166
ДОДАТОК А.....	192

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні цифрові технології пронизують майже всі сфери суспільних відносин. Зважаючи на прогресивну автоматизацію, впровадження штучного інтелекту та інші інновації високотехнологічного світу, виникає потреба у модернізації підходів щодо охорони інтелектуальної власності та виробленні оновлених механізмів захисту інтелектуальних прав. Вимушені констатувати, що захист прав інтелектуальної власності в умовах сучасного цифрового середовища є складною сферою, що пов'язується з недостатнім правовим регулюванням, а по-декуди і його відсутністю. Крім того, через розширення цифрових сервісів знижується ефективність діючої системи контролю, що тягне за собою не менш значні загрози: кібератаки, порушення авторських прав, онлайн-піратство, розповсюдження шкідливого контенту, та цифрове шахрайство. Актуальність теми дослідження зумовлюється й тим, що важливість захисту прав на інтелектуальну власність в сучасну цифрову епоху – є вимогою часу, що заключається у пошуку балансу між правом на творчість, доступу до інформації, реалізації суб'єктивних прав в Інтернеті, використання інноваційних технологій під час створення об'єктів права інтелектуальної власності.

Охорона прав інтелектуальної власності в Україні здійснюється широким спектром вітчизняних нормативно-правових актів та міжнародних договорів, на шляху до євроінтеграції вживаються заходи щодо гармонізації та уніфікації законодавства з правом Європейського Союзу (далі – ЄС) у цій сфері. Своє чергою теоретико-правовим питанням захисту прав на інтелектуальну власність присвячені дисертаційні роботи: Ришкової О.В. «Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України» (2007 р.), Данилюка А.І. «Цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом» (2016 р.),

Тандир О.В. «Адміністративно-правовий захист прав суб'єктів інтелектуальної власності» (2013 р.), Якубівського І.Є. «Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні» (2019 р.). В останні роки виходили праці, представників київської, одеської, львівської правових шкіл, що присвячені окремим проблемам права інтелектуальної власності.

Проблеми права інтелектуальної власності досліджували вітчизняні науковці: Ю.Л. Бошицький, Р.В. Дробов'язко, Л.Р. Майданик, О.П. Орлюк, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, Г.О. Ульянова, О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан, М.І. Штефан, О.С. Яворська, І.Є. Якубівський, М.М. Яшарова.

Дослідженням захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій в Україні займалися такі науковці, як: О. Аврамова, Н. Адаховська, В. Воронкова, В. Вострякова, Т. Іванійчук, Н. Капітатненко, Х. Кметик-Подубінська, І. Коваленко, О. Крайнік, Н. Левицька, Г. Махова, Г. Нагорняк, Л. Приходько, О. Разіна, Я. Рудь, М. Хаустова, А. Шабалін, О. Штефан та багато інших. Серед зарубіжних дослідників зазначену проблематику вивчали: Є. Байєр, Л. Бентлі, Д. Беррі, Є. Войніканіс, Д. Ганджі, Дж. Греді, П. Джонсон Н. Елкін-Корен, Е. Зальцбергер, Дж. Літман, М. Ліффер, Р. Мейсон, Д. Роджерс, Р. Салієва, П. Самуельсон, С. Шекельфорд, Б. Шерман.

При цьому слід зазначити, що значна кількість наукових досліджень не враховує сучасні виклики, пов'язані з науково-технічним процесом, в суспільстві та його впливом на необхідність захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі. Крім цього, актуальність теми дослідження підсилює її міжгалузевий характер, що знаходиться на стику юридичної та технічної науки.

Зв'язок роботи з науковими роботами, планами, темами.
Дослідження відповідає ключовим положенням Стратегії розвитку

інформаційного суспільства в Україні, а також Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності. Дисертаційна робота виконувалась на кафедрі інтелектуальної власності та приватного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» в рамках теми «Захист прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні» (державний реєстраційний номер 0123U101549) та відповідно до Стратегії розвитку Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» на 2020–2025 роки».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження сучасних способів захисту права інтелектуальної власності в умовах цифровізації, виявлення прогалин правового регулювання, здійснення наукового аналізу юридичних та технічних способів захисту прав на ІВ, на підставі чого сформулювати обґрунтовані науково-теоретичні висновки та пропозиції.

Для досягнення поставленої мети ставилися та вирішувались наступні *завдання*:

- охарактеризувати приватно-правову доктрину захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі;
- проаналізувати види правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються у цифровому середовищі;
- визначити сучасний стан захищеності прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації: юридичний, технологічний, політичний аспекти;
- дослідити механізми захисту прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації;
- охарактеризувати теоретико-правові засади зловживання правами у сфері ІВ: цифровий аспект;

- встановити можливості та перспективи використання блокчейну та 3D друку для захисту прав на інтелектуальну власність.

Об'єктом дослідження є законодавство України та деяких зарубіжних країн, окремі положення національної цивілістичної доктрини та іноземні наукові джерела, судова практика щодо захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі.

Предметом дослідження є захист прав на інтелектуальну власність в сфері сучасних цифрових технологій.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використані загальнонаукові та спеціальні юридичні методи. Використання діалектичного методу дало змогу провести аналіз поглядів різних вчених на розуміння «охорони» та «захисту» прав на інтелектуальну власність; співвідношення «механізму правового регулювання» та «механізму захисту»; дослідити зміст «зловживання правом» у сфері інтелектуальної власності (підрозділ 2.1., 2.2 дисертації). За допомогою функціонального методу розглянуто сучасні технічні засоби захисту прав на інтелектуальну власність (підрозділ 1.3., 3.1., 3.2 дисертації). Синергетичний метод дозволив дослідити випадкові процеси, які впливають на посягання та зловживання правами на об'єкти інтелектуальної власності в мережі Інтернет (підрозділ 2.2 дисертації). Історико-правовий метод дозволив простежити динаміку розвитку доктрини захисту прав на інтелектуальну власність, а також визначення місця сучасних способів захисту в цифровому середовищі (підрозділ 1.1., 1.3 дисертації). Порівняльно-правовий метод застосовано при з'ясуванні своєрідності механізму захисту інтелектуальних прав в контексті цифровізації XXI століття (підрозділ 2.1 дисертації). За допомогою методу індукції охарактеризовано посягання на інтелектуальні права в умовах глобалізаційних процесів сучасної цифрової епохи, їх виклики та специфіку (підрозділ 1.2 дисертації). Методу контент-аналізу дозволив визначити інноваційні способи та шляхи обходу захисту

інтелектуальних прав в сфері цифрових технологій (підрозділ 2.1., 3.1 дисертації). На основі методу синтезу встановлено всі можливості використання блокчейну для захисту прав на інтелектуальну власність (підрозділ 3.1., 3.2 дисертації).

Застосування формально логічних методів дозволило сформулювати низку положень, що виносяться на захист.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному, сучасному науковому дослідженні присвяченому захисту прав на інтелектуальну власність в сфері сучасних цифрових технологій, що підтверджується сформульованими у дисертації положеннями:

уперше:

- обґрунтовано, що захист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі може здійснюватись не лише за допомогою юрисдикційних форм, а також за допомогою неюрисдикційних та технічних способів захисту;

- встановлено необхідність застосування міждисциплінарного підходу, що виявляється у синтезі правової та технічної науки у правотворчому процесі, спрямованого на формування сучасного законодавства у сфері інтелектуальної власності;

- зроблено висновок, що право на самозахист у цифровому середовищі виникає не з моменту порушення права на інтелектуальну власність, а з моменту волевиявлення управомоченої особи на це, з метою упередження вчинення правопорушення, шляхом застосування спеціальних технічних засобів;

- обґрунтовано, що зловживання правом у сфері інтелектуальної власності – це особливий феномен поведінки особи, яка не вважається правопорушенням, з приводу об'єкта права інтелектуальної власності, що полягає у реалізації своїх суб'єктивних прав, однак може призвести до заподіяння майнової шкоди, інших негативних наслідків;

- встановлено перспективність використання технології блокчейн у сфері захисту та управлінні правами інтелектуальної власності;

удосконалено:

- визначення поняття «захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі»;

дістало подальшого розвитку:

- положення про правові аномалії в цивільному праві, що виявляється в колізії правового регулювання, за яким об'єкт права інтелектуальної власності, який потрапляє в Інтернет, перетворюється на інформацію, яка може копіюватись, передаватись, продаватись не визначеній кількості осіб (електронна цифрова інформація);

- висновок, про можливість застосування поняття «превентивний захід» у праві інтелектуальної власності, основний зміст якого полягає в упередженні вчинення правопорушення;

- твердження про розмежування понять «посягання» та «правопорушення» у праві інтелектуальної власності, під час аналізу законодавства щодо обходу технічних засобів захисту.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний так і практичний інтерес і можуть бути використані в: *науково-дослідній сфері*, як основа для подальших теоретико-правових розвідок з питань захисту прав на інтелектуальну власність; *правотворчій та правозастосовній діяльності* – у процесі вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності, з урахуванням досвіду інших країн щодо застосування технічних засобів захисту прав у цифровому середовищі; *навчальному процесі* – при підготовці методичних матеріалів, навчальних посібників з навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності»; *просвітницькій та правовиховній діяльності* – для підвищення правової, цифрової культури громадян України, обізнаності щодо їх прав, обов'язків та відповідальності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею; всі публікації, в яких представлено результати дослідження є одноосібними. Усі результати дисертаційного дослідження, висновки та пропозиції зроблено на підставі особистого аналізу наукових джерел, нормативно-правової бази, судової практики. При використанні праць інших авторів, на них зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні результати досліджень були представлені на: Круглому столі «Захист прав людини в умовах суспільних трансформацій» (м. Київ, 8 жовтня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 125-річчю заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 15 червня 2023 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи було опубліковано 6 друкованих праць, з них 3 статті у фахових виданнях України, 1 публікація, що додатково відображає результати дослідження, 2 тези доповідей в збірках матеріалів конференції.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи складає 193 сторінки. Обсяг основного тексту становить 165 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Приватно-правова доктрина захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі

Сучасні технології розширюють можливості реалізації суб'єктами своєї інформаційної та творчої свободи, що радикально впливає на правове регулювання таких відносин, з іншого – цей процес у різних державах відбувається різними темпами. Так, «...потенціал суспільства на цьому етапі визначається не лише рівнем розвитку інформаційних та медіа-структур, а й рівнем розвитку інформаційної культури в суспільстві. У цих умовах з'являються нові суб'єкти та об'єкти права власності. Такими потенційними суб'єктами відносин можуть стати штучний інтелект (роботи) та віртуальні організації. До об'єктів права власності у віртуальному середовищі належать комп'ютерні програми, бази даних, вебсайти, мультимедія, твори мережевого мистецтва, доменні імена, цифровий контент, тобто інформаційне наповнення простору в Інтернеті (як опублікований твір у цифровій формі, так і будь-яка інша інформація: цифрова музика, потокова демонстрація відео, комп'ютерні ігри) [143, с. 265]».

Так чи інакше, об'єкти права інтелектуальної власності можуть створюватись та використовуватись завдяки цифровим пристроям. Перехід результатів творчості у цифровий простір – це виклик, який потребує адекватного реагування з боку держави. У зв'язку з цим, актуальними постають питання пов'язані з встановленням балансу між правом на свободу доступу до інформації та захистом прав інтелектуальної власності. Тобто, «...традиційні та розповсюджені у всьому світі права та свободи

людини трансформуються, наповнюються новими аспектами та змістом, розгалужуються на такі, що пов'язані саме з процесом цифровізації» [104, с. 23], про що зазначає й Бошицький Ю.Л. [16, с. 164–170] та інші учені [41, с. 39–42, 97 с. 66–80]. Ці фактори обумовлюють формування нового етапу доктрини захисту права інтелектуальної власності у цифровому середовищі. Варто відмітити, що в Україні вже зроблено певні кроки для створення правового підґрунтя для охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, в умовах розвитку інформаційного суспільства. Так, ратифіковано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, затверджено Концепцію розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні, прийнято Закон України «Про медіацію» та нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права». Своєю чергою, відносини, що пов'язані із захистом прав у мережі Інтернет, регулюються «Хартією глобального інформаційного суспільства», Декларацією Комітету міністрів Ради Європи «Про права людини і верховенство закону в інформаційному суспільстві», Будапештською конвенцією «Про кіберзлочинність», Декларацією «Принципів побудови інформаційного суспільства» тощо. Згадані документи, на думку Н.В. Троцюк, «...покликані забезпечити дотримання прав людини в епоху Інтернету і високих технологій, вони визначають правові рамки діяльності держав в нових умовах і готують підвалини для оновлення європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в умовах становлення нової групи прав людини, пов'язаної з цифровими технологіями. Положення цих міжнародних документів допомагають виробити збалансований підхід до розв'язання

проблеми співвідношення права інтелектуальної власності та інформаційних потреб особи і суспільства в цілому» [150, с. 116, 117].

Як відзначає Семенюк С.О., «...наразі виникає необхідність дослідження складних об'єктів права інтелектуальної власності, які виникають, функціонують і обертаються в умовах інформаційного суспільства. Такими об'єктами можна назвати комп'ютерні програми, різноманітні мультимедійні продукти, онлайн-видання (газети, радіо, телебачення), картографічні твори у цифровому середовищі, Інтернет-сайти, комп'ютерні ігри, інтернет речей тощо» [134, с. 1]. Зважаючи на міждисциплінарний та міжгалузевий характер дисертаційного дослідження не можемо не погодитись з представниками філософської науки, про те, що «...правові норми зорієнтовані переважно на регулювання діяльності щодо поширення творів на матеріальних носіях, які охороняються авторськими та суміжними правами. Але застосування спеціальних програм у глобальній комп'ютерній мережі надає змогу здійснювати практично необмежений, неузгоджений і неконтрольований обіг об'єктів права інтелектуальної власності. До того ж, перенесення літературних й аудіовізуальних творів у цифрове середовище породжує реальну загрозу зміни або фальсифікації цих творів, створення неякісних копій, та їхнього подальшого широкого розповсюдження з порушенням авторських прав» [139]. Це означає, що існуючі механізми правового регулювання для сучасного інформаційного суспільства є застарілими, а питання захисту прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі набувають все більшої нагальності. Однак політичні та правотворчі реалії сьогодення не сприяють вирішенню існуючих прогалин правового регулювання, нажаль, доводиться констатувати, що «...наразі державна система правової охорони інтелектуальної власності засвідчила низьку ефективність у розв'язанні ключових завдань і нездатність забезпечити розвиток сфери інтелектуальної власності як важливого елементу національної

інноваційної системи та базису інноваційної економіки держави» [131, с. 172], що вимагає реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності [171, с. 6–11].

Як наголошує Ю.Л. Бошицький: «...також законодавчого регулювання чекає і охорона прав на об'єкти права інтелектуальної власності в комп'ютерній мережі Інтернет. Міжнародні зобов'язання України вимагають створення ефективно діючої системи охорони інтелектуальної власності. Виходячи з цього, важливо привести національне законодавство у відповідність до вимог Директив Європейського Союзу і актів національного законодавства європейських країн, Договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, про виконання та фонограми і рекомендацій цієї організації стосовно охорони найсучасніших об'єктів інформаційних технологій» [17, с. 241].

Не зважаючи на потужний масив наукових праць, які присвячені захисту прав на інтелектуальну власність, у доктрині цивільного права не досягнуто консенсусу в розумінні понять «охорона» та «захист» права інтелектуальної власності. Тобто, існує певна дилема у трактуванні понять [58, с. 203–204]. Хоча існує і протилежна думка : «...що в сучасній цивілістиці простежується тенденція до чіткого розмежування понять охорони і захисту» [156, с. 46]. Так, в результаті проведеного дослідження О. Штефан дійшла висновку, що «...охорона цивільних, у тому числі, й авторських прав та інтересів має місце на етапі до їх порушення, а цивільно-правовий захист – після їх порушення» [168, с. 17]. Желіховська Ю.В. дослідивши правову природу понять «охорона» та «захист» прав, визначила такі групи поглядів на проблематику: « це різні, але схожі права; це різні стадії існування суб'єктивного цивільного права; суб'єктивне право охорони, включає в себе право на захист; право на захист є ширшим і охоплює собою право охорони» [48, с. 20]. Своєю чергою, Р.Б. Шишка

вважає, що «...проблема охорони права інтелектуальної власності в умовах інформатизації, напряду пов'язана з неліцензійним використанням програмного забезпечення, що порушує права розробників» [163, с. 26]. О.А. Штанько наголошує, що «...правова охорона і правовий захист можуть розглядатися як забезпечувальні правові механізми. Зокрема, правова охорона як такий механізм складається із сукупності гарантованих державою стимулюючих і обмежуючих засобів, що дають змогу будь-якому учаснику правовідносин користуватися певним соціальним благом та реалізовувати своє суб'єктивне право, а також забезпечувати об'єктивне право і здійснення його охоронної функції. Захист, будучи частиною охорони і пов'язаним із наявністю певної правової аномалії, передбачає засоби і способи відновлення порушеного становища» [166, с. 519]. Як зауважує Я. П'янова, «...охорона – категорія етапу нормального існування суб'єктивного права, причому категорія, що належить до явищ об'єктивного права, яким регулюються ті можливості, що надаються суб'єктам як учасникам конкретних правовідносин. Захист – категорія суб'єктивного права в порушеному стані» [96, с. 4, 7]. Н. Башурин в результаті узагальнення щодо співвідношення понять «охорона» та «захист» суб'єктивного права дійшла висновку, що «...у наукових колах існує два підходи: 1) охорона та захист відображають одне і те саме поняття; 2) охорона та захист є різними категоріями, причому охорона включає в себе захист» [89, с. 6]. В результаті проведеного дослідження В.О. Токарева наголошує, що «...для правильного використання такої категорії, як «механізм захисту цивільних прав», необхідно розмежувати сутнісні та змістовні аспекти таких правових явищ, як «форма захисту права», «способи захисту», «засоби захисту» [147, с. 53].

На наш погляд, основним критерієм для розмежування понять «захист» та «охорона» - є підстава застосування тих чи інших норм. Адже право на захист виникає у випадку порушення суб'єктивного права, тобто

якщо має місце правопорушення. До цього часу – діють охоронні норми. Однак, якщо мова йде про захист права інтелектуальної власності у цифровому середовищі, необхідно звернути увагу на наступне.

Так, якщо посягання на об'єкт права інтелектуальної власності відбувається у технологічній площині, - захист такого права може також здійснюватись у тому ж середовищі. Згідно з ч. 3 ст. 176 Угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони»: *«технічні засоби – це будь-яка технологія, пристрій або компонент, які за умови їх нормального використання призначені для запобігання або обмеження дій, які не санкціоновані правовласником будь-якого авторського права або будь-яких суміжних прав, як це передбачено законодавством кожної зі Сторін, стосовно творів або інших об'єктів, що охороняються [151].*

Цифрова форма результатів інтелектуальної діяльності характеризується швидкістю, анонімністю, транскордонністю, що породжує нові способи порушення інтелектуальних прав. Це справляє враження певної «відірваності» цифрових технологій від законодавства та права в цілому. У міждисциплінарних наукових публікаціях, присвячених дослідженню цифрового простору не поодинокі згадується концепція «*lex informatica*», яка покликана задовольняти потреби користувачів мережі Інтернет [200, с. 553]. Як свого часу, концепція «*code is law*», основоположника кіберправа, американського юриста Л. Лессінга, який застерігав суспільство від загроз, які випромінюють цифрові технології. На його думку, зміст концепції «*code is law*» полягає у здатності цифрових технологій перебирати на себе функції права та виконувати роль соціального регулятора. Своєю чергою, О.С. Яворська у монографічному дослідженні розрізняє два рівні регулювання: законодавчий та індивідуалізоване регулювання, що здійснюється нормами статутів, регламентів, положень, цивільних договорів [170, с. 345]. Тому, можна

говорити про динаміку розвитку соціальних регуляторів, появу яких закладає розвиток науково-технічного прогресу. Таким чином, новий етап розвитку доктрини захисту прав інтелектуальної власності має ознаменуватись специфікою взаємодії права та сучасних технологій, що визначить подальший розвиток та перспективи для нормотворчої діяльності у цій сфері. На наш погляд, реалії сьогодення вимагають побудови цифрової правової інфраструктури для належного обороту інтелектуальної власності, що передбачає використання технічних засобів, з метою її належного захисту. Як відзначає І.В. Семеніхін, процес формування правової доктрини має такі особливості, зокрема «...практичну направленість: суб'єкти її створення бачать у ній ефективний регулятор суспільних відносин, теоретичну основу, базу державної політики у сфері юридичного регулювання, зокрема, а аспекти розвитку, вдосконалення законодавства. У певних випадках правова доктрина здійснює безпосередньо регулятивну функцію, зокрема при розгляді і вирішенні конкретних судових справ» [133, с. 131, 132]. Заслужує на підтримку точка зору, що «...перспективними напрямками розвитку цивілістичної доктрини є пошук нових форм і методів вдосконалення цивільного законодавства, спрямованого на охорону цивільних прав та відповідних суспільних відносин, участь доктрини у нормотворчості та процесах розроблення концептуальних положень і стратегічних напрямів правової політики держави» [98, с. 70, 71].

Зважаючи на відсутність правового регулювання та визначеного правового режиму технологій (за винятком поодиноких норм), які існують та використовуються з метою захисту права інтелектуальної власності у цифровому середовищі, можна припустити про фактичне існування саморегулювання у досліджуваних правовідносинах. Відтак, вважаємо, що специфіка захисту права інтелектуальної власності у цифровому середовищі полягає: 1) наявності відповідної технічної платформи, яка

забезпечує надання послуг у сфері інтелектуальної власності, в тому числі створення технічних можливостей щодо захисту права інтелектуальної власності; 2) формах технічного захисту, які можуть бути лише ті, які передбачені саме для цього об'єкта права інтелектуальної власності, визначені автором, творцем, винахідником або передбачені конкретною технічною платформою; 3) учасники правовідносин керуються загальними принципами доцільності та необхідності встановлення спеціальних способів захисту щодо конкретного об'єкту; 4) фактичне існування саморегулювання в цифровому середовищі. Своєю чергою, О. Гончаренко вважає, що «...до системи саморегулювних організацій (СРО) мають увійти і СРО у сфері цифрової економіки, включаючи СРО на ринку криптовалюти та блокчейну. Важливим елементом інституційної діяльності має бути розробка правил та стандартів діяльності учасників СРО у сфері цифрової економіки. Враховуючи особливість цифрової економіки, саморегулювання у формі створення СРО є найбільш оптимальним варіантом її розвитку в Україні. Водночас потрібно враховувати можливі недоліки саморегулювання та ризики діяльності СРО у формуванні моделі взаємодії з органами державної влади, споживачами товарів та послуг тощо» [30, с. 96]. На сьогодні, чимало досліджень присвячено віртуальним організаціям, це пов'язується з активним впровадженням електронної комерції та необхідністю ведення бізнесу на новому рівні [9, с. 11–13, 12, с. 641–643]. Наявні визначення поняття «віртуальної організації» у науковій літературі зводяться до двох підходів: юридичного та економічного. В контексті досліджуваної тематики дисертаційного дослідження, можна припустити, що «віртуальна організація» - це нова організаційна форма здійснення будь-якого виду комерційної діяльності, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Створенню такої організації передують впровадження інновацій, необхідність швидкого реагування на нові виклики потреб ринку, прогалини правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, що

створює умови для формування інституту саморегулювання. Тобто, така діяльність передбачає взаємозв'язок економічної та юридичної складової. Проєкт Закону України «Про саморегулівні організації» не повною мірою відображає реальну ситуацію та необхідність впровадження нових організаційно-правових форм на законодавчому рівні. Однак, за таких умов потребує перегляду і система реєстрації таких організацій або визначення їх особливого правового статусу. У зв'язку з цим, пропонуємо введення до змісту ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про саморегулівні організації» визначення поняття *«віртуальна саморегулівна організація»*, як організацію, що має особливий правовий статус, яка не потребує державної реєстрації, функціонує як непідприємницьке об'єднання, що не має географічних меж та функціонує на основі інформаційно-комунікаційних технологій, які здатні забезпечити діяльність такої організації у конкретній сфері суспільних відносин.

Наразі сучасні стартап проєкти направлені на створення цифрових платформ, які направлені на: управління інтелектуальною власністю (TrademarkNow); пошук патентів, створення шаблонів для підготовки заявок на отримання патентів та їх реєстрацію (Cognition IP – стартап У-Combinator (венчурний фонд, у форматі бізнес-інкубатора для невеликих компаній у сфері інформаційних технологій); моніторинг об'єктів авторського права, виявлення та фіксацію порушень таких прав, неправомірне використання (без ліцензії) (Copytrack); створення єдиного депозитарію результатів інтелектуальної діяльності, що дозволяє депонувати об'єкти авторського права у цифровому форматі, з подальшою можливістю укладання договорів купівлі-продажу та ліцензійних договорів (UDIAR – Unified Depository of Intellectual Activity Results). Таким чином, цінність юридичних інновацій, у сфері інтелектуальної власності, вбачається у можливості надання комплексних послуг щодо захисту інтелектуальних прав. Вважаємо за потрібне, окремо підкреслити, що

технологія сама по собі не здатна притягнути до відповідальності правопорушника, вона виступає лише превентивним регулятором відносин, що виникають, змінюються або припиняються у цифровому середовищі. Крім цього, особливість цифрового середовища заключається в тому, що воно може будь-якого користувача перетворити на творця, за таких обставин, творчість набуває ознак масовості, втрачаючи при цьому унікальність. Хоча, «... у пункті «Р» вступу резолюції Європейського парламенту щодо норм цивільного права по робототехніці 2015/2103(INL) від 16 лютого 2017 береться до уваги те, що у підсумку існує ймовірність, що в довгостроковій перспективі штучний інтелект може перевершити інтелектуальний потенціал людини» [105, с. 46]. У зв'язку з цим, вважаємо, що сучасна наука має виконувати прогностичну функцію, що особливо важливо в цифрову епоху. Оскільки сучасні тенденції оцифровування будуть визначати юридичну практику майбутнього. До речі, як зазначає О.В. Плахотнік: «...сьогодні у судових системах Китаю, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Франції, Аргентини вже впроваджуються технології штучного інтелекту, які з математичною точністю можуть прогнозувати відсоток вірогідності судового рішення за відповідним алгоритмом та допомагають приймати судові рішення у відповідних провадженнях. Зазначені технології штучного інтелекту використовують програмне забезпечення та математичний апарат «машинного навчання» (machine learning)» [105, 46]. Трохи відхилившись від основного напрямку дослідження, звернемо увагу на необхідність перегляду підготовки юристів у вищій школі. Видається, що саме на технічні заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку, в тому числі, фахівців за спеціальністю 081 Право, необхідно впроваджувати освітні програми, які б об'єднували право інтелектуальної власності та інформаційні технології, основною метою яких є – подолання прірви між правом та технологіями.

Так, у продовження теми запозичення міжнародного досвіду щодо використання штучного інтелекту, відзначимо, що надійний захист прав інтелектуальної власності є життєво важливим як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються [56, с. 197–204].

Сполучені Штати завжди були країною, де порушення прав інтелектуальної власності засуджувалися більше, ніж в інших країнах. Протягом всього ХХ століття саме на теренах США відбувалися найбільш вражаючі суперечки про інтелектуальну власність, які продовжуються і в ХХІ столітті [189, с. 426]. Надання в США інтелектуальній власності особливого значення має як матеріальні, так і ідеологічні передумови. Сполучені Штати є найбільшим у світі виробником патентів на дослідження та розробки, їх компанії інвестували значні кошти в торговельні марки та бренди, і тут розташована найбільша кількість великих транснаціональних компаній, які працюють на п'яти континентах. Старі компанії, такі як General Motors, Disney і IBM, і нові компанії, такі як Microsoft, Google і Amazon, мають бізнес-напрямки, які сильно залежать від захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, уряд США також має економічні, політичні та дипломатичні сили для захисту прав власності своїх компаній як всередині країни, так і за кордоном, інструменти, яких часто бракує іншим країнам. Але є й інші причини, які змушують американське суспільство підносити та винагороджувати індивідуальну творчість, а не суспільний контекст, у якому генеруються знання.

Англо-американська ідеологія рішуче підтримує індивідуальні цінності та свободу, навіть якщо вони завдають шкоди суспільним інтересам. У континентальній Європі, навпаки, суспільні інтереси зазвичай переважають над індивідуальними правами. Це бачення США охоплює низку прав власності та поширюється на права інтелектуальної власності. Європейські суспільства, як правило, прагнуть обмежити власність і особливо інтелектуальну власність. Тому зрозуміло, що отримання

надійного захисту прав інтелектуальної власності було менш пріоритетним у Європі, ніж у Сполучених Штатах. Азіатське бачення більшою мірою підносить колективні зусилля, а не окремі підприємства. У більшості азіатських країн запровадження законодавства про права інтелектуальної власності було зумовлено більш необхідністю догодити Сполученим Штатам та іншим західним сторонам, а не справжнім ендогенним бажанням винагороди за індивідуальну творчість та інвестиції компанії в нематеріальні блага.

Азіатські країни такі як Японія та Китай також наздоганяють західні країни. Як країни, що наздоганяють, вони мають явний інтерес у застосуванні технологій, розроблених за кордоном, а слабка система захисту прав інтелектуальної власності слугує цій меті. Варто зазначити й те, що з 1980-х років саме японські компанії стали основними виробниками інновацій, але вони все ще неохоче використовували права інтелектуальної власності як свій основний інструмент для отримання віддачі від своїх інновацій [218, с. 8].

Спроба зміцнити режим прав інтелектуальної власності та отримати більше правозастосування почалася в США понад 30 років тому. «Тиха революція» відбулася у формі чотирьох взаємопов'язаних змін. Першим був Закон Бея-Доула, який дозволив університетам та іншим дослідницьким центрам комерціалізувати та отримувати прибуток від інновацій, створених за державні кошти – правова трансформація, яку пізніше наслідували кілька країн ОЕСР [184]. По-друге, обсяг патентної системи поступово зростає, дозволяючи патентувати нові сфери, такі як програмне забезпечення, які раніше охоплювалися іншими формами інтелектуальної власності або не охоплювалися взагалі. По-третє, Управління патентів і товарних знаків США (USPTO) почало фінансуватися за рахунок зборів, які стягують заявники, а не уряд. Ця начебто нешкідлива зміна спонукала USPTO видавати патенти на якомога більше заявок, навіть якщо новизна та

корисність не є самоочевидними та коли винахід відноситься до областей, які традиційно виключаються з діапазону патентів. По-четверте, суди стають дедалі жорсткішими щодо порушників прав інтелектуальної власності.

Наслідки тихої революції в Сполучених Штатах суперечливі, і багато критиків стверджують, що це завдало шкоди економіці США, оскільки зменшило темпи інновації, що призвело до надмірних судових процесів і збільшення витрат, а також збільшило монопольну владу. 4 липня 2013 року президент Барак Обама висловив занепокоєння тим, що в США надто багато патентів, які не відображають справжню винахідницьку діяльність, запровадивши відповідне законодавство для зменшення «несерйозних судових процесів». Після цього США стали рухатися в протилежному напрямку, після того, як спонукали й тиснули на інші країни створити більш сильний режим захисту прав інтелектуальної власності, який уже має значний міжнародний вплив.

Захист і забезпечення прав інтелектуальної власності мають вирішальне значення для здатності країн-членів ЄС стимулювати інновації та конкурувати в глобальній економіці. Тут права інтелектуальної власності відіграють важливу роль у просуванні інновацій та захисті інвестицій, зокрема в цифрову та зелену економіку. Ось чому Європейська комісія працює над гармонізацією та покращенням законів, що стосуються прав інтелектуальної власності в ЄС, а також для забезпечення рівних умов гри на глобальному рівні.

Позиція країн-членів ЄС має наступний прояв: надійна структура інтелектуальної власності – це найкращий спосіб використовувати креативність і сприяти розвитку інноваційних підприємств [199]. Без захисту ідей підприємства та окремі особи не могли б отримати повну вигоду від своїх винаходів чи творінь і менше зосереджувалися б на дослідженнях і розробках. Інтелектуальна власність також є ключовим

важелем для підтримки стійкості ЄС і його країн-членів та економічного відновлення під час кризи. Але в той же час доступ до інтелектуальної власності має бути полегшений за справедливих умов. Комісія розробила законодавчу базу та систему інтелектуальної власності, яка пропонує компаніям ЄС стимули інвестувати у надання товарів і послуг з високими стандартами якості, інновацій, дизайну та креативності.

Щоб взяти на себе лідерство в ключових галузях промисловості, підвищити стійкість у часи COVID-19, здійснюючи перехід до більш екологічної та цифрової економіки, ЄС прийняв рішення, що він має більш ефективно захищати та управляти інтелектуальною власністю. У листопаді 2020 року Комісія ЄС прийняла Повідомлення «Максимально використати інноваційний потенціал ЄС – План дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС». У цьому документі вмістились пропозиції щодо конкретних заходів у п'яти ключових сферах:

1. Покращення способів захисту прав інтелектуальної власності:

- шляхом підтримки швидкого розгортання єдиної патентної системи;
- шляхом оптимізації сертифікатів додаткового захисту;
- шляхом модернізації системи захисту дизайну;
- шляхом посилення захисту географічних зазначень;
- через вдосконалення системи охорони сортів рослин;
- через сприяння використанню нових технологій (таких як блокчейн та штучний інтелект);

2. Сприяння сприйняттю та використанню інтелектуальної власності, особливо малими та середніми підприємствами;

3. Сприяти ліцензуванню та спільному використанню інтелектуальної власності:

- шляхом забезпечення доступності критично важливих інтелектуальних прав власності під час кризи;

- шляхом підтримки розвитку високоякісної «інфраструктури авторського права»;

- шляхом підвищення прозорості та передбачуваності в ліцензуванні стандартних патентів;

- шляхом сприяння доступу та обміну даними шляхом уточнення Директиви про комерційну таємницю;

4. Забезпечення більш ефективного контролю і боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності:

- шляхом роз'яснення обов'язків онлайн-платформ у Законі про цифрові послуги;

- шляхом запуску інструментарію ЄС проти підробок;

- через посилення ролі Європейського управління по боротьбі з шахрайством (OLAF) та інших органів влади в боротьбі з підробками та піратством;

5. Сприяння чесній грі на глобальному рівні:

- шляхом розробки глобальних стандартів інтелектуальної власності;

- через припинення нечесної практики використання інтелектуальної власності [198]. Кожна країна-член ЄС повинна дотримуватись цього Плану дій та повністю гармонізувати своє законодавство у сфері інтелектуальної власності відповідно до його вимог.

Що стосується таких країн як Китай та Японія, то тут глобалізаційний досвід розвитку права інтелектуальної власності має свої особливості. Так, китайські виробники завоювали частку на світових ринках, пропонуючи аналогії недорогих копій західних товарів. У процесі запозичення технологій економічно розвинених держав китайські товаровиробники набули безцінних переваг, які виходять за рамки підриву обсягу продажів західних конкурентів, напрацьовуючи власні навички проектування та виробництва, як наслідок – створення власних інноваційних продуктів.

Запозичення та імітація є складовими творчості, оскільки нові твори спираються на попередні роботи, і здатність вільно копіювати результати існуючих конструкцій надає можливість прояву творчого потенціалу в таких сферах, як мода, фінанси та програмне забезпечення. Копіювання також може сприяти посиленню конкуренції, зростання обсягів ринку та розвитку брендів [77, с. 77].

Товаровиробники КНР уособлюють концепцію «підривних інновацій», коли виробляються товари низької якості, які відрізняються окремими привабливими рисами, якість їх поступово підвищується, вони витісняють лідерів ринку. Фактично ринок пригнічується шляхом творчої адаптації переробки існуючих технологій, перетворюючи дорогі товари на доступні всім. Відбуваються зміни над ринком з допомогою далекоглядного створення нового ринку.

Перевага китайської економічної глобалізації полягає в тому, що Китай став однією з провідних країн щодо експорту своїх товарів, які домінують у багатьох країнах світу. Необхідно відзначити зростаючу роль Китаю на світовій арені. Не стільки тому, що в Китаю найбільший у світі золотий запас (понад 2 трлн доларів), не враховуючи золотовалютні резерви Гонконгу, скільки через те, що в останні роки Китай розвивається швидше, ніж інші країни, в різних сферах суспільного життя, отримавши суттєві переваги завдяки глобалізації у сфері економіки. Він став одним з найбільших одержувачів фінансових інвестицій серед країн, що було досягнуто завдяки включенню Китаю в глобальну економіку [13, с. 268].

Побудувавши свою економіку, дотримуючись політики масового імітатора, Китай вибрав вектор розвитку інновацій, зваживши на важливість інтелектуальної власності для економічного розвитку, змінив ставлення до інновацій та інтелектуальної власності. Враховуючи питання національного інтересу, керівництво країни поставило на меті стати постачальником інноваційної продукції, для чого прагне дотримуватися прав

інтелектуальної власності і більше не бажає залишатися дешевим товаровиробником винаходів розвинених держав, конкуруючи за низькооплачувану роботу. Для реалізації мети Китай приєднався до міжнародних договорів, став членом СОТ, погодивши законодавство із вимогами цієї організації. Не зупиняючись на досягнутих економічних успіхах, Китай ставить перед собою нові амбітні цілі, прийнято План розвитку штучного інтелекту нового покоління [215, с. 60]. Проведенню досліджень та розробці штучного інтелекту в Китаї сприяє відсутність ефективного законодавства у сфері захисту персональних даних, що надає компаніям повну свободу для розвитку своїх технологій. Наприклад, WeChat обробляє 7 млрд фотографій на день, що є значним ресурсом даних, створюючи переваги китайським компаніям у розпізнаванні зображень [146, с. 86]. Таким чином, Китай знову використовує недосконалість та неефективність законодавства для виконання поставлених завдань – розвитку технологій штучного інтелекту.

Виходячи з існуючого досвіду розвитку, можна припустити, що в перспективі Китай ухвалить більш жорсткі нормативні акти для забезпечення конфіденційності даних, враховуючи необхідність гарантувати захист даних користувачів, якщо це не йтиме у розріз з цілями економічного розвитку. Тому, побудувавши економіку, дотримуючись політики масового імітатора, Китай вибрав вектор на розвиток інновацій, врахувавши важливість дотримання прав інтелектуальної власності для економічного розвитку.

Як відомо, на сьогоднішній день економіку Японії вважають однією з найбільш розвинених в світі. Вона посідає третє місце серед світових лідерів за розміром ВВП, поступаючись лише США та Китаю. З початком третього тисячоліття всім країнам світу було кинуто виклик – принципово новий підхід до розвитку міжнародної спільноти. І саме Японія стала тією країною, яка однією з перших прийняла цей виклик. Саме тут відбулась

розробка та імплементація в національну правову систему глибоко переробленого на основі реалій і тенденцій інноваційного розвитку інформаційно-технологічних укладів, що швидко змінюються, законодавства про інтелектуальну власність, де докладно регламентовано охорону авторських і суміжних прав, а також способи їх захисту; процедури патентування технічних рішень, видачу охоронних документів; засоби індивідуалізації; нетрадиційні об'єкти [4, с. 54].

Важливим кроком у розвитку чинного законодавства Японії у сфері захисту інтелектуальної власності є розробка національної стратегії розвитку цієї сфери. Основоположна ціль японського уряду – першість на світовому ринку. І тому, починаючи з 2003 року, Японія почала розробляти свої стратегії інтелектуального розвитку, остання з яких прийнята у 2016 році і має бути реалізована до 2025 року. Її основною ціллю є трансформація суспільства та економіки таким чином, щоб забезпечити інтереси зацікавлених осіб у сфері інтелектуальної власності.

Прийнята у 2016 році в Японії «Стратегічна програма інтелектуальної власності 2016» побудована на наступних чотирьох стовпах:

1. Просування інновацій у сфері інтелектуальної власності для 4-ї промислової революції:

- побудова системи інтелектуальної власності наступного покоління, адаптованої до оцифровки та створення мережі;

- сприяння управлінню інтелектуальною власністю, орієнтованому на відкриті інновації;

2. Розширення діяльності у сфері інтелектуальної власності;

- посилення освіти з питань інтелектуальної власності та розвитку людських ресурсів у сфері інтелектуальної власності;

- сприяння розробці регіональної стратегії інтелектуальної власності, малого та середнього бізнесу, сільського, лісового та рибальського господарства;

3. Сприяння розширенню присутності:

- розширення присутності за кордоном і зміцнення промислової інфраструктури;

- сприяння використанню архівів;

4. Розвиток інфраструктури для систем інтелектуальної власності:

- функціональне посилення систем розгляду спорів щодо інтелектуальної власності;

- посилення підтримки розвитку глобального бізнесу шляхом взяття на себе лідерства в іспитах, запровадження найшвидшої та найякіснішої в світі системи іспитів;

- сприяння міжнародному співробітництву, такому як співпраця з відомствами інтелектуальної власності інших країн і підтримка розробки та експлуатації систем інтелектуальної власності в країнах з економікою, що розвивається;

- підвищення якості послуг патентного адміністрування тощо [197].

Реалізація цієї Стратегічної програми інтелектуальної власності здійснюється під керівництвом штаб-квартири Стратегії інтелектуальної власності та у співпраці з Радою з питань науки, технологій та інновацій, Стратегічним штабом ІТ та іншими організаціями та впроваджується надійно спосіб, що супроводжується регулярною перевіркою та оцінкою, щоб отримати максимальний ефект політики як довгострокової стратегії інтелектуальної власності.

Японська система правової охорони інтелектуальної власності наголошує на «суспільній корисності» інновацій. У цій країні увага приділяється практичному застосуванню інновацій, а громадська думка прихильна до компаній, які вдосконалюють зарубіжні технічні досягнення.

Японію, по-праву, можна назвати світовим лідером у розбудові глобальної системи інтелектуальної власності. Це зумовлено тим, що в умовах глобалізації підприємницької діяльності для компаній Японії стає

все більш важливим отримати права в іноземних країнах. За цих обставин Патентне відомство Японії просуває ініціативи, щоб її оперативну та високоякісну систему інтелектуальної власності можна було легко зв'язати та синхронізувати з глобальними системами інтелектуальної власності. З точки зору заходів для підтримки компаній в ефективному отриманні стабільних і надійних патентних прав у багатьох країнах і регіонах, Патентне відомство Японії створило програму Patent Prosecution Highway. Підприємствам необхідно подати заявку на використання цієї програми. Patent Prosecution Highway – це програма, створена для того, щоб заявка, яка була визнана патентоспроможною в Японії, проходила прискорену експертизу за допомогою простих процедур в інших країнах [221].

У 2006 році Патентне відомство Японії разом з Управлінням патентів і торгових марок Сполучених Штатів запустила першу в світі магістраль патентного переслідування. Наразі до цієї програми приєдналися понад 30 країн і регіонів. І кількість заявок у Патентній прокуратурі постійно зростає.

Патентне відомство Японії бере активну участь у веденні співпраці на глобальному рівні на основі дискусій, таких як гармонізація систем інтелектуальної власності, на міжнародних зустрічах і форумах, таких як ВОІВ; IP5; Тристоронні зустрічі між Японією, Китаєм і Південною Кореєю; тощо. Патентне відомство Японії також прислухається до думок користувачів, проводить міжнародні симпозиуми та запрошує користувачів взяти в них участь. Крім того, Патентне відомство Японії встановило відносини співпраці з країнами, що розвиваються в Азії, Африці, Центральній і Латинській Америці.

Виходячи з вище викладеного, можемо відмітити наступні аспекти досвіду зарубіжних країн у сфері захисту інтелектуальної власності. По-перше, інтелектуальна власність присутня в кожній сфері суспільного та економічного життя, тобто існує незалежно від країни та її кордонів. Цей факт є наслідком розвитку науки, техніки та інтелектуальної сфери людської

діяльності, що робить цей процес незворотнім і передбачає постійне розширення сфери застосування інтелектуальної власності. По-друге, правова охорона прав власників об'єктів інтелектуальної власності може бути використана лише у випадках оформлення об'єкта за вимогами міжнародних угод, що гарантують цей захист [209, с. 97]. По-третє, при вступі в еру цифрових технологій, важливо, щоб управління інтелектуальною власністю узгоджувалося з відсутністю територіальності в Інтернеті та неможливістю обмеження використання об'єкта охорони за межами територій та особами, для яких автор не дав згоду.

Для реалізації процесу глобалізації захисту інтелектуальних прав власності в будь-якій державі, зокрема й в Україні, варто пройти наступні етапи:

- етап гармонізації — за якого всі країни погоджуються мати порівнянне, якщо не ідентичне, законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності, яке гарантує відсутність дискримінації іноземців. Гармонізація допускає відмінності в правовому режимі захисту інтелектуальної власності кожної країни, але в кожній національній системі національні та іноземні громадяни та компанії повинні бути на рівних;

- етап стандартизації — коли гармонізація переходить у стандартизацію, окремі країни більше не мають права вирішувати, які правила вони можуть застосовувати всередині країни. Завдяки відповідним обговоренням колективно встановлюються угоди та договори, правила та стандарти. Наприклад, договори можуть вимагати від країн-членів запровадження відповідного законодавства про захист прав інтелектуальної власності, встановлювати певну тривалість дії патентів, яка буде однаковою для всіх країн-членів, встановлювати обов'язкову відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в кожній країні-члені цього договору;

- етап контролю та вирішення суперечок – дотримання стандартів, що діють у кожній країні, не є виключно підконтрольним національним структурам, вони також оцінюються та контролюються багатосторонніми установами, тобто міжнародними чи регіональними організаціями, які здійснюють свою діяльність у сфері інтелектуальної власності. Ця оцінка має гарантувати стандартизацію. При цьому також передбачається, що країни, які не дотримуються вимог, повинні виправити ситуацію або піддаються санкціям;

- етап дотримання з примусовим виконанням в разі такої необхідності – процедури виконання, що застосовуються всередині країни, не залишаються під контролем лише національних органів влади, а надаються для оцінки глобальним установам, які мають повноваження оцінювати їх. Забезпечення виконання покладено не лише на національні органи влади, а й на міжнародні організації [189, с. 434].

Таким чином, протягом останніх років права інтелектуальної власності перемістилися з сфери правового та політичного аналізу на перший план глобальної економічної політики. Більшість розвинених країн в односторонньому порядку посилили свої закони та правила в цій сфері, а багато з тих, що наразі активно розвиваються, готові зробити те ж саме. На багатосторонньому рівні варто відмітити успішне укладення угод, які стосуються торговельних аспектів прав інтелектуальної власності. Нова глобальна система інтелектуальних прав власності характеризується як наявністю переваг, так і недоліків. Більш ефективний захист прав інтелектуальної власності має збільшити стимули до інновацій і збільшити віддачу від міжнародної передачі технологій. Однак це також може збільшити витрати на придбання нових технологій і продуктів, змінивши глобальні умови торгівлі на користь виробників технологій і спрямувавши їх проти споживачів технологій. У цьому контексті постає питання побудови нової міжнародної економічної та правової політики у сфері захисту прав

інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій. Зокрема, якщо мова йде про правопорушення, які вчиняються у цій сфері, що стане предметом розгляду у наступному підпункті дослідження.

1.2 Види правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються у цифровому середовищі

Правопорушення у сфері інтелектуальної власності, а відповідно відповідальність за них визначається цивільним, адміністративним та кримінальним правом. Заслуговує на увагу розмежування понять «посягання» та «порушення» прав інтелектуальної власності, яке запропонувала О.В. Ришкова. Згідно якого науковець визначає: «*посягання* є одним із видів порушення прав інтелектуальної власності і являє собою підготовку, замах на вчинення цивільного правопорушення. Якщо зазначене посягання не завдало моральної і (або) майнової шкоди, то воно не визнається порушенням прав інтелектуальної власності». Водночас «*порушенням прав інтелектуальної власності* є будь-яке завдання моральної (немайнової) і (або) майнової шкоди суб'єкту (носію, володільцю, власнику) цього права протиправними діями, де протиправними вважаються дії, вчинені без дозволу уповноваженої особи або всупереч закону» [127, с. 6]. Так, у ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» законодавець розрізняє види порушень та дії, що можуть призвести або створюють загрозу порушення особистих немайнових та майнових авторських і суміжних прав. Отже, з огляду на ч. 2 ст. 53 зазначеного закону, *правопорушеннями у сфері авторського права та суміжних прав можна назвати*: «плагіат; піратство; незаконне ввезення на територію України примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, записів передач організації мовлення;

камкординг; кардшейрінг; будь-які дії з недозволеного обходу технологічного засобу захисту об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, у тому числі кардшейрінг, а також виготовлення, реклама, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу; зловживання посадовими особами організації колективного управління службовим становищем, що призвело до невиконання або неналежних розподілу і виплати винагороди суб'єкту авторського права або суб'єкту суміжних прав; підроблення, зміна чи вилучення інформації про управління правами, зокрема в електронній (цифровій) формі, без дозволу відповідного суб'єкта авторського права або суб'єкта суміжних прав; імпорт, розповсюдження примірників об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів майнових прав на ці об'єкти вилучено чи у яких змінено інформацію про управління правами, зокрема в електронній (цифровій) формі, управління веб-сайтом, який шляхом індексації метаданих твору або об'єкта суміжних прав та наданням пошукової системи, дозволяє користувачам цього веб-сайту знаходити та поширювати твір або об'єкт суміжних прав у межах однорангової мережі без дотримання майнових прав суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав».

Наразі високі технології створюють ряд негативних наслідків у сфері інтелектуальної власності. На наш погляд, можна виокремити наступні: 1) системи зберігання на оптичних дисках – дозволяють збирати в побутових цілях бібліотеки захищені авторським правом текстові, музичні і візуальні твори; 2) волоконно-оптичні лінії (технології), які здатні передавати інформацію з великою швидкістю та на значні відстані. З позитивного боку, це полегшує обмін знаннями, з негативного – не можна ігнорувати можливість використання такої інтелектуальної власності без дозволу автора або в обхід технічних способів захисту. Такі фактори

посилюють необхідність захисту інтелектуальної власності та вивчення нових видів правопорушень, які виникають у цій сфері.

В даний час проблема фальсифікації та контрафакту набула національного масштабу та ставить під загрозу економічну безпеку держави, а якщо врахувати, що реалізація даних товарів відбувається за допомогою інформаційних технологій, то ця проблема стає ще більш виправданою. Слід зазначити, що контрафактні товари – це товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності (об'єкти авторського права та суміжних прав, права промислової власності) за умови, що переміщення таких товарів через митний кордон чи інші дії тягнуть за собою порушення прав правовласника, які охороняються в відповідності із законодавством [67, с. 392].

Більш зацікавленими у боротьбі з контрафактною продукцією зацікавлені компанії, які вже зарекомендували себе на міжнародному ринку. І на це є вагомі причини, а саме: підробки не тільки зводять нанівець всю ексклюзивність люксових продуктів, вони істотно зменшують прибуток компаній і негативно впливають на їх репутацію. Останніми роками виник новий напрямок контрафакту – «цифрові підробки», що являють собою точні копії самого товару, включаючи «фірмову» упаковку. Тільки в умовах лабораторного дослідження можна відрізнити оригінал від підробки. Оскільки якість при цифровому копіюванні залишається 100%, а вартість створення однієї копії набагато нижча, порівняно із загальними витратами на створення оригіналу, тому ціна контрафактної продукції зазвичай дешевше за оригінал. Саме тому соціальні медіа та веб-платформи, посередники та правовласники в усьому світі знаходяться в авангарді боротьби з цифровим копіюванням [206].

Ще однією проблемою захисту прав інтелектуальної власності є «цифрове піратство», під яким розуміють порушення захисту авторських прав в Інтернеті, яке передбачає потокове завантаження та обмін творами,

захищеними авторським правом (наприклад, книгами, музикою та фільмами), поза дозволом на доступ, використання та розповсюдження у спосіб, що не передбачений законом [9, с. 104]. Український законодавець закріплює поняття «інтернет піратство», в розуміння якого вкладає вчинення певного роду дій, які мають місце в інтернеті і спрямовуються на порушення авторських та суміжних прав (абз. 2 п. 2 ч. 2 ст. 53 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»). Піратство, яке виникало щодо захищених авторськими правами об'єктів, існувало ще задовго до того, як з'явилася мережа Інтернет. Присвоєння авторства, нелегальні копії товарів та інші порушення закону здійснювалися з їх фізичними носіями, які з появою Інтернету і розвитком цифрової індустрії стали поступатися своїм наступникам [64, с. 40]. Як і інші форми кіберзлочинів проти інтелектуальної власності, цифрове піратство позбавляє авторів і видавців творів, захищених авторським правом, економічної вигоди від своїх творінь, власності та праці. Наприклад, НВО (американська мережа телеканалів, яка вимагає від глядачів платити за перегляд контенту) втратила мільйони доларів доходу, коли епізоди одного з її серіалів – «Гри престолів» – вийшли в Інтернет для безкоштовного перегляду. Сценарії гри престолів, епізоди та не випущені епізоди телешоу НВО також просочилися в Інтернет після витоку даних у 2017 році [215]. Особливістю Інтернет-піратства є те, що воно має глобальний характер, а тому боротьба з ним також має набувати аспектів глобальності, бо викорінення його в одній країні і існування в іншій рано чи пізно призведуть до того, що права інтелектуальної власності в «захищеній країні» будуть порушені тим чи іншим чином через мережу Інтернет.

Наступною проблемою у цій сфері є динамічне поширення інтернет-фішингу – фішингових (підроблених) сторінок, що створюються шахрайським способом з метою копіювання офіційних веб-сторінок банків, інтернет-платформ, онлайн-магазинів, платіжних сервісів тощо [31, с. 144].

Головною метою фішингу є крадіжка конфіденційної інформації користувачів, зокрема , логінів та паролів для авторизації на сайтах. Не менший інтерес для шахраїв представляє така важлива інформація, як дані кредитних карток користувачів або інформація про банківські рахунки. Поширеність фішингових атак пов'язана, у тому числі, із ретельною підготовкою зловмисників до проведення. Для початку вони створюють підроблений сайт, який візуально буде схожий на офіційний. На перший погляд ці два сайти нічим не будуть відрізнятись і тільки уважний користувач зможе побачити відмінності. Потім Інтернет-шахраї використовують різні способи, щоб користувачі відвідали підроблений сайт. Найчастіше шахраї у своїх корисливих цілях використовують різні розсилки або бізнес-рекламу, щоб звернути на фальшивий сайт увагу користувачів. Певна частина Інтернет-користувачів трапляється на подібні хитрощі (phishing-спотворене fishing, англ.-рибалка). Користувачі вводять на підроблених сайтах свої персональні дані, паролі, логіни та дані щодо банківських карток. Як тільки шахраї отримують дані щодо банківських карт користувачів, то стає можливим списання з них коштів. Що стосується інтелектуальної власності, то шляхом використання фішинг-атак зловмисники можуть отримати доступ до об'єктів інтелектуальної власності без дозволу на це від правовласника, а також змогу несанкціонованого використання цих об'єктів з метою отримання власної вигоди. Одним з останніх прикладів фішингу у сфері інтелектуальної власності є реалізація фішингової кампанії, суть якої зводиться до викрадення облікових записів Facebook, а також об'єктів інтелектуальної власності, що містяться в них. Для цього зловмисники масово використовують електронні листи з погрозами про бан за порушення авторських прав стосовно користувачів. Мета – викрасти необхідні дані користувачів.

Ще одним викликом у сфері захисту інтелектуальних прав в умовах глобалізаційних процесів сучасної цифрової епохи є онлайн-шахрайство, яке проявляється через фальшиві інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку [31, с. 144]. Наведемо приклад із судової практики.

Так, у справі № 333/714/20, Комунарського районного суду м.Запоріжжя від 10.03.2020 суд визнає дії винного злочинними і у відповідності до ч. 1 ст. 361 ККУ присуджує особі, яку визнав винною у вчиненні шахрайських дій щодо отримання доступу до чужого ігрового акаунту, штраф у розмірі 10200 грн [19]. Також явними порушеннями авторських прав є створення підробних інтернет-магазинів, які є точними копіями відомих брендів, на чиїх сайтах можна здійснити покупки в режимі онлайн.

Наступним викликом сьогодення у сфері захисту інтелектуальних прав у цифровому середовищі є кіберсквоттинг, який можна визначити як навмисну, недобросовісну та образливу реєстрацію імен доменів в Інтернеті, що порушує права власників торгових марок [201]. Для прикладу, можемо навести наступну праву. Рішення увійшло до топ-5 рішень Верховного суду в сфері захисту прав інтелектуальної власності у 2021 році.

Так, У серпні 2018 р. спільне товариство з обмеженою відповідальністю «Конте Спа» звернулося до суду з позовом до фізичної особи-підприємця та товариства з обмеженою відповідальністю «Інтернет Інвест». СТОВ «Конте Спа» стало відомо, що в Україні в мережі Інтернет діє магазин, що належить фізичній особі-підприємцю, котрий позиціонує себе як офіційний інтернет-магазин СТОВ «Конте Спа» в Україні, що не відповідає дійсності. Посилаючись на порушення прав інтелектуальної власності, позивач просив суд зобов'язати ФОП припинити порушення прав інтелектуальної власності СТОВ «Конте Спа» на знаки для товарів і послуг за свідоцтвами України шляхом припинення

незаконного використання знаків та схожих з ними позначень в мережі Інтернет.

У цій справі судді Верховного Суду дійшли висновку, що розглядаючи справу в порядку цивільного судочинства, суди першої та апеляційної інстанцій не врахували та не надали належної правової оцінки тому факту, що СТОВ «Конте Спа» заявило позовні вимоги про захист прав інтелектуальної власності до суб'єкта підприємницької діяльності, який зареєстрований як фізична особа-підприємець та використовує доменне ім'я у своїй господарській діяльності, та ТОВ «Інтернет Інвест» (у частині переделегування (передачі) доменного імені). З огляду на характер правовідносин, що виникли між сторонами, зміст прав та обов'язків у цих правовідносинах і їх суб'єктний склад, колегія суддів зробила висновок про те, що оскаржувані судові рішення підлягають скасуванню з закриттям провадження у справі, оскільки цей спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а належить до компетенції господарських судів України.

З огляду на вищевказане судді Верховного Суду постановили рішення суду першої інстанції скасувати та рекомендували СТОВ «Конте Спа» звернутись за захистом своїх прав до господарського суду [148].

Зокрема, кіберсквоттинг має місце, коли особа реєструє доменне ім'я, яке є дуже близьким до торгової марки чи назви іншої, з метою отримання прибутку від друкарських помилок користувача Інтернету під час введення веб-адреси. Коротше кажучи, люди, що займаються кіберсквоттингом, реєструють на себе доменні імена, що містять у своїй адресі назву будь-яких відомих компаній, географічних назв, товарів та інших відомих речей, а потім перепродують їх зацікавленим у цьому доменному імені компаніям [173, с. 332]. Кіберсквоттери з'явилися на початку 90-х років у США, де кожен бажаючий міг абсолютно безкоштовно зареєструвати будь-який вільний домен у реєстратора Network Solutions. Пізніше було введено

платну реєстрацію доменів, проте вигода від продажу вдалого домену перекивала будь-які витрати на його придбання та продовження – угоди доходили до кількох десятків тисяч доларів! Тому і кількість кіберсквотерів стала стрімко зростати. Боротьба за доменні імена – дуже серйозна справа. Найчастіше цим займаються глобальні корпорації, які не терплять спекуляцій на своєму імені.

Ще одним викликом для захисту прав інтелектуальної власності є зловживання пошуковою оптимізацією. Пошукова оптимізація – це набір методів, спрямованих на підвищення рейтингу веб-сайту у списках пошукових систем [155, с. 14]. Практики пошукової оптимізації повинні законно зосереджуватися на створенні кращих сайтів і використовувати чесні методи просування. Однак, прагнучи досягти найвищого рейтингу в процесі пошукової оптимізації SEO-спеціалісти часто зловживають такими факторами як чесність та етичність пошукової оптимізації. Більшою мірою ці зловживання знаходять прояв у вигляді так званого «спамденсінгу». «Spamdexing» – це поєднання двох слів «спам» та «індексація». Розсилка спаму в пошукових системах є навмисною та нечесною практикою маніпулювання пошуковими системами для збільшення шансів для веб-сайту або веб-сторінки розміщуватись на початку результатів пошукової системи або впливати на категорію, до якої віднесено сторінку. Оскільки високий рейтинг – це те, чого бажає більшість веб-сайтів, багато дизайнерів веб-сторінок намагаються отримати хороший рейтинг у пошукових системах і відповідним чином оформити свої сторінки. Розсилка спаму стосується виключно практик, які є нечесними та вводять в оману програми пошуку та індексування, щоб дати сторінці рейтинг, на який вона не заслуговує. Розсилку спаму слід розглядати на протигагу пошуковій оптимізації, яка включає в себе методи, які дозволяють зробити веб-сайт індексованим пошуковими системами, без введення в оману процесу індексації.

Очевидний висновок, до якого люди приходять, коли чують фразу «негативне SEO», або «зловживання пошуковою оптимізацією» полягає в тому, що веб-сайт конкурента зламано або прямо скомпрометовано з метою зниження його рейтингу в Google. Ці дії офіційно йменуються як «кібератака» і є явно незаконними згідно із законодавством, оскільки вони передбачають несанкціонований доступ до сайту жертви, тобто до його інтелектуальної власності, оскільки створення сайту та його оформлення – це результат творчої діяльності розробника. Однак існують інші методи негативного SEO, які включають лише зовнішній вплив, тобто з їх використанням фактично не змінюється наповнення на сайті жертви. Натомість чиняться дії в алгоритмі Google, які шкодять рейтингу та можуть негативно вплинути на рейтинг вашого сайту. Цю практику також зазвичай називають «Google Bowling».

Існує й ряд інших викликів у сфері захисту інтелектуальної власності, що виникають та трансформуються в процесі цифровізації. Ряд з них тільки виникає, деякі з них існують вже тривалий час. Однак, перелічені вище є найбільш проблемними та наносять найбільше шкоди правам у сфері захисту інтелектуальної власності.

Таким чином, безмежне цифрове середовище та пов'язані з ним проблеми глобальної юрисдикції являють собою деякі з складних цифрових викликів, які сьогодні безпосередньо впливають на законодавство, яким регулюється захист права інтелектуальної власності. Мережа інтернет щодня стає все привабливішою для злочинців. Безкарність, анонімність, велика кількість довірливих людей – саме через ці причини правопорушення в мережі Інтернет набувають дедалі більших масштабів. Онлайн-порушення мають різні форми, від продажу підроблених або контрафактних продуктів через Інтернет до копіювання доменних імен і вмісту веб-сайтів. Сьогодні Інтернет створив широкий спектр можливостей для бізнес-фірм, компаній, організацій і окремих осіб, щоб доносити

повідомлення про свій бренд і охоплювати цільову аудиторію. Однак, якщо не враховувати відкритість, універсальність і глобальне охоплення Інтернету, його нерегульований характер створив сприятливий ґрунт для порушення прав на вміст, захищений авторським правом, назви торгових марок і логотипів, а також зареєстрований дизайн. У найширшому розумінні порушення прав інтелектуальної власності в Інтернеті охоплює продаж підроблених продуктів і послуг через Інтернет і ряд інших видів діяльності, включаючи кіберсквоттинг, фішинг, зловживання SEO (оптимізація пошукових систем) і піратство контенту. З огляду на це, варто здійснити розробку надійних механізмів захисту інтелектуальних прав власників в мережі Інтернет, сформувавши для цього ефективну нормативно-правову базу для врегулювання цієї сфери.

1.3 Сучасний стан захищеності прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації : юридичний, технологічний, політичний аспекти

Глобалізація економіки та комплексна цифровізація є ключовими характеристиками сучасного етапу еволюційного розвитку соціально-економічної та виробничої моделі суспільства. Швидкі темпи цифрової трансформації зумовлені її можливими позитивними наслідками для економіки та суспільства. Основні переваги цифровізації передбачають появу економічних і соціальних ефектів від цифрових технологій для бізнесу та суспільства, підвищення якості життя за рахунок покращення задоволення потреб людей, зростання продуктивності; поява нових бізнес-моделей і форм бізнесу, які підвищують прибутковість і конкурентоспроможність діяльності, забезпечують доступність і

просування товарів і послуг, підвищують прозорість економічних операцій і забезпечують їх моніторинг, появу людинозамінних систем управління.

Широке впровадження інноваційних технологій змінює усі сфери життя сучасного суспільства, спричиняючи появу нових видів і сфер соціальної діяльності з неврегульованими правовідносинами, серед яких взаємопов'язані проблеми створення та використання цифрової інтелектуальної власності, прав людини та забезпечення безпеки в умовах глобальної цифровізації та інноваційного розвитку.

Водночас інтелектуальна власність нині справедливо вважається основним цивілізаційним рушієм розвитку. Інститут інтелектуальної власності є основою сучасної світової економіки. Поява нових результатів інтелектуальної та творчої діяльності та їх правова охорона на внутрішньому та зовнішньому ринках супроводжуються матеріальним рухом товарів і послуг. Інтелектуальна власність давно визнана ключовим і майже невичерпним ресурсом економіки. Але сьогодні вона також стає інструментом розвитку цифрових технологій, створюючи незалежний глобальний цифровий ринок, зростання якого перевищує позитивну динаміку багатьох традиційних «матеріальних» ринків товарів.

Станом на сьогодні право інтелектуальної власності – це не тільки важливий інститут цивільного права, а й напрям економіки, що активно розвивається, і який зараз стикається з викликами мінливого суспільства. В епоху сучасної цифрової ери питання інтелектуальної власності перейшли в дещо іншу площину – віртуальну [23]. Текст, фотографічні твори, ілюстрації, музичні твори – до цих об'єктів інтелектуальної власності нині кожна людина може отримати доступ за секунди через мережу Інтернет. Але водночас існує й важливе питання захисту такої інформації для авторів та правовласників таких інтелектуальних прав, через її доступність та складність у виявленні порушників прав інтелектуальної власності в Інтернеті та їх притягнення до відповідальності.

Сучасні цифрові технології поступово, непомітно, але кардинально трансформують світ навколо нас, дедалі глибше проникаючи у повсякденне життя. Розвиток сучасних технологій істотно впливає як на способи створення результатів інтелектуальної діяльності, так і на їх використання, а також на особливості правового захисту результатів інтелектуальної діяльності. Практично кожен аспект права інтелектуальної власності виявляється так чи інакше охопленим впливом процесів цифровізації та інтелектуалізації у тій чи іншій формі.

Нині суспільні відносини, що розвиваються в інформаційній сфері, є імпульсом, що впливає на розвиток інтелектуальної власності як в Україні, так і в світі. Однак слід зазначити, що в даний час інформаційно-телекомунікаційна мережа Інтернет є сприятливим середовищем для порушення авторських, патентних, а також інших інтелектуальних прав. Трансформація параметрів інформаційного простору, що виражається у появі нової, електронної, форми прояву інтелектуального продукту, а також у безпосередньому застосуванні абсолютно нових цифрових способів щодо використання об'єктів авторського та суміжного права, а також делегування інформаційно-комунікаційних мереж у максимальному розповсюдженні продуктів інтелектуальної діяльності, суттєво послабило, а часом навіть знизило до нуля розпорядження автора, правовласника за користуванням свого творчого результату.

Розвиток інформаційного суспільства передбачає вдосконалення правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, однак, на жаль, так зване інтелектуальне піратство все ще є надзвичайно поширеним явищем як в Україні, так і за кордоном. Цифрові технології, безперечно, спрощують «піратство» і ускладнюють використання традиційних способів захисту інтелектуальних прав, що вимагає пошуку нових шляхів та засобів захисту інтелектуальної власності в умовах сьогодення.

XXI століття стало епохою технічних революцій та цифрового розвитку, які привели до трансформації парадигми у підходах до права та правового забезпечення соціально-економічних явищ, що пояснюється широким використанням інформаційних технологій у всіх сферах суспільного розвитку. Зростання цифрових інновацій принесло компаніям і творцям більше переваг, ніж будь-коли, однак захист інтелектуальної власності не є сферою, про яку потенційно можна забути. Згідно з дослідженням, проведеним Reuters, прогнозується, що приблизно 70% нової вартості, що буде створена в найближче десятиліття, базуватиметься на цифрових платформах [184]. Оскільки компанії та автори процвітають у цифровому просторі, для них вкрай важливо захистити свої активи та надати цим активам цінність. І в міру того, як цифрова сфера розвивається, інтелектуальна власність стає більш вразливою для порушень через більшу легкість підробки та копіювання об'єктів інтелектуальної власності.

Також важливою темою у епоху цифрових технологій стає питання конфіденційності, оскільки неавторизований обмін даними, інтеграція даних, неетичне використання даних і несанкціоноване публічне розголошення є основними проблемними сферами інтелектуальної власності. У цифровому середовищі важко провести межу між тим, що допустимо, якою мірою і що є порушенням. Невеликі порушення, які не суперечать правам власника, можуть бути прийняті як частина добросовісного використання. У контексті цифрової інформації важко судити, розуміти добросовісне використання, отримувати доступ і контролювати порушення законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності [181, с. 8].

Як зазначає Воронкова В.Г., «...сьогодні цифрові технології вже можна вважати чимось більш суттєвим, ніж простий набір механізмів, систем та інструментів, що напряду пов'язані із процесами виробництва та споживання. Потужність цифрових технологій як факторів, на основі яких

відбувається утвердження загальних цінностей, відображається у можливості розбудови економіки країни, суспільства в цілому, формуванні нових світоглядних позицій, а це потребує негайного захисту інтелектуальної власності в умовах сучасного розвитку цифрового суспільства в результаті забезпечення глобальної безпеки» [21, с. 36].

Саме тому особливого значення набуває актуальність теми захищеності інтелектуальних прав власності в цифрову епоху як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, як засвідчує практика, в умовах розвитку світових ринків важливе значення для інтелектуальних правовласників має доступ до ефективних засобів правового захисту не лише у своїй країні, а й у іноземних державах. Рівень захисту інтелектуальної власності значною мірою визначає рішення інтелектуальних правовласників про вихід на зарубіжні ринки та передачу технологій в інші країни. Загальний обсяг інвестицій скорочується у тих юрисдикціях, де захист інтелектуальним правам надається на меншому рівні. Таким чином, захист інтелектуальних прав на міжнародному та регіональному рівні тісно пов'язаний зі світовим технологічним та культурним розвитком у цілому, створенням, поширенням та використанням існуючих та нових технологій.

Важливого значення у наш час набувають також питання уніфікації права інтелектуальної власності та досягнення балансу приватних і публічних інтересів у праві інтелектуальної власності, що формує важливе ставлення до інтелектуальної власності як невід'ємного елементу суспільного прогресу. Так, у сучасних наукових юридичних працях підсилюється наголос саме на балансі «приватних та публічних інтересів» причому у різних сферах суспільних відносин. Зокрема, вчені О.М. Вінник наголошує на тому, що «...цифровізаційні процеси, особливо активні протягом останніх років, підняли проблему цифрового громадянства як такого, що має забезпечувати баланс приватних і публічних інтересів при

реалізації цифрових можливостей, а також має дати поштовх до визначення цифрового статусу учасників відносин в різних сферах суспільного буття, включно з економікою» [20, с. 23], Д.О. Маріц пропонує «...концепцію балансу та взаємодії як приватних, так і публічних інтересів у процесі правового регулювання інформаційних відносин» [86, с. 24]. Отже, нові виклики сучасності, вимагають оновлення норм права інтелектуальної власності в цілому, а також захисту інтелектуальних прав, для їх належної реалізації в цифровому середовищі. Однак, варто відмітити і про «...можливість використання м'якого права, де основними інструментами наявної регуляторної моделі є норми саморегуляції, що дозволяють створити особливу форму регулювання» [74, с. 168]. Тому, на наш погляд, правове регулювання процесів цифровізації, що пронизує всі сфери суспільних відносин, має носити як загальний так і спеціальний характер. В першу чергу – це стосується вироблення чіткого понятійно-категоріального апарату, усунення прогалин правового регулювання та можливостей зловживання правом у цій сфері. У цьому контексті погоджуємось з думкою про те, що «...термінологічна неузгодженість, законодавча невизначеність у їх співвідношенні спотворює механізм правового регулювання нових (цифрових) модифікацій вже існуючих (інформаційних) правовідносин» [29, с. 37].

Крім активної правотворчої діяльності у сфері захисту прав інтелектуальної власності слід відмітити також впровадження нових технологій для підвищення рівня захищеності інтелектуальних прав власності в контексті цифровізації. Зокрема, особливості деяких з них подані в таблиці (Табл.1).

Сучасні технології захисту прав на інтелектуальну власність

Назва технології	Суть технології
Технології керування цифровими правами (DRM)	Забезпечують захист інтелектуальних прав через ідентифікацію та захист вмісту, контроль доступу до файлу, захист цілісності файлу та забезпечення оплати за доступ до нього. Технології DRM запобігають доступу незаконних користувачів до контенту. Доступ захищено ідентифікатором користувача та паролем, ліцензійними угодами.
Технічні заходи захисту (TPM)	Дозволяють видавничим компаніям захищати такий вміст, як музика, текст і відео, від несанкціонованого використання. Якщо автор бажає стягувати плату за використання свого твору, то можна використовувати технологію DRM. Технології TPM і DRM все частіше використовуються для продажу та розповсюдження вмісту через Інтернет [181, с. 5].
Криптографія	Є найстарішим механізмом, який використовується для забезпечення безпеки та конфіденційності інформації в мережах. Вона передбачає шифрування інформації, щоб зробити її нечитабельною або незрозумілою мовою, яку може розшифрувати (або розшифрувати) лише законний користувач. Однак криптографія захищає роботу лише під час передачі чи розповсюдження. Після розшифровки криптографії така робота не має жодного захисту.

<p>Технологія цифрового водяного знаку</p>	<p>Цифровий водяний знак – це цифровий сигнал або шаблон, вставлений у цифровий документ. Він схожий на електронний екранний логотип, який використовують телеканали. Для ідентифікації роботи використовується унікальний ідентифікатор. Повідомлення може містити інформацію про право власності, відправника, одержувача тощо або інформацію про дозвіл авторського права. Система складається з генератора водяних знаків, пристрою для вбудовування та декодера детектора водяних знаків. Законний користувач може видалити ці водяні знаки за попередньо визначеним алгоритмом. Технологія водяних знаків широко використовується для захисту мультимедійних творів. При цьому на комп'ютерні графічні зображення наноситься спеціальна мітка (ЦВЗ), яка залишається невидимою для людини, але розпізнається спеціалізованим програмним забезпеченням [38, с. 63].</p>
<p>Технологія цифрового підпису</p>	<p>Цифровий підпис містить дані про відправника та/або одержувача, дату, час, будь-який унікальний код тощо. Цю інформацію можна додати до цифрових продуктів. Це цифрове позначення та прив'язування програмного продукту для передачі вказаному клієнту. Відбитки пальців із цифровим підписом гарантують автентичність документів і запобігають незаконному копіюванню [65, с. 53].</p>
<p>Електронне маркування</p>	<p>У цій техніці система автоматично створює унікальну позначку, яка додається до кожної копії документа. Цей метод використовується для захисту авторських прав, а</p>

	також в електронному виданні, де документи друкуються, копіюються або надсилаються факсом [63, с. 85]
Блокчейн-технології	Одним із найбільш очевидних застосувань технології блокчейн є реєстр прав інтелектуальної власності, каталогізація та зберігання оригінальних творів [153, с. 472]. Однією з корисних функцій блокчейну є розумні контракти, які можуть допомогти в продажу та ліцензуванні інтелектуальної власності. Смарт-контракт – це, по суті, комп’ютерний програмний код, який сам по собі може сприяти, виконувати та забезпечувати виконання контракту. Умови контракту заздалегідь запрограмовані, щоб сторони могли вести бізнес без адміністративного тягаря та витрат. Наприклад, в інтелектуальній власності це може означати, що ліцензії діють самостійно після використання твору.

У таблиці вище наведені лише деякі із сучасних інформаційних технологій, які використовуються у сфері захисту інтелектуальної власності [59, с. 43,44]. Однак, для всіх них характерна спільна особливість – відсутність належного правового регулювання на національному та міжнародному рівнях, що спричиняє ряд проблем на практиці. Крім цього, відсутність їх врегулювання на міжнародному рівні викликає суперечки між представниками різних країн щодо меж охорони ними інтелектуальних прав, тощо. Так, О.В. Петришин, О.С. Гиляка відзначають, що «...адаптація як національних, так і міжнародних правових норм, які покликані врегульовувати сферу науки та новітніх технологій, відбувається повільно, а чинне законодавство не здатне адекватно регулювати ситуації, породжені технологічними інноваціями. На глобальному рівні ця проблема була

зафіксована Резолюцією ООН 2450 (XXIII), в якій запропоновано розпочати процес міждисциплінарних досліджень на національному та міжнародному рівнях, націлених на визначення стандартів захисту прав та свобод людини від потенційного впливу нових технологій» [104, с. 28].

Таким чином, доречним видається висвітлити оцінку сучасного стану захищеності прав інтелектуальної власності в контексті цифровізації вітчизняними науковцями, що представлено у вигляді таблиці (Табл. 2).

Таблиця 2

Позиції науковців стосовно сучасного стану захисту прав на інтелектуальну власність в контексті цифровізації

Науковець	Його позиція щодо аналізованого питання
Шматков Д.І., Єфремова К.В.	Дані науковці вважають, що сучасний стан захищеності інтелектуальних прав власності в контексті цифровізації виходить на відносно новий рівень, однак існуючі проблеми у праворегулюванні захисту інтелектуальних прав потребують їх вирішення. Автори наголошують також на необхідності підвищення мультидисциплінарності досліджень, врахування існуючих норм законодавства та актуальних пропозицій щодо його удосконалення, а також більш інтенсивного долучення спеціалістів з права інтелектуальної власності до розробки відповідних рамок цифрової компетентності [165, с. 18] з метою пришвидшеного вирішення наявних проблем у аналізованому нами питанні.

Павленко Ж.	<p>Погана чи недостатня врегульованість в Україні багатьох питань, у тому числі й захисту інтелектуальних прав, пов'язаних із динамічним розвитком цифрових технологій, останнім часом набуває ознак небезпеки, з огляду на що, суспільні відносини щодо інтелектуальної власності потребують нових підходів до питань розробки національної політики щодо цифровізації суспільства, яка має спиратися на міжнародні угоди [97, с. 69].</p>
Левицька Н.	<p>Авторка схиляється до думки, що всі суспільні відносини, що виникають у цифровому середовищі, їх особливі властивості необхідно враховувати у нормативно-правовому регулюванні [74, с. 168]. Стосується це, без винятку, і сфери інтелектуальної власності, відносини в якій вже давно розвиваються під впливом цифрових технологій. Також вона зазначає, що чинне інтелектуальне законодавство не відповідає повною мірою вимогам часу, внаслідок чого поширеною стає ситуація, коли об'єкт регулювання права інтелектуальної власності не відповідає застосовуваним щодо цього об'єкту правовим засобам та інструментам. Як пропозицію вирішення даної проблеми авторка висловлює думку про можливість створення нової форми нормативного правового акту, в тому числі цифрового закону з мінливим змістом, який буде виступати гнучким регулятором суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності. За таких умов доцільно також існуючі на сьогоднішній день норми та інститути</p>

	інтелектуального права адаптувати до цифрового суспільства, для чого можна запровадити принципово нові моделі правового врегулювання, а також налагодити роботу відповідних механізмів щодо взаємодії цих моделей.
Кравчук О., Балинська О., Гурковський М. та ін.	Автори встановлюють, що правовий обсяг захисту прав інтелектуальної власності в Україні в умовах цифровізації все ще є неадекватним. Нестабільність і незгода із законами, що регулюють законну взаємодію в цій сфері, не надає права власникам повністю використовувати свої привілеї [202, с. 652].
Кардозо Б.	Автор зазначає, що сьогодні в умовах цифровізації захист інтелектуальної власності відрізняється від країни до країни, але країни, які мають сильні закони про інтелектуальну власність, визнають важливий вплив оригінальних робіт, дизайнів, винаходів тощо на економіку в цілому. Майже кожна країна, яка залежить від міжнародної торгівлі, вживає рішучих заходів для захисту своїх прав інтелектуальної власності [180].
Лазарюк К.	Автор зазначає, що в умовах сучасної «гонки цифрових озброєнь» питання захисту інтелектуальних прав відходять на другий рівень, адже на передній план виходить економічний фактор та можливість отримання економічної вигоди [203, с. 133]. Однак, такий підхід до захисту інтелектуальних прав власності є цілком неправильним, адже нівелювання захисту інтелектуальних прав неминуче призведе до їх порушення, що в кінцевому результаті, неминуче

	вплине і на економічну складову. Як можливий варіант вирішення цієї проблеми авторка зазначає впровадження цифрової освіти як стратегії захисту прав інтелектуальної власності.
Нардуях А., Ганафі Г.	Автори зазначають, що важливість економічного зростання, інновацій та конкуренції у сфері захисту інтелектуальних прав власності зумовлюється швидким розвитком цифрового середовища, а його неналежне забезпечення стає причиною цілого ряду проблемних аспектів, які виникають у цій сфері. Найбільш поширений проблемний аспект – існування піратства. Наголошення авторами на необхідності реформування правової бази регулювання захисту прав інтелектуальної власності, зумовлюється швидкими темпами здійснення цифровізації та утвердженням ефективних векторів державної політики у сфері захисту інтелектуальних прав [207, с. 217].

Проаналізувавши ряд наукових підходів щодо необхідності вироблення нових способів захисту інтелектуальної власності у сучасному цифровому суспільстві, можна констатувати, що найбільш поширеною проблемою сучасного захисту інтелектуальних прав в умовах цифровізації є відсталість, а інколи навіть і відсутність, правового врегулювання окремих питань у цій сфері [59, с. 46, 47]. З огляду на це, першим кроком на шляху вирішення цих проблем, вбачається необхідність проведення реформ у сфері інтелектуальної власності, яка в ХХІ столітті стала двигуном економіки та інновацій.

Ми поділяємо необхідність реформ у сфері права інтелектуальної власності, оскільки потребує вирішення ряд проблем, пов'язаних з процесами цифровізації, до основних з яких відносимо:

- посилення і ускладнення незаконного копіювання, незаконного поширення чужих результатів інтелектуальної діяльності в мережі Інтернет;
- визначення прав на результат при оцифруванні старих творів (наприклад, це може стосуватися файлу відсканованого та розміщеного в «Google Книги» рукописного твору XVI століття, або на файл сканованого або сфотографованого зображення твору образотворчого мистецтва давніх століть);
- визначення авторських прав та інших прав власності на результати інтелектуальної діяльності при використанні штучного інтелекту;
- виробництво найбільш точних копій творів мистецтва при використанні штучного інтелекту;
- визначення права власності на результати інтелектуальної діяльності в цілому при використанні програмного забезпечення модальності «дизруптивні технології»;
- захист патентних прав та товарних знаків у просторі віртуальної реальності (наприклад, при купівлі цифрового артефакту);
- суттєва складність визначення об'єкта прав інтелектуальної власності та правовласника у разі складної речі у цифрових онтологіях;
- визначення та розуміння змін в інтелектуально-правовому статусі твору при зміні його агрегатного стану (сканування та розпізнавання книги з паралельним одночасним знищенням паперового екземпляра);
- використання блокчейну для фіксації авторства та авторських прав в умовах відсутності референтних норм законодавства (відмови суду приймати до провадження);
- доступу до патентних архівів;

- оцифрування та надання доступу до старих творів, які неможливо ідентифікувати;

- проблему правомірності (та особливості відповідного правового захисту) зображення особи, а також в цілому зовнішності людини.

В результаті викладеного, можна зробити висновок, що саме інформація, виступає основним об'єктом цифрового середовища. Це означає, що ця сфера суспільних відносин відзначається певною правовою аномалією. Так, Р.А. Майданик відзначає, що «...правові аномалії мають відмінний від загалу склад та/або зміст елементів цивільних правовідносин, що проявляється в незвично високому рівні невизначеності, невідконтрольності очікуваного юридичного результату внаслідок об'єктивного впливу на правовідносини певних фізичних, соціальних чинників. Хоча правова аномалія і є певним відхиленням від норми, вона не може ґрунтуватись на правопорушенні» [75, с. 27–28]. У контексті досліджуваної проблематики, «аномальність» полягає в тому, що об'єкт права інтелектуальної власності, який потрапляє в Інтернет перетворюється на інформацію, яка може копіюватись, передаватись, продаватись не визначеній кількості осіб. У п. 65 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX під *електронною цифровою інформацією* визначають, що це «будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет». Наразі з'являється все більше творів у цифровій формі. Відтак підтримуємо точку зору щодо необхідності розмежування понять «цифровізація» та «оцифрування». На думку О. Мацкевич, «з термінологічного погляду процес переведення твору з «традиційної», аналогової форми в цифрову – є оцифровуванням, а загальна тенденція до створення та використання творів

у цифровому середовищі - цифровізацією» [87, с. 21]. Таким чином, можна говорити про появу нової форми реалізації правовідносин – цифрову, однак, спираючись на вище наведену цитату, вважаємо, що «цифровізація» передбачає не лише створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, а також їх захист, форми якого є відмінними від традиційних (судовий, самозахист). На підставі цього, вважаємо, що динаміка розвитку суспільних відносин повинна мати відповідне правове регулювання, що передбачає нове бачення та відхід від застарілих форм, які не відповідають вимогам часу. Так, і способи захисту права інтелектуальної власності в цифровому середовищі потребують спеціального правового регулювання. Загальновідомими є загальні способи захисту цивільних прав та інтересів, які визначені главою 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) так і спеціальні, які стосуються сфери інтелектуальної власності передбачені ст. 432 ЦК України. Натомість реалії сьогодення вимагають міждисциплінарного підходу для вирішення окреслених проблем, таким чином, на стику правової та технічної науки, на наш погляд, можливе вироблення механізмів правового регулювання з метою упередження правопорушень в окресленій сфері. Таким чином, технічні способи захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі, по суті є превентивними заходами, які попереджають вчинення правопорушення. Принагідно відмітимо, що «термін «превентивний захід» застосовують у різних сферах суспільного життя: господарській діяльності, військовому праві, страхуванні, тощо» [132, с. 115]. У даному випадку, цей термін може застосовуватись й в сфері інтелектуального права. Відповідно – метою таких превентивних заходів – є захист прав автора, винахідника, творця у цифровому середовищі.

Таким чином, пропонуємо визначення поняття *«захист прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі»*.

Захист прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі – це дії, які направлені на попередження, усунення, припинення, відновлення порушених прав за допомогою юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту, а також можливості застосування специфічних технологій, що носять превентивний характер, зменшують ризик, унеможлиблюють, перешикоджають неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, а також забороняють таке використання.

Особливості застосування таких технологій з погляду права інтелектуальної власності можуть вимагати від законодавця вживання окремих специфічних заходів у кожному конкретному випадку. Ця проблема може бути вирішена за допомогою комплексного масштабного перегляду законодавства про інтелектуальну власність з метою встановлення загального сприятливого правового режиму, що дозволяло б враховувати нові зміни та тенденції. Зокрема, такі зміни напряду пов'язані з державною політикою в Україні у сфері інтелектуальної власності, цифровізації та інформатизації.

Відтак, правова політика є невід'ємною частиною внутрішньої політики держави і займає домінуюче становище у сфері визначення стратегії та тактики протидії злочинності, мінімізації її несприятливого впливу на соціальні процеси у вигляді використання специфічних правових засобів. Однією з актуальних проблем у галузі правового регулювання на сучасному етапі слід визнати необхідність створення ефективного механізму правової охорони результатів інтелектуальної діяльності. Прийнято значну кількість конвенцій та міжнародно-правових договорів, присвячених регулюванню даних правовідносин у різних сферах. Забезпечуючи охорону прав автора, винахідника, реальний захист їх виняткових прав, держава цим створює оптимальні умови у розвитку як творчості і, так й наукомісткого бізнесу, економіки країни загалом. Однак створення механізму захисту інтелектуальної власності є досить складною

проблемою через її дуалістичну природу: способи захисту інтелектуальних прав повинні одночасно задовольняти потреби розвитку економіки та відповідати соціально-психологічним очікуванням авторів, винахідників. Крім того, ставлення до інтелектуальної власності є вельми значущим показником демократичності самого суспільства. Ще однією проблемою є необхідність створення умов застосування результатів інтелектуальної діяльності суспільством з метою розвитку наукового та технологічного прогресу у рамках правового поля.

У процесі цифровізації трансформується елементний склад правової політики щодо захисту прав інтелектуальної власності, в якому можна виділити насамперед суб'єкти, цілі, пріоритети та принципи.

Основним органом, на який покладаються повноваження щодо реалізації політики держави у сфері захисту інтелектуальних прав, є Міністерство економіки України, в структурі якого діє Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності [39]. До повноважень останнього відносяться:

- здійснення формування та реалізації політики держави у сфері інтелектуальної власності;
- аналізування та узагальнення світового досвіду реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності, а також розробка та висунення пропозицій стосовно подальших кроків на шляху до реформування та оновлення українського законодавства, а також наближення його норм до норм міжнародних угод, ратифікація яких була здійснена нашою країною, або ж стосовно підписання яких в нашої країни наявні наміри;
- налагодження співробітництва на міжнародному рівні з структурними інституціями інших країн, до повноважень яких входить здійснення діяльності у сфері інтелектуальної власності та її захисту;

- представлення державних інтересів у цій сфері на міжнародній арені: як на рівні функціонування міжнародних організацій, так і регіональних утворень;
- реалізація повноважень стосовно координації співпраці на двосторонньому рівні Україна – ЄС в межах захисту інтелектуальної власності в мережі Інтернет;
- реалізація повноважень стосовно співробітництва України з окремими країнами-членами Євросоюзу у цій сфері;
- провадження організаційної діяльності здійснення експертизи заявок на об'єкти інтелектуальної власності, а також здійснення видачі патентів або свідоцтв на ці об'єкти;
- встановлення переліку установ, які мають компетенцію стосовно проведення експертизи заявок на об'єкти ОІВ, а також надання їм доручень стосовно проведення відповідної експертизи;
- забезпечення здійснення державної реєстрації ІВ, реєстрації договорів про передачу прав ІВ та ліцензійних договорів, надання адміністративних послуг у сфері інтелектуальної власності, ведення державних реєстрів ІВ, організація видання офіційних бюлетенів з питань інтелектуальна власність;
- забезпечення розмножувачів, імпортерів та експортерів зразками, що містять об'єкти інтелектуальної власності та суміжні права, контрольними марками та ведення Єдиного реєстру отримувачів контрольних марок;
- організація взаємодії органів виконавчої влади з питань легалізації в органах виконавчої влади неліцензійних зразків комп'ютерних програм;
- ведення діловодства організацій колективного управління (далі - ОКУ), які діють на підставі сертифікатів, до закінчення строку дії цих свідоцтв, а також реєстрація та акредитація ОКУ, надання їм методичної допомоги та здійснення контролю за їх діяльністю;

- розроблення мінімальних ставок, а також тимчасових ставок винагороди (відрахувань) за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав;

- державний нагляд (контроль) за додержанням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог законів України «Про авторське право і суміжні права» [114] та «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [118];

- організаційне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Апеляційної палати (розглядає скарги на рішення Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та заяви про визнання знаків в Україні), Комісії з питань погодження питань нанесення позначень, що містять офіційне найменування держави «Україна» на знаку для товарів і послуг, Атестаційна комісія та Апеляційна комісія (розглядають заяви кандидатів у патентні повірені та скарги на дії патентних повірених).

Відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності» № 387 від 22.03.2018 були визначені як складові інституційної інфраструктури політики інтелектуальної власності також такі установи державної системи правової охорони інтелектуальної власності:

1. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»;

2. Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав»;

3. Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності»;

4. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа [40].

Основні цілі правової політики у досліджуваній сфері отримують закріплення у формі стратегічних програмних документів, а також у формі чинних нормативно-правових актів [83, с. 203]. Так, наприклад, у проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на 2020-2025 роки визначені такі цілі, однак документ так і не було прийнято, а тому і зазначені цілі можна розглядати як такі, що не були затверджені. Тому при розробці та затвердженні правової політики у цій сфері варто дотримуватись рекомендацій ВОІВ щодо формування національних стратегій у галузі інтелектуальної власності та рекомендацій Парламентських слухань на тему «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» [101].

Пріоритети правової політики у сфері інтелектуальної власності та її захисту – це найбільш важливі вектори діяльності, що має на меті досягнення поставлених цілей та завдань, реалізація яких має бути негайною та не підлягає відкладенню [22, с. 21]. Такими пріоритетами у досліджуваній нами сфері є:

- всебічна цифрова трансформація економіки країни та її державного управління у сфері інтелектуальної власності;
- модернізація технологічного забезпечення захисту інтелектуальних прав власності;
- підняття рівня грамотності населення в інформаційній сфері, зокрема і рівня усвідомленості населення стосовно важливості захисту прав інтелектуальної власності в інноваційних умовах цифрових трансформацій;
- посилення іміджу нашої держави на світовому рівні та захист її національних інтересів через підвищення ефективності захисту інтелектуальної власності;
- забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів інтелектуальної власності.

Принципи правової політики – це основні базові положення, ідеї та настанови, які розвивають зміст пріоритетів та діють з ними спільно [22, с. 22]. Принципи потрібні для систематизації інтелектуальної діяльності членів суспільства та оцінки результативності правової політики (тлумачення законів, аналіз проблем та шляхів виходу з них, підбиття підсумків).

Принципами правової політики нашої держави у сфері захисту інтелектуальних прав власності в сфері сучасних цифрових технологій є:

1. соціальна зумовленість;
2. наукова обґрунтованість;
3. стійкість і передбачуваність;
4. легітимність та демократичний характер;
5. гуманність і моральні засади;
6. справедливість;
7. гласність;
8. поєднання інтересів особистості та держави;
9. пріоритетність прав людини як найвищої соціальної цінності;
10. відповідність основним положенням законодавства

Європейського Союзу та міжнародного права [159, с. 179].

Тож розглянемо процес розвитку та еволюції правової політики держави у сфері захисту прав інтелектуальної власності часів незалежної України.

Відразу після набуття нашою державою незалежності набуло актуальності питання охорони та захисту інтелектуальної власності та прав на неї. Наявність проблемних аспектів у правовому та організаційному механізмі регулювання інтелектуальної власності, недофінансованість науково-дослідницької діяльності, необхідність забезпечення потреб українського суспільства у відповідності до умов інноваційного розвитку інтелектуальної власності – всі ці та ряд інших передумов зумовили

необхідність формування та розвитку правової політики щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Так, у грудні 1991 року було прийнято Закон України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» [117]. Саме даний законодавчий акт вперше закріпив основні положення державної правової політики у сфері інтелектуальної власності. Варто констатувати, що початковий закон містив лиш декларативні положення у досліджуваних сфері, однак він став першоосновою для подальшого розвитку нормативно-правового регулювання відносин у цій сфері. Провідним положенням також стала норма, що закріплювалась у ст. 42 цього законодавчого акту під назвою «Захист права інтелектуальної власності», де закріплювалось те, що захист інтелектуальних прав власності здійснюється органами влади нашої держави у відповідності до нормативно закріплених положень та основоположних засад захисту прав інтелектуальної власності. Також нормою цієї статті встановлювалась відповідальність за порушення права на захист інтелектуальної власності у порядку, встановленому цивільним, адміністративним та кримінальним законодавством.

Одночасно з цим, розуміючи важливість правового врегулювання інтелектуальної власності та зважаючи на відсутність власного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності, Україна приєднується у грудні 1991 року також і до наступних міжнародних правових актів:

- Паризької конвенції про охорону промислової власності [100];
- Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків [82];
- Договору про патентну кооперацію [43].

Саме ці ратифіковані угоди стали першими міжнародно-правовими актами нашої незалежної держави, якими, за відсутності власного законодавства у цій сфері, врегульовувались відносини у сфері

інтелектуальної власності. Згодом Україна стала учасницею та ратифікувала ще ряд міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності.

З набуттям незалежності в нашій державі особливо гостро постало питання стосовно врегулювання інтелектуальних прав власності на такі об'єкти, як винаходи, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування та раціоналізаторські пропозиції, також залишались повністю не врегульованими відносини у цій сфері, зокрема і відносини щодо виготовлення, розробки та використання зазначених об'єктів. У зв'язку з цим, маючи на меті реалізувати у сфері охорони державою прав на об'єкти промислової власності, а також створення та затвердження системи заходів стосовно введення в дію єдиної патентної системи України, Кабінет Міністрів України своєю постановою від 21.07.1992 року затвердив «Положення про Державне патентне відомство України» [109]. Однак такий безпрецедентний крок аж ніяк не вирішив зазначеної проблеми, а ще більше актуалізував її. Адже Державне патентне відомство не може здійснювати належним чином свою діяльність у сфері промислової власності за відсутності правового регулювання відносин у цій сфері. Також не врегульованими zostалися і відносини стосовно раціоналізаторських пропозицій, внаслідок чого у вересні 1992 року тогочасним главою держави був виданий Указ під номером 479/92, яким затверджувалось «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» [144]. Саме дане положення на певний час здійснило врегулювання відносин у сфері правової охорони та захисту винаходів, промислових зразків, товарних знаків і знаків обслуговування, а також раціоналізаторських пропозицій.

Більш продуктивним у сфері правового врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності став 1993 рік, протягом якого було прийнято ряд законодавчих актів (Рис. 1.1.).

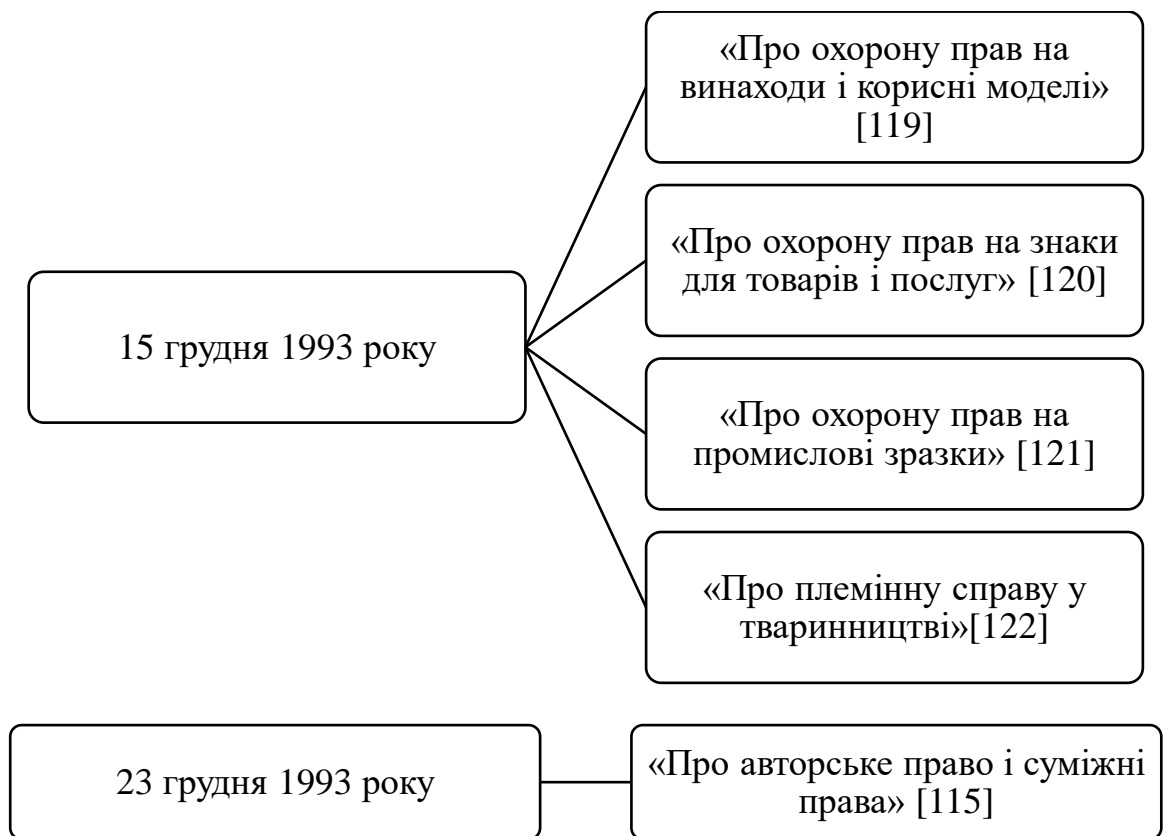

Рисунок 1.1. Закони, які були прийняті у сфері правового регулювання інтелектуальної власності в Україні впродовж 1993 року

Одночасно з цим також приймалися певні підзаконні нормативно-правові акти: укази Президента, розпорядження КМУ тощо. Особливе значення мало прийняття у 2001 році Указу Президента «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» [116]. Провідне значення цього акту полягає у тому, що на його основі вперше отримали закріплення правові механізми державної підтримки патентування об'єктів інтелектуальної власності національного походження в інших країнах. Також цей акт ознаменував початок проведення ряду слухань у парламенті стосовно посилення охорони інтелектуальної власності в нашій країні. У результаті цих слухань КМУ отримав завдання, яке полягало у розробці та затвердженні сприяючих охороні ОІВ програм. З допомогою розробки цих програм та їх впровадження планувалося утвердити в нашій країні ринок

ОІВ цивілізованого типу, а також забезпечити більш ефективний захист інтелектуальних прав.

Затверджена КМУ у 2016 році Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні закріпила положення про те, що державна політика у сфері захисту інтелектуальної власності та її розробка мають базуватись на основах світового досвіду та найбільш ефективних світових практик формування засад політики в цій сфері [123]. Зокрема, як свідчить світова практика побудови управлінської системи у сфері інтелектуальної власності, інституція, до повноважень якої входить надання правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності, повинна підпорядковуватись профільному міністерству, яке є відповідальним за формування політики у сфері розвитку економіки та промисловості. Більшість держав, що мають економіку інноваційного типу, використовують саме такий підхід. Виходячи з цього, варто відмітити той факт, що державна політика у сфері інтелектуальної власності реалізується рядом органів виконавчої влади, які мають різні назви в різних країнах. Тому слід розглянути еволюцію органів влади, на які за часи незалежності нашої держави покладались повноваження щодо реалізації державної політики у сфері захисту інтелектуальних прав власності.

Зокрема, у відповідності до Указу Президента України, прийнятого 23 листопада 1996 року, відбувалось створення такого органу, як Міністерство України у справах науки і технологій. Наступним у серпні 1999 було створено Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності, утворення якого відбулось шляхом ліквідації трьох раніше створених органів у цій сфері – Державного патентного відомства України, Міністерства України у справах науки і технологій та Державного агентства України з авторських і суміжних прав [111]. Однак, новостворений орган не мав змоги відповідною мірою здійснювати ефективну охорону та захист прав у сфері інтелектуальної власності, внаслідок чого його у червні 2000

року шляхом злиття з Міністерством освіти України було ліквідовано, а на їх базі створено Міністерство освіти і науки України. Однак і тут не все так просто, адже у тому ж 2000 році було прийняте «Положення про Державний департамент інтелектуальної власності» [110], що стало наступним кроком після видачі Указу Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади» від 15 грудня 1999 р. Пізніше створений Департамент було перейменовано в Державну службу інтелектуальної власності України (далі – ДСІВ). Остання діяла на підставі «Положення про Державну службу інтелектуальної власності України», яке було прийняте у 2014 р. [112]. Однак, вже у 2016 році даний орган також був ліквідований і повноваження стосовно реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності перейшли до Міністерства економіки України, у структурі якого й наразі діє Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності, основні повноваження якого у сфері реалізації політики у сфері інтелектуальної власності ми вже згадували вище.

Сучасний стан розвитку правової політики ВРУ стосовно забезпечення законодавчого врегулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності свідчить про те, що законодавча база регулювання відносин у досліджуваній сфері є недосконалою й на сьогоднішній день, а тому потребує оновлення та реформування. Основні проблеми правового регулювання у цій сфері виникають з приводу колізій та прогалин, а також неоднозначністю використовуваної у чинному законодавстві термінології. Зокрема, одним із яскравих прикладів є термін «знаки для товарів і послуг», який у чинному законодавстві має ще й закріплення як «торговельні марки». Спостерігається також і ряд інших термінологічних розбіжностей, які актуалізують проблематику неоднозначності термінології у сфері правового регулювання захисту інтелектуальних прав власності.

Сучасна правова політика у сфері захисту прав інтелектуальної власності в умовах цифрових трансформацій сьогодення характеризується такими особливостями:

- динамікою розвитку;
- основоположністю, тобто здійсненням з дотриманням основних принципів державної правової політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності;
- нестабільністю та нерівномірністю її розвитку;
- неефективністю наявних праворегулятивних механізмів здійснення цієї політики;
- різноспрямованістю та багатоваріативністю перспектив подальшого розвитку державної правової політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності [149, с. 85].

Зважаючи на вище викладене, можна констатувати, що важливим напрямком реалізації правової політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності на сьогоднішній день є реформування та оновлення нормативно-правового забезпечення у цій сфері. Законодавчо закріплюються процедурні моменти, що мають зв'язок з результатами творчої інтелектуальної діяльності, здійсненням охорони як майнових, так і немайнових прав інтелектуальної власності, правилами набуття та припинення прав інтелектуальної власності, юридичною відповідальністю за порушення законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності. Праворегулювання має охоплюватися як нормами публічного, так і приватного права, а це свідчить про наявність взаємного зв'язку держави та її виконавчих органів із основними завданнями, що ставляться державою під час реалізації політики у сфері інтелектуальної власності. Саме держава шляхом прийняття законів визначає свою національну правову політику і стратегію щодо регулюванні відносин у цій сфері.

Ще одним важливим напрямком правової політики держави є попередження та запобігання несанкціонованому використанню об'єктів інтелектуальної власності, а в разі порушення прав на ці об'єкти – їх захист. У кожній державі, яка вважає себе правовою, мають бути закріплені гарантії законності, на основі яких відбувається забезпечення виконання норм законодавства та їх дотримання, зокрема і у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Головною гарантією у сфері захисту прав інтелектуальної власності, по-праву, вважається нормативна врегульованість суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності законодавчим шляхом. Держава бере на себе зобов'язання стосовно забезпечення у цій площині належної охорони інтелектуальних прав власності через закріплення їх нормативного правового регулювання. Щоб досягти більшої ефективності у здійсненні правової політики у досліджуваній сфері варто, в першу чергу, здійснити подолання колізій та заповнення законодавчих прогалин у сфері інтелектуальної власності. Це завдання може бути вирішене через прийняття спеціальних законодавчих актів, найбільш перспективним із яких у цьому напрямку може стати Кодекс інтелектуальної власності.

Дискусії стосовно можливості та необхідності прийняття такого Кодексу точаться серед науковців достатньо давно, однак найбільш активізувались вони протягом останнього десятиліття, коли розвиток цифрових технологій досяг того рівня, за якого наявне законодавче забезпечення у сфері інтелектуальної власності вже не охоплює того спектру питань, який повинен регулюватись сучасним законодавством у сфері інтелектуальної власності. На підтримку позиції стосовно важливості прийняття Кодексу інтелектуальної власності можна привести й тезу про те, що велика кількість нормативно-правових актів у сфері регулювання права інтелектуальної власності в наш час не спрощує питання правового регулювання відносин у цій сфері, а швидше навпаки, - ускладнює

врегулювання цих відносин та призводить до правових колізій та прогалин. При цьому прийняття єдиного комплексного законодавчого акту у вигляді Кодексу дозволить вирішити ряд цих проблем та спростить практику правозастосування у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Якщо зважати на досвід інших країн у сфері реформування правової політики у досліджуваному напрямку, то також можна відмітити тенденцію до прийняття кодифікованих актів у сфері правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності, що засвідчує позитивні наслідки у сфері її реформування. Зокрема, такі держави, як Бельгія, Болгарія, Чехія, Польща, Німеччина, Словенія та Угорщина вже пішли цим шляхом. Для правових систем цих держав характерна наявність двох кодифікованих актів у сфері регулювання інтелектуальної власності – щодо регулювання авторського права і суміжного, а також щодо правового регулювання промислової власності. Єдиний кодифікований акт у сфері регулювання інтелектуальної власності існує лише у Франції, де ще в далекому 1992 році було затверджено Кодекс інтелектуальної власності [196].

Однак, наразі говорити про прийняття Кодексу інтелектуальної власності в Україні ще зарано, хоч в історії її правового розвитку вже вносились проекти цього Кодексу. Основна проблематика прийняття Кодексу інтелектуальної власності полягає у тому, що законодавство України у сфері регулювання інтелектуальної власності потребує попередньої гармонізації його із законодавством ЄС у цій сфері в контексті євроінтеграційного вектору розвитку нашої держави. Тому, спочатку варто переглянути наявний спектр законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів на їх відповідність законодавству ЄС у сфері інтелектуальної власності, а вже тоді вирішувати питання про кодифікацію цього законодавства. Однак, і тут варто більш виважено та комплексно підійти до цього питання, приділити достатньо часу та зусиль для розробки та

формулювання положень цього Кодексу таким чином, щоб мінімізувати наявні прогалини та колізії в законодавстві.

Таким чином, правова політика України щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій є досить неординарною та дискусійною, однак вона продовжує розвиватись та еволюціонувати. Динаміка цифровізації в умовах розвитку сучасної правової дійсності сприяє також і трансформації правової політики у сфері захисту інтелектуальних прав власності. Специфіка цієї політики розкривається у її потрійній сукупності рушійних елементів: владних управлінських функцій, правового інструментарію та сучасних інформаційних технологій. Особливе значення правової політики щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій зумовлюється через необхідність здійснення ефективного управління у сфері захисту інтелектуальної власності, удосконалення та гуманізацію цього управління в цифрову епоху. На сьогоднішній день наша держава намагається максимально реалізувати основні завдання правової політики стосовно захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій, однак існуючий стан суспільних відносин в державі та недосконалість законодавчої бази не дозволяють реалізувати їх повною мірою. Саме тому варто найближчим часом переглянути основні вектори правової політики щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій, зосередившись, в першу чергу, на питаннях законодавчого врегулювання процесів формування та розвитку цієї політики, а також на перегляді існуючого механізму реалізації цієї політики та його реформуванні у відповідності до практики провідних країн світу.

Висновки до розділу 1

1. Застосування нових технологій, стрімке впровадження інновацій у всі сфери суспільного життя, можливості використання мережі Інтернет, дозволяють говорити про настання епохи глобальної інформаційної революції та формування інформаційного суспільства. Розвиток технологій, зокрема цифрових, не лише докорінно змінює правила збереження та розповсюдження інформації, а також створює серйозні проблеми для традиційних законів про захист інтелектуальних прав, створює серйозний вплив на міжнародну торгівлю інтелектуальною власністю, економіку знань, громадянське суспільство, глобалізацію та зміни міжнародної соціально-економічної та законодавчої системи в цілому. Саме тому надійний захист прав інтелектуальної власності є життєво важливим як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються.

2. На сучасному етапі розвитку суспільних відносин відбувається трансформація усталених підходів до розуміння окремих понять та категорій в юридичній науці. Це є закономірним процесом, що обумовлюється вимогами часу, зокрема, впливом науково-технічного процесу на всі сфери буття. Так, соціальні регулятори правових відносин доповнюються новими елементами, які фактично існують, але ще не знайшли належного законодавчого закріплення. Так, не можна применшувати здатність цифрових технологій виконувати роль соціального регулятора, зокрема якщо йдеться про автоматизацію надання різноманітних адміністративних послуг, у тому числі, застосування сучасних технологій у сфері інтелектуального права. Тому, такі перетворення впливають на формування нового етапу доктрини захисту прав на інтелектуальну власність, що повинно ознаменуватись міждисциплінарністю, синтезом приватних та публічних інтересів, у виробленні нових науково-теоретичних положень.

3. Правова політика України щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій є досить неординарною та дискусійною, однак вона продовжує розвиватись та еволюціонувати. Динаміка цифровізації в умовах розвитку сучасної правової дійсності сприяє також і трансформації правової політики у сфері захисту інтелектуальної власності. Специфіка цієї політики розкривається у її потрійній сукупності рушійних елементів: владних управлінських функцій, правового інструментарію та сучасних інформаційних технологій. Особливе значення правової політики щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій зумовлюється через необхідність здійснення ефективного управління у сфері захисту інтелектуальної власності. Так, серед пріоритетних завдань держави має стати оновлення концептуальних положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в сфері сучасних цифрових технологій, зосередившись, в першу чергу, на питаннях прийняття: Національної Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2024-2030 р., (окремий розділ, якої у проєкті передбачає можливість вчинення превентивних заходів щодо недопущення порушення прав); Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності до 2030 року, що має ґрунтуватись, зокрема на положеннях Угоди про Асоціацію та практики провідних країн світу.

4. Законодавець не завжди встигає реагувати на нові виклики, пов'язані з розвитком вже відомих технологій та появою нових. З метою оперативного реагування на суспільні трансформації та вироблення зрозумілої моделі регулювання відносин у цифровому середовищі, вбачається доречним використання інституту саморегулювання в зазначеній сфері. Наразі існуючий проєкт Закону України «Про саморегулювні організації» не відображає, на наш погляд, сучасні тенденції.

Так, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 1 проекту визначенням поняття – «віртуальна саморегулівна організація».

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1 Механізми захисту прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації

Представники юридичної науки, які досліджували питання механізму правового регулювання тієї чи іншої галузі права, визначали певну специфіку, що притаманна саме їй. У науковій літературі наголошується, що слово «механізм» використовується виключно як частина понять: «механізм права», «господарсько-правовий механізм», «механізм правового регулювання» [66, с. 291]. Такої ж позиції у дисертаційному дослідженні притримується Л.Л. Лепех, яка зазначає, що термін «механізм» не є юридичним, однак його активно використовують у теорії права у словосполученнях: «механізм правотворчості», «механізм дії права», «механізм правореалізації», «механізм правового впливу», «механізм правового регулювання» [76, с. 80].

Цікавим з наукової точки зору видається підхід Я.С. Богів, А.О. Нестеренко, які механізм правового регулювання та правову систему розглядають як частину та ціле. На їх погляд, механізм правового регулювання об'єднує в повному обсязі, лише важливі правові засоби, регулюючі суспільні відносини (юридичні норми, юридичні факти, правовідносини і акти реалізації права). На відміну від поняття «правова система», поняття «механізм правового регулювання» дозволяє не просто поєднати явища правової дійсності, але й уявити у системно-динамічному вигляді [14, с. 79]. Так, О.В. Стукаленко відзначає: «...про динаміку механізму правового регулювання, акцентуючи увагу на тому, що це

безперервний процес, який неможливо остаточно науково дослідити. Зміни у суспільстві впливають на формування та розуміння категорії – механізм правового регулювання» [140, с. 21]. З такою точкою зору важко не погодитись, тим паче, якщо мова йде про тотальну цифровізацію та інформатизацію суспільства. Своєю чергою, А.А. Андреев під механізмом правового регулювання пропонує розуміти «...сукупність правових засобів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин» [3, с. 126]. На його думку, елементи такого механізму виконують свої функції: основні чи факультативні, при чому спільною метою є - регулювання суспільних відносин. Як зазначає Токарева В.О.: «...зазвичай механізм захисту суб'єктивних цивільних прав визначається у відповідності до зведення його до аналогії з механізмом правового регулювання, тобто передбачає систему правових засобів, використання яких приносить позитивні наслідки у вигляді нормативного впливу на відповідні суспільні відносини [147, с. 53]. Також авторка зазначає, що в поняття механізму правового захисту зазвичай вкладається розуміння єдиної взятої системи правових засобів, використання якої дозволяє: здійснити відновлення порушених суб'єктивних прав; забезпечити захист законодавчо охоронюваних інтересів; здійснити вирішення суперечок правового характеру, а також перешкод іншого змісту, які виникають у процесі реалізації суб'єктивних прав. Учена Т.І. Тарахонич проводить розмежування понять: механізм правового регулювання та правовий механізм [142, с. 12], її точка зору є відмінною від попередньо наведених позицій, що зайвий раз підкреслює дискусійність розуміння змісту «механізму правового регулювання». Вчена вважає не можливим застосування одностороннього підходу, що нівелює мету та цілі правового регулювання, а також повною мірою не враховує фактори, які впливають на процес регулювання. О.М. Куракін пропонує визначення поняття механізму правового регулювання – як «набір правових засобів, призначених для моделювання поведінки людей, опосередкованої

юридичними категоріями (суб'єктивними правами та юридичними обов'язками)» [72, с. 48]. Імпонує підхід, що полягає у залежності механізму правового регулювання від трансформацій (наявних або майбутніх), що відбуваються у суспільстві та можуть призводити до істотних модифікації у структурно-функціональному аспекті та характері системних зв'язків цього механізму [71, с. 7]. На динаміку суспільних відносин, що впливають на механізм їх врегулювання також вказує В.Л. Яроцький, він умовно порівнює механізм цивільно- правового регулювання з алгоритмом – тобто певною послідовністю дій, за допомогою яких можна розв'язати певну задачу, – дає змогу акцентувати увагу на взаємообумовленості статичних, діяльнісно-динамічних і результативних аспектів забезпечуваного ним впливу на певні групи відносин, що становлять предмет цивільного права [172].

В теорії права, на теперішній час, склалось декілька підходів до розуміння елементів механізму правового регулювання: широкий та вузький. До першого підходу належать: норма права; нормативно-правовий акт; юридичний факт; правові відносини; тлумачення права; реалізація права; реалізація права; законність; правосвідомість; правова культура; правомірна поведінка; протиправна поведінка; юридична відповідальність. Другий підхід включає лише ті елементи, що складають базу регулятивної функції права: норми права; нормативно-правові акти; правовідносини; реалізацію права та законність [72, с. 47]. Так, Гриняк А.Б. зазначає, що широкий підхід характеризується наявністю сукупності елементів, які беруть участь у процесі впорядкування суспільних відносин, а вузький містить лише елементи, які становлять основу регулятивної функції права (норми права, нормативно-правові акти, правовідносини, реалізацію права, законність) [32, с. 89]. Дослідник О.О. Кравчук розглядає елементи механізму правового регулювання лише як «...сукупність трьох основних елементів, що розкриваються через три основні стадії правового впливу –

правових норм, правових відносин та актів реалізації прав і обов'язків» [69, с. 196].

На відсутність єдиних підходів щодо розуміння структури механізму правового регулювання у доктрині цивільного права наголошує І. Лукасевич-Крутник [79, с. 86]. Відтак, у підтвердження цієї тези, наведемо положення автореферату С.О. Погрібного, який вважає, що «...структура механізму цивільно-правового регулювання окреслюється нормами цивільного права (початковий елемент механізму) та здійсненням цивільних прав і виконанням цивільних обов'язків, а за необхідності – захистом порушених цивільних прав (кінцевий елемент механізму). Інші правові явища до структури цього механізму не належать» [108, с. 12, 13]. Як відзначає у монографічному дослідженні Д.О. Маріц: «...видається, що на загальнотеоретичному рівні можна вивести єдиний підхід до розуміння категорії механізму правового регулювання та його структури. Водночас, якщо говорити про галузеві науки, то кожна з них має специфіку, таким чином, уніфікувати всі стадії та елементи для всіх галузей права неможливо...» [85, с. 157].

Так, науково-технічний процес впливає на розвиток права інтелектуальної власності, можливості реалізації прав, і відповідно необхідності забезпечення юридичних способів захисту. Відтак, на сьогодні актуальність дослідження механізмів захисту прав на інтелектуальну власність зумовлена: 1) стрімким розвитком технологій та їх застосуванням у процесі створення, використання та розповсюдження об'єктів права інтелектуальної власності цифровому середовищі; 2) наявністю лише загальних доктринальних вчень про механізми правового регулювання в цивільному праві; 3) потребою з'ясування та дослідження окремих елементів, які забезпечують саме механізм захисту інтелектуальних прав у цифровому середовищі. Так, наприклад, Е. Ордулі правовий механізм захисту інтелектуальної власності визначає через

низку національних, міжнародних нормативно-правових актів та міжнародних договорів. Учена пропонує під механізмом захисту інтелектуальної власності розуміти «нормативно закріплений, системно організований комплекс юридичних засобів, необхідний та достатній для визнання та поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів авторів і патентовласників та застосування до правопорушників заходів державного примусу» [93, с. 58, 59]. Такий підхід видається дискусійним з огляду на те, що не всі способи захисту можуть бути нормативно закріплені, зокрема, якщо йдеться про неюрисдикційні способи захисту.

Загальновідомо, що складовими елементами правового захисту прав на інтелектуальну власність є: форма захисту; спосіб захисту; порядок захисту; засіб захисту. Розглянемо кожен із елементів більш детально.

Форма захисту. Домінуючою точкою зору у світлі забезпечення захисту права інтелектуальної власності є його поділ на два різновиди: юрисдикційний та неюрисдикційний. Перший забезпечується в судовому порядку судами та іншими уповноваженими на це державними органами, другий – здійснюється особами самотійно. Суб'єкт права інтелектуальної власності, право якого порушене, має змогу звернутися за захистом до відповідного державного органу, який у разі потреби повинен надати такий захист. Додатково юрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності поділяється на окремі види – цивільно-правовий (що, своєю чергою, поділяється на загальні і спеціальні засоби), кримінально-правовий і адміністративно-правовий [88, с. 115].

Окреме місце в механізмі захисту прав на інтелектуальну власність займають такі форми захисту як технічні засоби. Існують різні технічні заходи захисту прав, які дозволяють успішно вести бізнес, зокрема уникаючи фальсифікації, контрафакту та піратства. Популярними на сьогодні є оптичні та електронні технології. До оптичних належать:

голограми, які забезпечують відбиття зображення або кількох зображень, при якому може виникати ефект руху у зображенні. Саме висока вартість та технічна складність упереджує можливість її копіювання. Як відзначають автори практичного посібника «Захист прав інтелектуальної власності»: до електронних заходів належать: магнітна смужка; смарт-картка; електронне кодування [44, с. 82].

Г.О. Ульянова констатує, що «...неюрисдикційна форма захисту, яка передбачає самозахист прав, починає поступово привертати все більше уваги, однак поки що не є настільки розповсюдженою як юрисдикційна форма» [152, с. 111]. Так, до неюрисдикційних форм захисту належить самозахист. Легальне визначення поняття «самозахист» міститься у абз. 2 ч. 1 ст. 19 ЦК України згідно якого, «самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства». Своєю чергою, у теорії цивільного права сформувались позиції щодо широкого та вузького розуміння поняття «самозахисту». Зокрема, на думку М. Панченко, широке розуміння цього поняття полягає «у будь-яких діях уповноваженої особи, пов'язаних із захистом суб'єктивного права від порушення (зокрема подання позову, скарги, самостійний захист цивільних прав у суді без допомоги адвоката тощо)». У вузькому: «вчинення правомочною особою не заборонених законом фактичних дій на відведення, зменшення негативних наслідків такого порушення. У цьому випадку такі фактичні дії спрямовані на припинення порушення та ліквідацію його наслідків [99, с. 32]. Вчена І. Берестова виділяє такі способи самозахисту, які «...полягають у вчиненні уповноваженою особою дозволених законом дій фактичного характеру, спрямованих на захист її суб'єктивних цивільних прав; а також таких, що полягають у застосуванні уповноваженою особою по відношенню до правопорушника заходів оперативного впливу» [11, с. 13].

Самозахист – це універсальний спосіб захисту прав, який може застосовуватись також у разі порушення права інтелектуальної власності. Хоча слід відмітити, що право на самозахист є одним з найважливіших інститутів конституційно-правового статусу особи. Оскільки включення норми про самозахист в Конституцію України стало «...підґрунтям для подальшого впровадження у ЦК України, де вперше було на законодавчому рівні самозахист було закріплено як правову категорію» [15, с. 198]. У досліджуваній сфері застосування самозахисту обумовлюється появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів права інтелектуальної власності. Особливо має значення неправомірне відтворення і використання зазначених об'єктів. Ця проблема ускладнюється тим, що такі неправомірні дії часто залишаються поза контролем відповідних органів. Своєю чергою Гулаткан С.В., Ткачук А.Я., визначають ряд переваг порівняно з іншими способами захисту, які на їх думку полягають «... у можливості мирного урегулювання конфлікту без втручання органів державної влади; швидке реагування на неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності та вжиття заходів для їх припинення» [36, с. 158]. Більшість дослідників у своїй праці наводять підстави і способи самозахисту, які кореспондують нормам ЦК України, які стосуються судового захисту. У зв'язку з цим, погоджуємось з твердженням І.Л. Борисенко, що «...на практиці самозахист права інтелектуальної власності в глобальній мережі Інтернет не може проходити так чітко і визначено, як це передбачено законодавством України» [15, с. 199]. Так, З. Мамонов у своїй публікації звертає увагу на те, що «...більшість дослідників рекомендують застосовувати технічні засоби захисту авторського права в мережі Інтернет. До яких слід віднести: саморуйнування документу при несанкціонованому копіюванні; криптографічні конверти; подання твору з обмеженою функціональністю; використання кодових слів» [84, с. 7]. Тобто, особливість технічних засобів

захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі полягає в тому, що вони виступають регуляторами таких відносин та в цілому належать до неюрисдикційних форм захисту. Їх превентивний характер дозволяє упереджувати правопорушення безпосередньо у момент можливого посягання, коли посягання та захист співпадають у часі. Таким чином, вважаємо, що під час застосування юрисдикційних способів захисту момент вчинення правопорушення та момент притягнення до відповідальності є досить віддаленими у часі. Водночас, у випадку, якщо технічний спосіб захисту прав на інтелектуальну власність був усунений іншими технічними засобами, особа чиє право було порушено має право на захист за допомогою юрисдикційних способів захисту. На наш погляд, особливість захисту прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі полягає у можливості поєднання юрисдикційних та неюрисдикційних способів захисту на об'єкти права інтелектуальної власності. Тобто, якщо використання самозахисту, за допомогою технічних засобів не дозволило уникнути правопорушенню, це означає, що особа має право на використання юрисдикційних форм. Це – є виключенням із загального правила, що відзначається аномальністю таких правовідносин, що є характерним саме для цифрової сфери захисту прав на інтелектуальну власність.

А. Штефан досліджуючи питання самозахисту авторського права та суміжних прав дійшла до ряду висновків, деякі з яких видаються дискусійними. Так, вчена зазначає, що «...право на самозахист авторського права та або суміжних прав виникає з моменту порушення права» [167, с. 27]. Це твердження має місце, якщо правопорушення відбуваються поза цифровим середовищем. У досліджуваних відносинах право на самозахист виникає з моменту створення, використання, розповсюдження об'єкта права інтелектуальної власності у цифровому середовищі.

На підставі аналізу норм цивільного законодавства, О. Антонюк доходить висновку, що «...із способів, передбачених для судового захисту, самозахист може відбуватись лише такими, як: 1) припинення дії, яка порушує право; 2) відновлення становища, яке існувало до порушення; 3) зміна правовідносин; 4) припинення правовідносин; 5) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Інші способи передбачають необхідність винесення рішення юрисдикційними органами» [5, с. 9]. Натомість К.О. Зеров висловлює протилежну думку, і вважає, що способи судового захисту та самозахисту співпадають: «...(припинення дії, яка порушує право (в т.ч. реалізація процедури notice and takedown); відновлення становища, яке існувало до порушення; зміна правовідносин; припинення правовідносин; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди)» [53, с. 216]. Такої ж точки зору дотримується й І.А. Слідзевський [135].

Відмітимо, що словосполучення «способи захисту» та «засоби захисту» не є тотожними поняттями. Так, способи захисту цивільних прав у науковій літературі визначають «...як систему законних (визначених чи допущених законом) дій суб'єкта самозахисту та матеріальноправового юридичного ефекту цих дій, яка дозволяє тим чи іншим чином попередити, усунути чи компенсувати наслідки порушення, не визнання або оспорювання суб'єктивного цивільного права чи інтересу, охоронюваного законом інтересу» [160, с. 207]. У доктрині наголошується, що «...засобами захисту є знаряддя, інструментарій захисту» [130, с. 66].

О.М. Пастухов пропонує наступні способи вирішення існуючих проблем у сфері захисту авторських прав в Інтернет: «1) використання цифрового підпису; 2) використання цифрових марок; 3) обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в мережі Інтернет; 4) методи криптографічного перетворення матеріалів (шифрування); 5) створення веб-депозитаріїв; 6) обмежена функціональність; 7) «годинникова бомба»

(закриття продавцем доступу до твору після певної кількості користувань); 8) контракти; 9) клірингові центри» [102, с. 17]. О. Ієвіня для захисту авторських прав у мережі було запропоновано апаратні засоби захисту, коли користувач задля копіювання інформації повинен придбати певний пристрій; виконувані програми, які завантажуються під час роботи з інформацією в мережі після сплати певної суми користувачем і стираються після закінчення сеансу; технології цифрового підпису тощо [61, с. 15].

Дослідниця І.М. Корастошова вважає, що «...основним і єдиним способом неюрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності є самозахист» [68, с. 169]. На наше переконання, до неюрисдикційних форм захисту прав інтелектуальної власності крім самозахисту відносяться альтернативні способи захисту прав (медіація). Тому, в контексті способів захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі, вважаємо за потрібне висвітлити питання медіації. У сучасній доктрині існують різні погляди на медіацію. Л.І. Галупова вважає, що «...виникнення медіації як способу альтернативного захисту прав інтелектуальної власності пов'язане із недовірою суспільства до судової системи» [26, с. 236]. На її думку, «...залічені секунди в Інтернет будь-які об'єкти права інтелектуальної власності можуть бути скопійовані чи передані на інший кінець земної кулі». На підставі чого науковець пропонує ряд переваг медіації. Цікавою з наукової точки зору вбачається думка про те, що «...перевагою врегулювання конфлікту у сфері права інтелектуальної власності на відміну від вирішення спору є встановлення істинних причин його виникнення, які можуть бути неусвідомлені сторонами на етапі його розвитку та не з'ясовуються при вирішенні спору в адміністративному, судовому порядках» [25, с. 5].

Д. Старовойтова відзначає : «...спори про захист права інтелектуальної власності стають все складнішими, а кількість таких справ зростає. Нещодавно був створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який буде спеціалізуватися виключно на суперечках у сфері

інтелектуальної власності, виступатиме як професійний орган в судовій системі. В ЗМІ його вже називають «ІР-судом» (скорочення від англ. intellectual property — інтелектуальна власність). Спеціалізовані суди з інтелектуальної власності успішно функціонують у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Великобританії та інших країнах, що позитивно впливає на якість і строки розгляду справ. Проте сьогодні, коли суди завантажені великою кількістю справ, на жаль, практика свідчить про дещо формальний підхід до вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Досягти результату та реально захистити права вдається дуже рідко, особливо без наявності висновку судового експерта» [37]. Наразі в Україні правовим підґрунтям застосування медіації є Закон України «Про медіацію» та Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації), затверджений наказом Міністерства соціальної політики України за № 89 від 17.08.2016 р. Водночас, О. Ізбаш наголошує на певних ризиках впровадження інституту медіації, на її погляд: «...незважаючи на доволі позитивні зміни в чинному законодавстві України в питанні впровадження медіації у сфері захисту прав інтелектуальної власності, ця форма захисту все ж залишається не надто безпечною. Таким чином, під час вибору способу захисту прав у сфері інтелектуальної власності слід об'єктивно оцінити добросовісність сторін спору та об'єкт, що потребує захисту, а також за допомогою кваліфікованих юристів виважено скласти відповідні угоди» [90, с. 82]. Н.В. Троцюк виокремлює окремі категорії спорів з інтелектуальної власності, де можна застосовувати процедуру медіації. Так, «...відповідно до процедур міжнародної некомерційної організації (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) (далі – ICANN) є можливість застосування медіації з вирішення доменних спорів (далі – процедура UDRP), що вважається найбільш ефективним позасудовим механізмом вирішення спорів цієї категорії. Застосування цієї процедури можливе в будь-якому акредитованому арбітражному органі, однак найбільш

популярним залишається Центр арбітражу й медіації ВОІВ» [150, с. 121]. Так чи інакше, інститут медіації не однозначно сприймається науковцями у правовій площині, наприклад О.П. Орлюк дотримується застосування класичних форм захисту права інтелектуальної власності. Вчена зазначає, що «...у сфері права інтелектуальної власності можуть застосовуватися дві основні форми захисту прав – юрисдикційна та неюрисдикційна. При цьому превалююча роль залишається саме за юрисдикційною формою, яка реалізується через позови до суду, адміністративну відповідальність, кримінальне переслідування порушників прав інтелектуальної власності» [52, с. 62].

Таким чином, можна констатувати, що сучасні реалії розширюють усталені межі правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Це означає, що відбувається певна трансформація вже існуючих форм та засобів захисту. Так, самозахист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі розглядається як специфічна, превентивна міра, з метою упередження вчинення правопорушення. Тобто, право на самозахист виникає не з моменту вчинення правопорушення, як це традиційно прийнято вважати, а з моменту такого волевиявлення управомоченою особою, шляхом застосування технічних засобів захисту. Водночас, не виключає можливості використати юрисдикційні способи захисту у випадку, якщо превентивні міри себе не виправдали.

Юрисдикційна форма – діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених чи оспорюваних інтелектуальних прав власності. У рамках цієї форми виділяються загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) порядки захисту. За загальним правилом, захист інтелектуальних прав власності та охоронюваних законом інтересів їхніх власників здійснюється в судовому порядку.

Способи захисту. Під способами захисту інтелектуальних прав власності розуміються закріплені законом матеріально-правові заходи

примусового характеру, шляхом застосування яких відбувається відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на правопорушника.

В межах юрисдикційної форми прийнято виділяти такого роду способи захисту інтелектуальних прав власності (Рис. 2.1.).

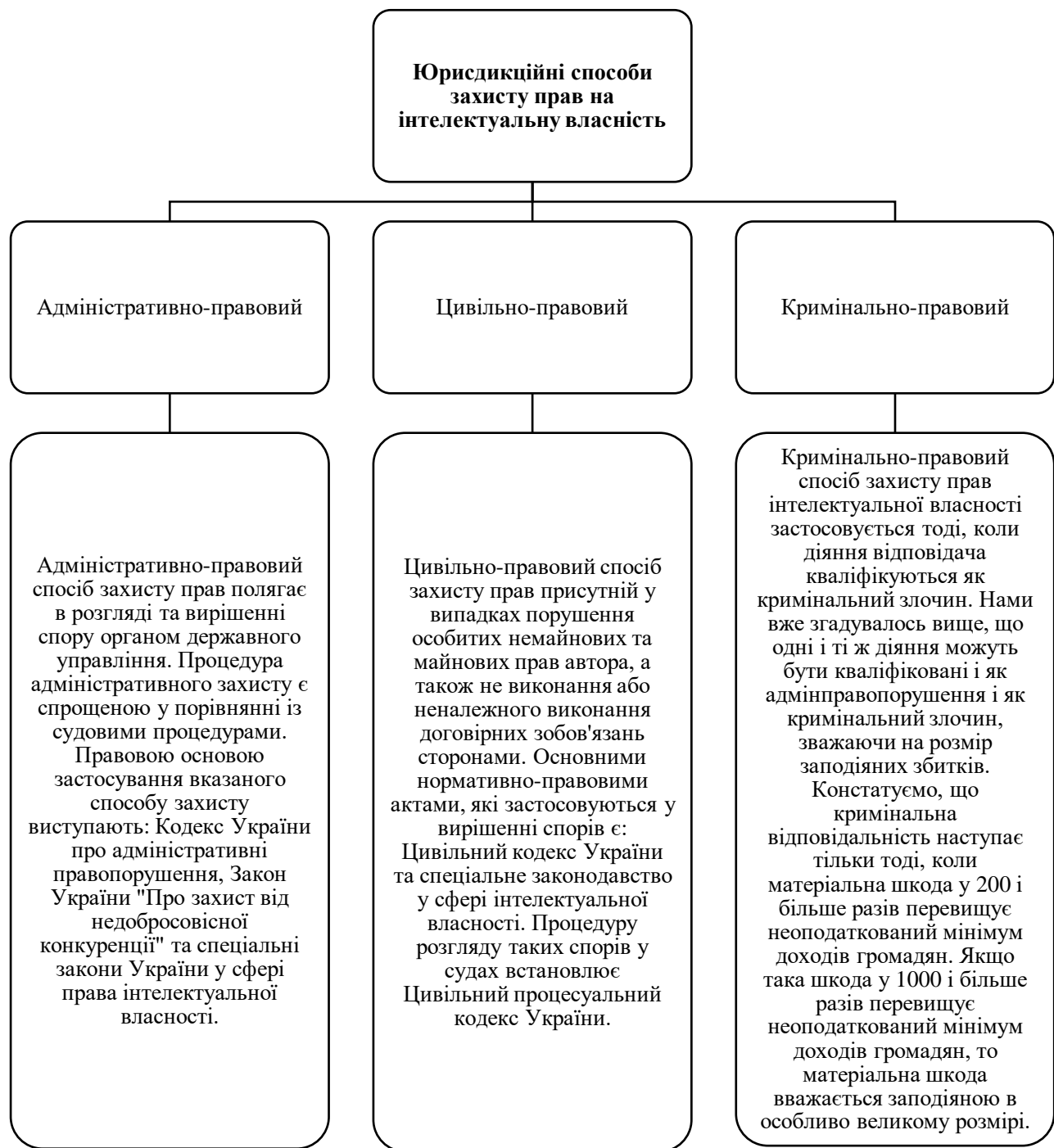

Рисунок 2.1.

Так, кримінальний закон передбачає покарання за дії, які охоплюються: порушенням авторського права і суміжних прав (ст. 177 КК України); порушенням прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 178 КК України) [70]. Усвідомивши як позитивність, так і небезпеку глобальної мережі, законодавець передбачив у КК України розділ «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку».

Право на вибір певного способу захисту інтелектуальних прав є найважливішим компонентом права правовласника на захист, яке забезпечене охоронними нормами права інтелектуальної власності. Така позиція узгоджується із загальними принципами цивільного права, положеннями Конституції України та судовою практикою.

Засоби захисту. Сучасні юристи дотримуються думки, що в Інтернеті ефективнішим захистом є не правовий, а програмний захист, а тому вони також схиляються до думки, що засобами захисту інтелектуальних прав власності є інформаційні та технічні [46, с. 134]. До технічних засобів захисту інтелектуальних прав власності відносяться технічні пристрої, нові технології, здатні контролювати доступ до об'єктів права інтелектуальної власності, вони можуть запобігати та обмежувати дії, заборонені правовласником щодо його творчої праці. Сучасне онлайн-середовище вимагає правового аналізу сучасних технічних інструментів, які використовуються для боротьби з цифровими порушеннями. Вони включають програми Blockchain; інструменти соціальних мереж; чорний і білий списки; інструменти стеження за грошима; інструменти для доменних імен; деіндексацію пошукової системи; хак-бек і активний захист; різноманітні сповіщення тощо.

До інформаційних засобів відносять будь-які цифри та коди, в яких міститься інформація, що ідентифікує об'єкт інтелектуальної власності, його правовласника або інформація про умови його використання, що міститься на оригіналі або екземплярі, прикладена до нього або з'являється у зв'язку з повідомленням в ефір або кабелем. Забезпечення правовласників інтелектуальної власності додатковою інформацією про несанкціоноване використання результатів їхньої інтелектуальної діяльності, а як наслідок надання їм подальшого вибору механізму захисту, буде додатковою гарантією їх прав. Вважаємо, що такий механізм швидкого та ефективного сприяння у захисті інтелектуальних прав власності дозволить значно уникнути матеріальних втрат для більшості з них (наприклад, виконавець, який написав пісню, при своєчасному виявленні порушення його права, збереже суттєву частину доходу), до того ж це дозволить усунути прогалини, які є у законодавстві щодо захисту інтелектуальних прав власності.

Порядок захисту. Порядок захисту інтелектуальних прав власності умовно можна розділити на загальний та спеціальний [147, с. 55]. Перший з них має місце тоді, коли захист порушених інтелектуальних прав та інтересів здійснюється судом. Загалом розгляд справ про порушення інтелектуальних прав власників припадає на розгляд місцевих судів, а також, у відповідності до реформи судочинства, - такий розгляд має перейти до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Наразі спори про порушення прав інтелектуальної власності між юридичними особами розглядаються також і господарськими судами.

Звернення до позовного порядку судового вирішення спору про захист порушеного інтелектуального права власника має місце завжди, за винятком окремо передбачених законодавцем випадків. Спеціальний порядок захисту інтелектуальних прав їх власників прийнято прирівнювати до адміністративного порядку їх захисту. Варто відмітити, що його

застосування має винятковий характер, тобто в чітко передбачених законодавцем випадках відбувається його застосування. Нормотворець закріпив положення про те, що в разі виникнення необхідності захисту порушеного інтелектуального права та інтересів інтелектуальних правовласників, можна звернутись до одного із органів управлінської компетенції, вищого органу відповідача або Антимонопольного комітету України. В якості засобу захисту тут виступає не позов, а вже скарга або заява, порядок подачі яких та їх розгляду повністю регламентуються адміністративним законодавством.

У межах спеціально-юрисдикційної форми захисту інтелектуальних прав власності може мати місце й кримінально-правовий захист цих прав.

Саме закріплення вище встановленого порядку захисту інтелектуальних прав власності свідчить про його відповідність вимогам міжнародних угод, ратифікованих нашою країною, та вимогам Угоди TRIPS зокрема.

З погляду науки передбачені шляхи захисту цивільних прав поділяються на заходи захисту та відповідальності. Як зазначається у літературі, заходи захисту спрямовані на відновлення порушеного права та не залежать від суб'єктивної складової поведінки правопорушника, а для застосування заходів відповідальності потрібне встановлення вини у протиправних діях порушника.

Однак дія існуючого механізму захисту прав інтелектуальної власності зводиться нанівець з використанням Dark Web – ресурсу, що допомагає забезпечити анонімність в Інтернеті. Основна проблема для захисту прав інтелектуальної власності, що були порушені з використанням Dark Web – він не дозволяє встановити IP-адресу порушника, він змінюватиме його з кожним новим виходом у мережу, рандомно присвоюючи адреси інших точок виходу [51].

Очевидно, що механізм захисту прав інтелектуальної власності можна вдосконалити, однак необхідно усвідомити той факт, що для цього може знадобитися прийняття нестандартних, творчих рішень, що не характерно для нашого законодавства. Зазначимо, що чинне законодавство у цьому сенсі потребує усунення неточностей у понятійно-категоріальному апараті та тлумаченні правових норм.

Що стосується механізму правового регулювання та залучення винних осіб до відповідальності, закріпленого в чинному законодавстві, то його на сьогоднішній день складно назвати ефективним. Цифрова сфера обороту інтелектуальної власності динамічна, поширення інформації в Інтернеті відбувається з високою швидкістю, будь-які порушення інтересів необхідно припиняти своєчасно. Під своєчасністю в цій ситуації потрібно розуміти момент первинного виявлення неправомірних матеріалів будь-яким суб'єктом: інформаційним посередником, правовласником або третьою особою.

Отже, захист прав інтелектуальної власності являє собою один із відповідальних етапів у реалізації управління нею, що потребує наявності механізму захисту інтелектуальних прав власників. Без наявності останнього всі результати попередніх дій, що пов'язані з її створенням, правовою охороною і використанням можуть бути зведені нанівець. Фактор захисту прав набуває особливого значення в силу швидкого розвитку технологій, які зумовлюють появу нових способів незаконного використання інтелектуальних продуктів. Вважаємо, що елементами цього складнішого правового явища, яке можна назвати механізмом правового захисту інтелектуальних прав власності, є форма, спосіб і засіб захисту цивільних прав, а також порядок реалізації цього захисту. Форма захисту є різновидом правової діяльності суб'єкта захисту інтелектуальних прав власності. Спосіб захисту представляють передбачені законом дії, метою яких є відновлення порушеного права, підтвердження оспорюваного права

або реалізація інтересу, що охороняється законом. Засіб захисту сприймається як вимоги зацікавленої особи, виражені у певній формі – позов, претензія тощо, про необхідність здійснювати заходи захисту. Порядок реалізації – це поетапний шлях до здійснення цього захисту.

2.2. Теорія «зловживання правом» у сфері інтелектуальної власності: цифровий аспект

Феномен «зловживання правом», був предметом досліджень багатьох науковців. Водночас, не зважаючи на такі напрацювання, вважаємо, що ця категорія потребує подальшого вивчення як реально існуюче явище правової дійсності в умовах науково-технічного прогресу. Учена Л.В. Осовітня зловживання правом розкриває через зміст ч. 3 ст. 41 Конституції України та наголошує про його прямий взаємозв'язок із «здійсненням суб'єктивних цивільних прав» та їх межами [95, с. 95]. Так, Г. Чувакова зловживання правом відносить до правових аномалій [162, с. 440], Д. Бакаєв виділяє ознаки за якими кваліфікує «зловживання правом»: «...як заподіяння суб'єктом у процесі здійснення суб'єктивного права шкоди іншим учасникам суспільних відносин (особі, суспільству, державі тощо), а також здійснення конкретного суб'єктивного права всупереч його призначенню» [8, с. 34]. Відзначимо, що «...на даний момент кількість правових аномалій розширилась, з'явилися їх нові види та прояви, що є результатом впливу негативних факторів політичного, економічного, ідеологічного, правового, організаційного та іншого характеру» [145, с. 50]. Так, Р.А. Майданик зазначає, що «...більшість авторів розглядає правові аномалії як відхилення від загального правила»

[80, с. 97]. У цьому контексті відзначимо, що віднесення зловживання правом до правових аномалій є дискусійним. З одного боку, правова аномалія за своїм характером є правомірним явищем та не може ґрунтуватися на правопорушенні. З іншого – зловживання правом виходить за межі правомірної поведінки, хоча прямого порушення норм права не відбувається, тому віднесення «зловживання правом» до правових аномалій є передчасним. Ці фактори зайвий раз підкреслюють феномен поняття «зловживання правом», що потребує додаткового осмислення у сфері інтелектуального права. Так, Г. Онищенко характеризує «зловживання правом» через наступні ознаки: наявність певних суб'єктивних прав; зловживання правом, виходячи із самого цього поняття, можливе лише під час його здійснення; уповноважена не повинна порушувати ніякої норми права, оскільки інакше вона вчиняє правопорушення; наявність шкоди, яка заподіюється, та прямого причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням суб'єктивного права та тими негативними наслідками, що настали, оскільки заподіяння шкоди під час здійснення свого права є протиправним діянням, тобто правопорушенням; процес нормального задоволення своїх потреб у межах, визначених законом [92]. Своєю чергою В.В. Резнікова в результаті узагальнення дійшла висновку про існування двох підходів до розуміння зловживання правом: 1) заперечення самого поняття «зловживання правом», оскільки здійснення самого суб'єктивного права не може бути протиправним; 2) визнання необхідності законодавчого закріплення та доктринального обґрунтування «зловживання правом» [126, с. 24]. На рівні наукової новизни М. Стефанчук визначає поняття «зловживання правом» як «передбачену нормами права поведінку уповноваженої особи по здійсненню свого суб'єктивного цивільного права, якою може бути завдано шкоди іншим особам» [138, с. 6]. До ознак «зловживання правом» науковець відносить: закріплення в законі суб'єктивного цивільного права; реальну можливість здійснення суб'єктивного цивільного права;

здійснення суб'єктивного цивільного права власним волевиявленням; завдання шкоди поведінкою по здійсненню суб'єктивного цивільного права [138, с. 6]. М. Генюк трактує зловживання правом як «...особливий вид правової поведінки, який виражається у використанні особами своїх прав не дозволеними або не передбаченими правотворцем способами, що суперечить призначенню права, унаслідок чого може завдаватися шкода інтересам суспільства або окремої особи» [28, с. 190]. Імпонує авторське загальнотеоретичне визначення «зловживання правом», що пропонує О.Я. Рогач, за яким: «...зловживання правом – це соціально-шкідливе явище, яке відображає нігілістичне ставлення особи до права та полягає у створенні суб'єктом правовідносин, який володіє суб'єктивним правом та умисно порушує об'єктивні межі здійснення суб'єктивного права та внутрішні (спеціальні) межі зовнішнього розсуду, ілюзії (видимості) правомірного використання права» [128, с. 78]. Відповідно до ст. 13 ЦК України цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. У процесі здійснення своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли би порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. На підставі наведеної норми, можна припустити, що зловживання правом відбувається у випадку перевищення меж здійснення цивільних прав. З цього приводу наведемо точку зору науковців В.Сломи, Н.Москалюк, які для з'ясування сутності меж здійснення суб'єктивних цивільних прав, окрему увагу звертають на ч. 4 ст. 13 ЦК України, яка вказує на те, що особа зобов'язана в процесі здійснення цивільних прав дотримуватися моральних засад суспільства. Категорія «моральні засади суспільства» означає, що поведінка учасників цивільних правовідносин повинна відповідати ідеям добра та справедливості [136, с. 110]. Так, О.В. Грицак, під «моральними засадами суспільства» розуміє

сукупність імперативів, до яких належать: неприпустимість зловживання правом; дотримання майнової самостійності та юридичної рівності [33, с. 43].

В залежності від підгалузі цивільного права, яким зловживає особа, С. Осадчук, М. Осадчук, пропонують розрізняти зловживання: речовими правами; зобов'язальними правами; спадковими правами; особистими немайновими правами; правами, що виникають у сфері інтелектуальної власності [94, с. 75]. Випадки зловживання правом трапляються в різних сферах, в тому числі й пов'язаній з використанням об'єктів права інтелектуальної власності [107, с. 22]. Так, наразі не викликає сумнівів необхідність впровадження результатів інноваційної діяльності в економічну сферу держави. Сьогодні інтелектуальна власність – це основа бізнесу, що дозволяє підвищити впізнаваність, привабливість та цінність продукції на ринку; виділити компанію та її продукцію серед конкурентів; обмежити доступ до технічної та комерційної інформації та знань. Інтелектуальна власність та інтелектуальні права є однією з основ сучасного ділового світу. Так, П. Рабінович, В. Гончаров розмірковують у науковій публікації щодо меж права в цілому, у площині інформаційних технологій. На їх думку, «...розвиток сучасної науки і техніки впливає на продуктивність та можливості людини, а також можуть за певних умов навіть негативно впливати на існування, функціонування, діяльність людини, погіршувати умови її життя. Тому у таких випадках людина, яка так чи інакше є створювачем таких засобів, аби згодом запобігти спричиненню шкоди, має бути зобов'язана дотримуватись у своїй науково-технічній творчості певних меж, прогнозувати і попереджати можливі негативні (антилюдські) наслідки функціонування штучного інтелекту. Отож викладений висновок, як видається, напряду стосується проблеми меж права, а саме меж антропних. І в цьому випадку носієм юридичних прав і обов'язків мають залишатися тільки люди, які запроектували, створили і

запустили в дію відповідні технічні пристрої, прилади, апарати (чи-то роботи, чи-то автомобілі без водіїв, чи-то ракета, яка сама наводить себе на потрібний об'єкт і таке інше) [124, с. 15]. Варто звернути увагу, що захист прав на інтелектуальну власність в Інтернеті залежить від того, який об'єкт необхідно охороняти. Так, існують такі об'єкти: назва сайтів (доменів) або інтернет-сторінки, які є об'єктом творчої діяльності; конкретні унікальні рішення, алгоритми, коди чи оформлення в Інтернет-мережі; логотипи, товарні знаки та різні елементи брендів, які використовуються на веб-сторінках; авторські права на програми, бази даних; отримання сертифікатів, ліцензій, які мають юридичну силу та гарантують правову охорону об'єктам інтелектуальної власності; твори художнього та літературного жанру, які поширені на теренах Інтернету [62]. Динамічна трансформація життя в режимі офлайн у площину онлайн-простору призвела до масового використання об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласників. Користувачі мережі розповсюджують друковані та музичні твори, фото- та відеоматеріали, графічні зображення, перетворені на комп'ютерні файли, без попередньої домовленості з офіційним власником контенту. А через якийсь час автор може виявити свій твір під чужим ім'ям. Функція інформаційно-телекомунікаційних мереж, зокрема мережі Інтернет, фактично полягає у передачі інформації. Цим і обумовлена особливість відносин, що виникають із застосуванням мережі Інтернет: всі вони тісно пов'язані з передачею інформації. З огляду на це, актуалізується дилема стосовно встановлення балансу між правом власності на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності та свободою розповсюдження та отримання інформації стосовно них. Дискусія щодо цього точиться як серед цивілістів, так і дослідників у сфері кримінального права.

Проблематика зловживання правом в мережі Інтернет та протидія таким діям носить комплексний характер, що обумовлено такими причинами: правопорушення відбуваються у мережі Інтернет та інших

інформаційно-телекомунікаційних мережах; використанням таких мереж з метою вчинення правопорушення: плагіат; незаконна торгівля об'єктами прав інтелектуальної власності; торгівля контрафактною продукцією через Інтернет-магазини тощо; об'єктами правопорушень є різні об'єкти прав інтелектуальної власності; правопорушення мають транснаціональний характер; правопорушення, що розглядаються, часто супроводжуються іншими небезпечними діями: поширенням шкідливих програм, порушенням правил обробки персональних даних, поширенням спаму та іншими [55].

Спираючи на попередні дослідження щодо зловживання правом, звернемо увагу на те, що доменне ім'я facebook.com є приватним доменним іменем другого рівня в домені com, який є загальним доменом верхнього рівня. Доменне ім'я facebook.com не належить до українського сегменту Інтернет. Так, і адреса facebook не належить до адресного простору українського сегменту мережі Інтернет, адміністрування цих доменних імен в Україні не здійснюється. В експертному висновку по справі № 028-16 від 29.02.2016 р. зазначається, що відсутність можливості визнання власника сайту унеможливорює притягнення до відповідальності поширювача неправдивої інформації facebook [85, с. 136]. Тобто, поширення інформації з неправомірним використанням об'єктів права інтелектуальної власності у домені, адміністрування якого в Україні не здійснюється спричиняє можливість зловживання правом. Відповідно, прогалини правового регулювання – спричиняють можливості для зловживань, а відтак не вважаються правопорушенням, оскільки де-юре, не порушують жодних норм. Таким чином, можна говорити про морально-правовий зміст неприпустимості зловживання правом. Як зазначає, М.М. Хміль: «принцип неприпустимості зловживання правом поширюється не тільки на приватно-правову, й на публічно-правову сфери, тобто

охоплює не одну чи кілька суміжних галузей, а більшість галузей права, тому цей принцип є універсальним» [157, с. 16].

Отже, з метою систематизації зловживань, які можуть відбуватись у сфері інтелектуальної власності, пропонуємо таку класифікацію: *залежно від змісту порушеного права* – створення, поширення, розповсюдження інформації, що містить об'єкти права інтелектуальної власності як у звичайний так і цифровий спосіб; *від об'єкта* – об'єктом завжди є об'єкт права інтелектуальної власності; *від суб'єкта, що зловживає правом* – фізична, юридична особа (яку не завжди може бути встановлено); *від місця розташування* – веб-сайт, соціальна мережа; *від правових наслідків* – заподіяння шкоди.

Зловживання правом у сфері інтелектуальної власності – це особливий феномен поведінки особи, яка не вважається правопорушенням, з приводу об'єкта права інтелектуальної власності, що полягає у реалізації своїх суб'єктивних прав, однак може призвести до заподіяння майнової шкоди, інших негативних наслідків. Так, зловживання правом, спричиняється прогалинами правового регулювання, наявністю специфічних технічних засобів, які дозволяють вчиняти такі дії у цифровому середовищі. На противагу правопорушенню, факт зловживання правом не призводить до притягнення до відповідальності.

Варто відмітити, що крім зловживання правом у сфері інтелектуальної власності, може мати місце обхід закону. Так, О. Губар обґрунтовує визнання обходу закону самостійним видом зловживання правом. На його думку, обхід закону може передбачати недобросовісне уникнення застосування належної норми закону шляхом підпорядкування правочину, правового акту (статуту тощо) неналежній нормі закону, праву іншої країни, або неправомірного розширювального чи звужувального тлумачення норми закону, яка не підлягає застосуванню до правовідносин, з метою заподіяння шкоди іншій особі [34, с. 8]. Водночас

у досліджуваній тематиці мова йде не про обхід закону, а про обхід технічних способів захисту, що не є тотожними поняттями.

Особливе занепокоєння у широкого кола науковців і практиків викликає встановлення відповідальності за обхід технічних засобів захисту авторського права та за виготовлення, ввезення і розповсюдження пристроїв для такого обходу як за порушення авторських прав. Адже, за нинішніх умов намагання зробити копію захищеного технічними засобами твору в цифровій формі може кваліфікуватися як два правопорушення: перше - порушення власне авторського права на твір, друге - обхід технічних засобів. При цьому, навіть при наявності в особи права на таке копіювання обхід технічних засобів все одно такі її дії є порушенням авторського права, що є очевидним абсурдом. Однак, якщо забороняється сам факт обходу, незалежно від того, чи є пізніші дії законними, чи ні, виникає ситуація, коли охороняються по суті самі технічні засоби, що таким чином дистанціюються від твору та авторського права, яке його охороняє. Як пише І. Женро, «хоча до цього часу невідомо, які дії охоплюються правом на відтворення в контексті авторського права, для відстеження цих дій конструюються системи, нехарактерні для традиційного авторського права» [18, с. 187]. Так, у ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено перелік осіб, які мають право звертатись до суду за цивільно-правовим захистом у випадку порушення їх авторських та (або) суміжних прав. Відзначимо, що однією з підстав звернення є вимога про «...припинення підготовчих дій до порушення авторського права та/або суміжних прав, у тому числі шляхом призупинення митних процедур, якщо є підстави вважати, що на митну територію України чи з митної території України можуть бути пропущені піратські примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технологічного засобу захисту об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав тощо» (п. 7 ч. 2 ст. 55 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Аналізуючи

наведену норми, доходимо висновку, що законодавець розрізняє дії: «обхід технічних засобів захисту» та «виготовлення, розповсюдження пристроїв для вчинення таких дій». У цьому контексті наведемо підходи, які застосовуються у США та країнах Європейського Союзу. Так, у США Digital Millennium Copyright Act (закон «Про авторське право у цифрове тисячоліття») чітко розділяє дії щодо обходу технічних засобів та виготовлення і розповсюдження засобів чи послуг, що застосовуються для обходу технічних засобів захисту авторських прав. Забороняються дії по обходу лише тих технічних засобів захисту, які застерігають недозволений доступ до творів. Самі дії по обходу щодо захисту від копіювання не забороняються. Щодо виробництва, продажу чи ввозу технологій та послуг, призначених для обходу, то вони заборонені як щодо технічних засобів, які застерігають несанкціонований доступ, так і щодо тих, які застерігають несанкціоноване копіювання. У законодавстві Німеччини передбачена можливість забезпечення інтересів користувачів у цифровому середовищі. Так, ні дії по обходу, ні дії по виготовленню і розповсюдженню пристроїв по обходу технічними засобами не є злочином, якщо такі дії вчиняються для особистого користування. Хоча у випадку заподіяння правовласнику шкоди такими діями, вони можуть стати підставою для пред'явлення позову користувачеві на підставі норм цивільного законодавства. По-друге, правовласник, який застосовує засоби технічного захисту, повинен (за деякими виключеннями) забезпечити користувачів необхідними засобами, щоб вони могли використовувати твір так, як це передбачено у відповідних нормах.

Порівнюючи підходи, які застосовуються в інших країнах та національне законодавство, можна констатувати, що особу може бути притягнуто до відповідальності, лише у випадку ввезення на територію України засоби обходу технологічного засобу захисту об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав. Тобто, про реальний, фактичний обхід

технічних засобів захисту у цифровому середовищі не вважається порушенням.

Цікаві приклади з судової практики було опубліковано в Інтернет-виданні «Економічна правда з приводу блокувань сайтів. Так, «...Українські інформаційні сайти швидко вивчили урок і почали хоститися та реєструвати домени за кордоном. Як виявилось, це допомагає не завжди. 20 березня 2018 року слідчий суддя Голосіївського районного суду Києва видав неймовірно безграмотну з технічної точки зору ухвалу. «Накласти арешт на майнові права інтелектуальної власності, які виникають у користувачів мережі інтернет при використанні веб-ресурсів shopmiele.com.ua та premiumshop.com.ua з ідентичною IP-адресою: 86.107.110.15 (Румунія) шляхом зобов'язання інтернет-провайдерів [...] закрити до них доступ", — йдеться в ухвалі. У даному випадку йшлося не про цивільне, а про кримінальне провадження за позовом компанії Miele щодо незаконного використання її торгової марки. Оскільки провадження кримінальне, мова йде не про ухвалу суду, а про ухвалу слідчого судді, який здійснює судовий контроль у кримінальному провадженні на досудовому слідстві. Слідчий суддя посилався на 170 статтю Кримінально-процесуального кодексу, яка надає суду право забороняти розпоряджатися майном та використовувати його. При цьому накладення арешту шляхом "зобов'язання інтернет-провайдерів закрити доступ до веб-ресурсів" згадана стаття не передбачає. Також незрозуміло, які саме майнові права можуть виникати у користувачів при відвідуванні будь-якого веб-ресурсу. Однак найцікавіше у цій ухвалі те, що блокувати доступ до сайту зобов'язують не хостерів, а провайдерів. Вони повинні самостійно вирішувати, як реалізовувати це блокування, та робити це за власний кошт. Незрозуміло, як доносилося ця ухвала до провайдерів, яких в Україні налічується майже 7 тисяч, та чи можна вважати ефективним способом

розміщення ухвали на сайті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації» [73].

Незважаючи на постійне оновлення законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності та розробку і пошук дієвих способів та шляхів подолання порушень у цій сфері, порушникам досі вдається знаходити шляхи та способи обходу захисту інтелектуальних прав в сфері цифрових технологій сьогодення, про що свідчить ряд практичних випадків. Зокрема, у 2016 році було подано позов корпорацією Disney проти VidAngel. Суть позову зводилась до того, що американська компанія VidAngel звинувачувалась у порушенні прав інтелектуальної власності – вона здійснювала неліцензійний сервіс потокової передачі фільмів і телешоу. Правомірність своєї діяльності остання обґрунтовувала тим, що декодування нею дисків здійснювалося на тій же ж підставі, на якій таку декодацію провадить пересічний громадянин – покупець DVD. Відповідно до рішення суду такі дії американської компанії VidAngel були кваліфіковані та визнані обходом технологічних заходів щодо захисту авторських прав. В результаті цій компанії встановлено заборону на копіювання, трансляцію, передачу та показ робіт Disney [185].

Варто звернути увагу, що захист авторських прав має й виключення, що зводиться до застосування концепції сумлінного використання, яку в світі ще називають «fair use». За дотримання основних умов застосування цієї концепції, діяльність щодо копіювання об'єктів інтелектуальної власності не буде визнаватись зловживанням правом, в обхід технологічних заходів щодо захисту авторських прав. Прикладами сумлінного використання є: створення копій об'єктів авторського права, що має на меті їх подальшу критику чи коментування; створення копій за необхідності створення стосовно об'єкту авторського права репортажів; копіювання здійснюється у навчальних цілях; здійснення копіювання зумовлюється

необхідністю дослідницької діяльності стосовно об'єкту авторського права [113, с. 64].

Одночасно з цим варто відмітити, що створення пародії, що має на меті висміювання об'єкту авторського права, не може бути визнаним в якості порушення авторських прав, а також визначатись як спосіб обходу технологічних заходів щодо захисту авторських прав. Як зазначають у публікації М.М. Яшарова, М.А. Паламарчук: «використання об'єктів авторського права без дозволу автора, але з обов'язковим позначенням його імені в таких творах, як пародії, карикатури та попури є обов'язковим. Директива Європарламенту №2001/29 / ЄС «Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» також передбачає можливість встановлення національним законодавством допустимості використання таких об'єктів без дозволу автора в разі, якщо таке використання здійснюється для створення пародій, карикатур та попури» [174, с. 198]. Сdj'. Своєю чергою, Л.Р. Майданик вважає, що «...розвиток технологій у майбутньому усуне суб'єктивне сприйняття будь-якої форми вираження твору, що потенційно може зумовити до розширення меж об'єктивної форми вираження твору у порівнянні з сучасними підходами» [81, с. 98].

Для прикладу сумлінного використання, приведемо одну із широковідомих справ минулих років. Зокрема, це спір між Authors Guild та Google, який виник у 2015 році [178]. Суть спору зводилась до того, що Google розробив продукт Google Book Search, що мав на меті здійснити оцифровку книг через використання методу сканування цих книг з наданням можливості їх подальшого розпізнавання пошуковою системою ПК. Authors Guild звернувся до суду з позовом про порушення авторських прав, однак його не було задоволено. Як вказав у своєму рішенні суд, оцифровка та відображення частини книги в електронній бібліотеці Google

є повністю відповідною концепції «fair use», адже вказані дії відповідача не спрямовані на зміну оригіналу тексту, а значить Google не порушує закон.

Виходячи з вище викладеного, стає зрозуміло, що на сучасному етапі розвитку інформаційних відносин серйозною проблемою є проблема сумлінності користувачів при використанні об'єктів інтелектуальної власності, при поширенні творів у мережі Інтернет. Твори, які розміщені в архівах мережі Інтернет в електронному вигляді, легко відтворюються (копіюються). Відповідно швидкість розповсюдження екземплярів творів надзвичайно висока, якість не погіршується від перезапису, а територія розповсюдження з огляду на екстериторіальний характер Інтернету нічим не обмежена. Така свобода переміщення інформації має недоліки. Через інформаційні мережі поширюються твори навіть до їх офіційного опублікування, безкоштовне розповсюдження негативно позначається на продажах ліцензійних екземплярів творів. У результаті автори позбавляються значної частини того доходу, на який вони могли б розраховувати.

Зазначені недоліки свободи обміну інформацією призвели до розвитку законодавства в різних зарубіжних країнах у наступних напрямках. По-перше, закон починає прямо регламентувати встановлення технічних засобів захисту на твори, забороняючи їх обхід та гарантуючи авторам широку свободу щодо здійснення самозахисту права, захищаючи ліцензійні угоди. По-друге, посилюється відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності шляхом поступового включення до них нових видів використання результатів інтелектуальної діяльності і включення до числа порушників дедалі більшої кількості осіб. У результаті виникає ситуація, коли принаймні з позиції звичайної людини, свободі інформації протистоїть досить жорсткий механізм, від якого в результаті страждають і автори, і користувачі.

Користувачі, зустрічаючись із великою кількістю обмежень, прагнуть їх обійти. Створюються спеціальні механізми та способи обходу електронних засобів захисту, ускладнюється структура мереж, роблячи переслідування порушників надзвичайно складним. До того ж притягнення користувачів до відповідальності – як кримінальної, так і цивільно-правової – досить тривалий процес, який не відновлює порушених прав автора і не дозволяє йому відшкодувати понесені збитки. В результаті кількість правопорушень не зменшується, а тільки зростає.

Неправомірне використання торгової марки також є частим фактом обходу використання торгових марок лише з дозволу власників свідоцтва на товарний знак. Зокрема в цьому разі зловмисники здійснюють використання статусу чужого бренду з метою залучення Інтернет-користувачів та отримання прибутку. Безпосередньо такі дії можуть бути реалізовані як: розміщення товарного знаку на сторінках веб-сайту і продаж товари під ім'ям бренду; реєстрації співзвучних із чужою торговою маркою доменних назв чи схожих з нею.

Прикладом є спір, який виник у 2014 році між розробником додатку Littergram (призначення цього додатку – повідомлення про розташування сміття на вулицях відповідним органам місцевої влади шляхом передачі фото цього сміття з поміткою про розташування) та Instagram, відповідно до якого представник Instagram здійснив відправку розробнику Littergram лист, де зазначав про неприйнятність використання назви «Littergram», адже як програма Littergram, так і програма Instagram діють однаковим способом – через обмін фотографіями [195]. У цьому листі представник Instagram висловив також вимогу стосовно зміни назви програми Littergram. Розробник останньої звернувся до Марка Цукерберга з заявою про те, що необґрунтовані вимоги ребрендингу вб'ють динаміку додатку Littergram. І такий крок став безпрецедентним, адже додаток під назвою Littergram досі існує та успішно функціонує. Вказаний спір засвідчує те, що в залежності

від обставин справи дії щодо неправомірного використання торгової марки можуть мати шляхи обходу захисту прав інтелектуальної власності на неї.

За відсутності існування єдиної норми міжнародного права, якою б надавався захист інтелектуальній власності, а також конкретизації правових механізмів захисту правовласників у глобальній мережі Інтернет, з'являється можливість публікувати об'єкти інтелектуальної власності в країнах, де правове регулювання захисту інтелектуальних прав у цифровому середовищі знаходиться ще на стадії формування. Блокування нелегального інтернет-ресурсу на території однієї держави не перешкоджає його появи в іншому сегменті мережі, який не підпадає під юрисдикцію країни, яка здійснила заборону. Такі технології, як Tor і VPN, дозволяють обходити блокування (відтак зловживати правом) і одержувати віддалений доступ до блокованих сайтів користувачам, що знаходяться на території країни, де діє заборона. Отже, по-життєве блокування інтернет-ресурсу вирішує завдання охорони авторського права лише фрагментарно, на території однієї держави. У світовому масштабі боротьби з інтернет-піратством цей засіб працює неефективно, що дозволяє користувачам знаходити шляхи обходу захисту прав інтелектуальної власності.

Обхід заходів захисту часто необхідний для добросовісного використання, проведення наукових досліджень і багатьох видів звичайного законного використання медіа. Пристрої обходу можуть знадобитися, щоб реалізувати свої права на чесну торгівлю або отримати доступ до захищеного твору, який став суспільним надбанням.

Таким чином, варто визнати, що законодавство багатьох країн, зокрема і України, у сфері захисту інтелектуальної власності в цифровому середовищі постійно вдосконалюється. Від загальнодекларативних норм останнім часом законодавці все більше зміщують акценти в бік розробки конкретних інструментів охорони інтелектуальних прав власності. Проте, не зважаючи на розвиток та динаміку прогресу законодавства у сфері

захисту об'єктів інтелектуальної власності в інформаційно-телекомунікаційних мережах, технічні та програмні можливості віртуальних порушників дозволяють їм знаходити шляхи обходу існуючих механізмів захисту інтелектуальних прав власності. Вважається, що законодавство удосконалюється повільніше, ніж розвивається цифрове середовище, що дозволяє порушникам легко і швидко знаходити шляхи обходу. Така діяльність посилюється також транснаціональним фактором розвитку Інтернет-мережі, де й реалізуються ці шляхи та способи обходу захисту інтелектуальних прав власності, з огляду на що вся міжнародна спільнота має зосередитись на тому, щоб всіляко звести до мінімуму всі можливості використання обхідних шляхів у захисті прав інтелектуальної власності.

Висновки до розділу 2

1. Зроблено висновок, що до механізмів захисту прав на інтелектуальну власність відносяться: юрисдикційна та неюрисдикційна форми, а також технічні засоби. Встановлено, що особливість технічних засобів захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі полягає в тому, що вони виступають регуляторами таких відносин та в цілому належать до неюрисдикційних форм захисту.

2. Запропоновано застосовувати термін «превентивні заходи», у контексті неюрисдикційних способів захисту (самозахисту) у цифровому середовищі. Особливістю превентивного заходу – є упередження правопорушення у момент можливого посягання, коли посягання та захист співпадають у часі.

3. Дістала подальшого розвитку концепція «правових аномалій», зокрема, яка виявляється у можливості застосування юрисдикційних та неюрисдикційних способів захисту. Тобто, якщо використання

самозахисту, за допомогою технічних засобів не дозволило уникнути правопорушенню, це означає, що особа має право застосовувати юрисдикційну форму. Це – є виключенням із загального правила, що відзначається аномальністю таких правовідносин, що є характерним саме для цифрової сфери захисту прав на інтелектуальну власність.

4. Встановлено, що проблема «зловживання правом» обумовлена різноманітними факторами: відсутністю належного правового регулювання; сферою вчинення правопорушення; транснаціональним характером вчинення дій; можливістю збереження анонімності в мережі, а відтак не можливістю встановлення особи, яка зловживає правом.

Аналізуючи національне законодавство та міжнародний досвід, встановлено розмежування таких дій як: «обхід технічних засобів захисту» та «виготовлення, розповсюдження пристроїв для вчинення таких дій», залежно від цього може наступати відповідний вид відповідальності. Варто зазначити, що широкий спектр технічних засобів є ефективним лише для конкретного об'єкта права інтелектуальної власності, однак, жоден з них не може гарантувати сто відсотків захисту, оскільки зростання комерційної цінності такого об'єкта, призводить до створення нових способів обходу технічних засобів захисту.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРАВ

3.1. Можливості використання блокчейну для захисту прав на інтелектуальну власність

Зважаючи на назву цього підрозділу, звернемо увагу на зміст поняття «інновація». Так, А.А. Гальчук у своїй науковій статті розмежовує такі поняття як «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність». На його думку, «...необхідно виробити так зване «базове» визначення інновації, яке б враховувало всі існуючі розбіжності в його розумінні. По-перше, необхідно розмежувати поняття «інновація» і «нововведення»; по-друге, поняття «інновація» не має включати етапи розробки, створення і впровадження інновації, які відносяться до поняття «інноваційний процес»; по-третє, обов'язковою умовою інновації є ефективність. Отже, інновація – це результативне впровадження нововведень у виробничий процес, яке забезпечує підвищення прибутку та/або зниження витрат» [24]. Цікаву точку зору висловлює О. Олійник, на її думку: «...новацією можемо називати нове (технологію, винахід, методику й т.д.), яке ще не підтвердило ефективності свого впровадження й не перейшло в стадії дифузії та рутинізації. Натомість інновація — це уже випробуване нове, яке пройшло усі етапи свого розвитку, підкріпивши їх якісно-кількісними показниками. Таким чином, важливо розуміти специфіку обох понять, алгоритми їх реалізації задля можливості ефективного впровадження продуктованих представниками соціуму нових знань» [91, с. 92]. У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» (далі – закон) міститься визначення понять: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний продукт, інноваційна

продукція. Повертаючись до наведеної цитати А.А. Гальчука, відмітимо, що термін «новація» у цивільному праві має інше значення, ніж автор закладає у її зміст. Звісно, одне слово може мати декілька значень з лексичної точки зору. У цивільному праві новація – це один із способів припинення зобов’язання, коли первісне зобов’язання припиняється, і між сторонами виникає нове зобов’язання. Академічний тлумачний словник української мови ототожнює поняття «новація» та «нововведення». Тобто, залежно від контексту допускається використання як першого так і другого варіанту, якщо це не стосується чітко визначеної сфери, зокрема юридичної, де усталеним вважається саме таке використання. Згідно ч. 1 ст. 4 вже згаданого закону, об’єктами інноваційної діяльності, серед іншого, можуть бути: нові знання та інтелектуальні продукти; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери. Відмітимо, що закон не містить легального визначення поняття «інноваційної технології», як об’єкта інноваційної діяльності, законодавець оперує терміном «високі технології» в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Тому, пропонуємо наступне визначення поняття «технологічні інновації». *«Технологічні інновації – це технології, що включають в себе нові знання, методи, які необхідні для виконання, удосконалення виробництва, створення нового продукту та/або процесу (забезпечення його реалізації), професійні секрети ноу-хау».* Зважаючи на те, що інновації можуть стосуватися різних сфер, акцентуємо увагу на слові «технологічні», що вказує на сферу її застосування.

У цьому контексті, варто зазначити, що нові технології, сучасна «цифрова революція» формують вектори сталого розвитку України, у тому числі, впливають на оновлення цивільно-правових способів захисту

інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, розглянемо технології, направлені на захист прав інтелектуальної власності в цифровій сфері.

Так, активний розвиток blockchain-технологій у всьому світі протягом останнього десятиліття зумовив швидке їх поширення в різних сферах цифрового середовища. Останнім часом все більше уваги приділяється можливості їх використання щодо захисту інтелектуальної власності. На основі аналізу останніх наукових досліджень в цій сфері встановлено, що застосування технологій blockchain дійсно дає позитивні результати у сфері захисту прав інтелектуальної власності, оскільки ці технології характеризуються як безпечні, захищені від несанкціонованого доступу, прозорі, високостійкі до різноманітних збоїв та помилок, при цьому є повністю відстежуваними та контрольованими їх розробниками.

Держави, з ринковою економікою, вже досить давно зрозуміли, що від рівня ефективності захисту інтелектуальних прав власності на пряму залежить рівень розвитку державної економіки, а також наголошують на тому, що цифрові технології сьогодення нерозривно пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності. Тому й Україна, яка прагне ефективно розвивати свою ринкову економіку, останнім часом все більше уваги приділяє саме інноваційним захисним технологіям, серед яких важливе місце посідає blockchain. Однак питання застосування цих технологій щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні досі є неоднозначним, подекуди дискусійним та не має ґрунтового правового регулювання.

Для розуміння можливості застосування та перспектив розвитку інноваційних систем захисту прав інтелектуальної власності в Україні на основі blockchain варто для початку окреслити що собою представляє ця технологія. У науці виділяють два підходи до її визначення: за першим – під blockchain розглядають певну розподілену базу даних, тоді як за другим – безкінечний послідовний ланцюжок блоків, в яких міститься відповідна інформація. Також blockchain розглядають як поступово зростаючий реєстр

записів, до якого можливо лише здійснювати додавання даних, тоді як їх зміна та видалення з blockchain є повністю неможливими [169, с. 14].

Технологія блокчейн була описана в 1991 році дослідниками Стюартом Хабером і Скоттом Сторнеттою [158, с. 11]. Вони хотіли запровадити обчислювальне практичне рішення для позначення часу цифрових документів, щоб їх не можна було датувати заднім числом або піддавати підробці. Вони розробили систему, використовуючи концепцію криптографічно захищеного ланцюжка блоків для зберігання документів із мітками часу. Еволюція блокчейнів була стабільною та багатообіцяючою. Слова «block» («блок») і «chain» («ланцюг»), які використовувались як окремі слова до 2016 року, у 2016 році стали популяризовані як єдине слово «blockchain».

Спочатку технологія блокчейн асоціювалася лише з криптовалютою. Згодом цей спосіб зберігання даних знайшов різні сфери застосування, оскільки ланцюжок блоків може містити будь-яку цифрову інформацію про транзакції, юридичні документи, медіафайли, включаючи фото, відео та аудіо. Блокчейн виглядає як життєвий цикл будь-якого документа чи операції. Тому сфера інтелектуальної власності стала ще одним напрямом застосування блокчейну.

Процес захисту інтелектуальної власності за допомогою блокчейн виглядає так: спочатку створюється запис, наприклад, про реєстрацію ідентифікуючого позначення – товарного знаку, далі ланцюжок блоків зростає у міру того, як з товарним знаком здійснюються будь-які операції, наприклад, він використовується в комерційній діяльності, або ліцензія на його використання передається іншій компанії, або відбувається процес переуступки та інші дії. У результаті блокчейн відстежується повний життєвий цикл конкретного об'єкта.

Технологія blockchain забезпечує спосіб запису транзакцій або будь-якої цифрової взаємодії, яка розроблена таким чином, щоб бути безпечною,

захищеною від несанкціонованого доступу, прозорою, високостійкою до збоїв, відстежуваною та контрольованою. Оскільки blockchain може гарантувати, що дані не були підроблені, він широко затребуваний для різних форм захисту інтелектуальної власності. Використання технології blockchain може забезпечити підвищення ефективності та автентичності у встановленні прав власності, зменшенні кількості підробок, ліцензуванні за допомогою розумних контрактів та реєстрації торгових марок [177].

Коли творець або власник інтелектуальних прав реєструється в блокчейні, створюється унікальний цифровий запис або маркер, який захищається криптографічними алгоритмами, що гарантує, що його неможливо скопіювати або змінити без згоди власника. Право власності або контроль над IP-адресою потім передається через однорангові транзакції в мережі блокчейн і реєструється в розподіленій книзі, забезпечуючи прозорий і захищений від підробки запис усіх передач прав власності. Це означає, що немає потреби в посередниках, таких як регулятор, патентні агенти, банки, юристи чи державні установи, щоб підтверджувати або примусово передавати право власності, оскільки це буде робити мережа користувачів у блокчейні.

Наприклад, систему, засновану на блокчейні, можна використовувати для реєстрації та відстеження права власності та ліцензування угод, патентів, авторських прав, торгових марок та інших типів прав інтелектуальної власності. Кожну записану транзакцію неможливо змінити або видалити. Це особливо важливо в таких галузях, як музика, кіно та програмне забезпечення, де піратство та несанкціоноване використання інтелектуальної власності може бути серйозною проблемою.

Децентралізоване володіння та контроль інтелектуальної власності у блокчейні надає ряд переваг будь-кому, хто має підключення до Інтернету, зокрема підвищену безпеку та прозорість, більш економічно ефективно керування інтелектуальними правами завдяки автоматизації процесів за

допомогою смарт-контрактів, а також сприяє інноваціям і творчості, зменшуючи перешкоди для входу, таким чином дозволяючи більшій кількості людей брати участь у створенні та розповсюдженні інтелектуальної власності. Це веде до більш різноманітної та інклюзивної спільноти творців і користувачів, що може сприяти інноваціям та економічному зростанню [214].

Необхідність впровадження та застосування технології блокчейн у сфері захисту прав на інтелектуальну власність в Україні обумовлена наступними факторами: 1) блокчейн може допомогти з ідентифікацією користувача (замість пароля та інших технологій ідентифікації). Крім стандартних способів використання цієї технології (отримання доступу до облікових записів у мобільних додатках та інтернет-сайтах) хотілося б звернути особливу увагу на можливість ідентифікації конкретної особи для підписання смарт-контрактів (у сфері обігу інтелектуальних прав); 2) технологія може бути використана для реєстрації та обліку даних. Наприклад, створення реєстру, що містить інформацію про власників виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, про авторів цих об'єктів; 3) можливість використання технології підвищення ефективності та безпеки обороту інтелектуальних прав.

Спеціального правового регулювання застосування технології blockchain з метою захисту інтелектуальної власності наразі в Україні не існує [57, с. 26], а тому blockchain прирівнюється до комп'ютерних програм та баз даних, на які поширюються наступні положення захисту інтелектуальної власності: 1) застосування blockchain відбувається із дотриманням основних засад авторського права; 2) технології blockchain охороняються на рівні літературних творів; 3) твір, створений та зафіксований з допомогою blockchain, вважається об'єктом авторського права із моменту його створення; 4) авторське право на інформаційні системи blockchain не залежить від їх реєстрації чи будь-якого оформлення;

5) авторське право поширюється на всі об'єкти, які можуть бути захищені з допомогою blockchain-технологій тощо [6, с. 62].

Як показує світова практика, технологія blockchain може бути використана у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Розглянемо підстави для її застосування [57, с. 28]. Так, 1) Blockchain-технології можуть допомогти зменшити потрапляння підроблених товарів на споживчий ринок, пропонуючи рівень комфорту щодо автентичності для власників торгових марок розкішних брендів. Наприклад, кожен брендовий продукт класу люкс отримує унікальний ідентифікатор, наприклад QR-код. Коли особа купує продукт, вона може використовувати QR-код для доступу до свого сертифіката в Інтернеті, який був криптографічно підписаний брендом і всіма, хто знаходиться в ланцюжку поставок, що підтверджує справжність продукту. Торговельні посередники предметів розкоші також можуть отримати вигоду від використання blockchain для перевірки автентичності [222]; 2) технологія blockchain може зробити процес реєстрації дизайнів і торгових марок більш ефективним, скоротивши деякі з цих процесів і процедур. Наприклад, для деяких заявок на торговельну марку, де неможливо довести, що торгова марка є відмінною за своєю суттю, необхідно продемонструвати, що знак набув відмінності завдяки використанню [216]; 3) докази фактичного використання торговельної марки разом із частотою та датами використання можуть бути додані до blockchain та зафіксовані в ньому, а потім їх можна легко опублікувати та отримати доступ на blockchain. Це дозволяє значно зменшити ймовірність плутанини, зробивши можливість перевірки зареєстрованого знака більш ефективною та надійною; 4) Смарт-контракти, що виконуються самостійно, можуть бути використані для ліцензування прав на торговельну марку. У цьому випадку смарт-контракт є самовиконавчою угодою, написаною в комп'ютерному коді та підписаною сторонами за допомогою криптографічних підписів. Оскільки він виконується самостійно, йому не

потрібна участь третьої сторони або зовнішній нагляд. Код і угода працюють у мережі blockchain, де автоматично контролюються виконання та транзакції за угодою; 5) смарт-контракт може автоматично відстежувати й обчислювати кожен раз, коли слід сплатити роялті, відповідно до умов контракту, і автоматично здійснювати платіж на заздалегідь визначений гаманець, що належить власнику торгової марки. Це забезпечує безпроблемну та легко запроваджену ліцензійну угоду на торговельну марку [190]; 6) доказування автентифікації створення та походження, реєстрації прав інтелектуальної власності, контролю та відстеження поширення як зареєстрованих, так і не зареєстрованих ІР. Надання доказів справжнього або першого використання об'єкту інтелектуальної власності; 7) управління цифровими правами (наприклад, музичні онлайн-сайти); 8) укладення та виконання угод щодо інтелектуальної власності, ліцензії або ексклюзивні мережі дистрибуції за допомогою смарт-контрактів [183]; 9) інші випадки застосування технології blockchain.

Оскільки технологія blockchain стає популярною, учасники індустрії та розробники blockchain все більше здійснюють співробітництво з метою розробки стандартів і протоколів взаємодії. Різні урядові установи та реєстри інтелектуальної власності, такі як Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO), активно вивчають можливості blockchain; Комісія ЄС планує створення blockchain -обсерваторії, а Конгрес США нещодавно створив Конгресовий blockchain-кокус [183]. Глобальні стандарти контрактів, що виконуються самостійно, обговорюються різними організаціями. Проте всі вони сходяться на думці, що для того, щоб технологія blockchain набула успіху в управлінні правами інтелектуальної власності, потрібен узгоджений і підтримуваний на міжнародному рівні набір стандартів.

Технологія blockchain має такі переваги для її використання з метою охорони прав інтелектуальної власності [57, с. 28, 29,30]:

1. Відсутність посередника. Це означає, що транзакції інформації, доданої суб'єктом інтелектуальної власності, здійснюються відповідно до принципу перевірки доданої інформації без особистого втручання людини, тобто не вимагає наявності посередника. У відповідності до зазначеного принципу здійснюється укладення «розумних контрактів». Вони укладаються автоматично. Транзакція завершується таким чином, що вона здійснює відзначення події або дії, які проявляються у формі дати, суми або дозволу, що надаються відповідною кількістю представників.

2. Мінімізація витрат. Передбачає явне зменшення затрат на охорону об'єкту інтелектуальної власності та прав на нього, що зумовлюється неможливістю внесення змін до блоків інформації. Це означає, що використавши технологію blockchain для захисту прав інтелектуальної власності один раз, особі не потрібно знову шукати шляхи її захисту, а тим більше звертатись до використання іншої blockchain.

3. Захищеність прав інтелектуальної власності. Гарантується тим, що створений ланцюг інформації є незворотним, а також передбачає змогу здійснювати перевірки втручання зі сторони, що явно можна вважати вагомою перевагою blockchain-технологій у цій сфері [78, с. 78].

Ще однією перевагою технології є її застосування стосовно всієї класифікації об'єктів інтелектуальної власності – як об'єктів авторського та суміжного права (особливо), так і об'єктів патентного права, засобів індивідуалізації. Блокчейн може допомогти із забезпеченням достовірності інформації про певні властивості об'єктів інтелектуальних прав (наприклад новизна та оригінальність для об'єктів патентного права), так і закріпити дату внесення відомостей (що особливо важливо для об'єктів авторського права через відсутність вимог щодо їх державної реєстрації), що надалі допоможе встановити початкового правовласника у разі спору чи в іншій конфліктній ситуації.

«Довіра» до blockchain гарантується алгоритмами хешування, а не третіми сторонами. Оскільки за замовчуванням хеші є унікальними та не можуть бути неправильно витлумачені, а також не можуть бути створені два однакові хеші, просто легко ідентифікувати та зіставити цей хеш з унікальним документом, створюючи однозначний доказ існування. Таким чином створюється постійний журнал даних для підтвердження існування та життєвого циклу певного права інтелектуальної власності, посилюючи його захист.

При тому, що blockchain має ряд переваг, все ж таки, варто зазначити й суттєві недоліки цієї системи. Основним недоліком є неможливість змінити ланцюг інформації, який вже доданий до blockchain. Однак ця особливість стає недоліком лише у тому разі, коли під час транзакції інформації до цієї системи було допущено помилку. У цьому разі її виправлення вже неможливе, оскільки блоки інформації є незмінними.

Таким чином, blockchain – це технологія, за якої будь-яка цифрова інформація поширюється в мережі, враховуючи, що вона має позначку часу, незмінна та прозора для всіх користувачів мережі. Блокчейн має важливе значення в різних сферах, таких як криптовалюта, охорона здоров'я, нерухомість, системи голосування, ланцюг поставок і логістика тощо. За останнє десятиліття технологія блокчейн набула величезного масштабу поширення зокрема і в сфері інтелектуальної власності. Можливості використання технології блокчейн у сфері інтелектуальної власності ще до кінця не вивчені, а тому вбачаються перспективи їх розвитку у даній сфері. Однак і станом на сьогодні вже відомо про ряд позитивних аспектів використання цієї технології у сфері захисту інтелектуальної власності багатьох країн світу.

3.2. Перспективи впровадження інформаційних систем захисту інтелектуальної власності на основі блокчейн

Blockchain – одне з головних технологічних рішень останнього десятиліття, що має великий потенціал для позитивних змін практично у всіх галузях життя. Використання блокчейн в інтелектуальній власності є величезним, оскільки він допомагає підтверджувати авторство та автентифікацію походження для реєстрації та захисту прав інтелектуальної власності; управління цифровими правами; встановлення та забезпечення виконання угод, ліцензій або ексклюзивних дистриб'юторських мереж за допомогою інтелектуальних контрактів; здійснювати передачу платежів у режимі реального часу власникам інтелектуальних прав.

Як відмічає В.С. Дмитришин, «...технологія блокчейн уже застосовується в окремих сферах прав інтелектуальної власності, наприклад в індустрії моди, в частині реєстрації та визначення прав, здійснення контролю за розпорядженням виключними правами, забезпечення доказів використання, укладення та введення в дію договорів про відчуження права, ліцензійних договорів за допомогою розумних контрактів, оплати правовласнику за використання, а також виявлення контрафактного використання, товарів паралельного імпорту» [42, с. 87].

Однак, на сьогоднішній день захист інтелектуальної власності в Україні з використанням технології блокчейн знаходиться на стадії становлення, незважаючи на те, що про необхідність використання блокчейн-технологій для захисту інтелектуальних прав власності вже давно говорять як зарубіжні, так і українські дослідники. Зокрема, вони відзначають наступні переваги технології блокчейн для розвитку системи захисту прав інтелектуальної власності в майбутній перспективі:

1. Децентралізація: відсутність централізованого сховища даних та центру управління дозволяє здійснювати транзакції безпосередньо між

користувачами незалежно від їхнього місцезнаходження, виключити посередника в обміні та оплату йому комісії, що зрештою знижує транзакційні витрати, спрощує та прискорює передачу та обробку даних.

2. Розподіл: інформація про всі транзакції зберігається на всіх комп'ютерах учасників обміну, що забезпечує стійкість до атак і відмови обладнання, виключає можливість вкрати, змінити або видалити дані, забезпечує їх надійне зберігання (безпека, незмінність одного разу внесених даних).

3. Відкритість або прозорість транзакцій: учасники обміну знають про всі транзакції, але не про їх учасників. Вся історія транзакцій зберігається у блокчейні як ланцюжку блоків.

4. Криптозахист: всі транзакції підписуються електронним цифровим підписом, отже, верифікуються. У технології використовуються криптографічні методи хешування даних та дешифрування через віддалені сервери.

5. Анонімність: як адреса учасника транзакції використовується абстрактне 32-бітове число.

6. Публічність: означає, що будь-хто може переглядати його у будь-який час, третя сторона або центральний орган, відсутній. Транзакції, що проходять, не вимагають авторизації, верифікації або валідації третьою стороною або посередником

Існує три різних види blockchain, які є перспективними для різних напрямів захисту права інтелектуальної власності. Blockchain відкритого типу – для інформаційного наповнення блоків використовується шифрування, однак при цьому знімаються будь-які обмеження щодо використання таких блоків, здійснення транзакцій, спрямованих на включення в blockchain. Найбільш поширеним різновидом blockchain відкритого типу є так званий інклюзивний blockchain, який є загальнодоступним та не містить жодного обмеження щодо кількості його

користувачів, а також кількості здійснюваних ними транзакцій. Blockchain закритого типу – є повною протилежністю відкритого blockchain, оскільки встановлює обмеження доступу до даних та передбачає можливість здійснення транзакцій лише для чітко визначених суб'єктів. Blockchain закритого типу характеризується його дешевизною та відносно кращою швидкістю його використання, порівняно з blockchain відкритого типу. Однак, останній є більш ефективним у порівнянні з першим. Ексклюзивний blockchain – це такий blockchain, особливістю якого є те, що всі дії, які можуть з ним проводитись, здійснюють конкретно визначені користувачі [50, с. 211]. Ступінь відкритості ексклюзивного blockchain визначається одним із трьох способів:

- здійснення зчитування blockchain-транзакцій із встановленням певних обмежень (зокрема, це може передбачати доступ конкретної особи до тих транзакцій, які напряму стосуються цієї особи);
- можливістю лише внесення пропозиції щодо транзакцій з подальшим їх додаванням в blockchain;
- можливістю здійснювати створення нових блоків транзакцій, а також додавати їх в blockchain [154, с. 473].

На сьогоднішній день неможливо впевнено відповісти на питання який з цих різновидів blockchain є кращим. Як вважає В.С. Жогов, для ряду організацій є неможливим використання відкритого blockchain [50, с. 211]. Він також відмічає, що встановлення будь-якого постулату при виборі того чи іншого різновиду blockchain є неперспективним. Який з цих різновидів використовувати суб'єкту прав інтелектуальної власності, варто вирішувати йому особисто, виходячи з можливостей того чи іншого різновиду blockchain та потреб самого суб'єкта.

Незважаючи на те, що ідея створення більш ефективної системи на основі blockchain для управління правами інтелектуальної власності все ще є новою, нові програми на основі blockchain для управління правами

інтелектуальної власності продовжують з'являтися з надзвичайною частотою. Однак багато питань залишаються невирішеними, як-от необхідна потужність обробки blockchain, сумісність і взаємодія різних платформ blockchain, а також юридичні питання, такі як право власності на дані, конфіденційність, відповідальність та юрисдикція. Враховуючи підзвітність, безпеку, прозорість і незмінність blockchain, він може мати значний вплив у сфері інтелектуальної власності.

Однак, оскільки blockchain все ще знаходиться на стадії свого технологічного розвитку, ми потенційно можемо побачити такі застосування blockchain для інтелектуальної власності в Україні найближчим часом.

1. Смарт-контракти на основі blockchain в інтелектуальній власності. Смарт-контракт – це комп'ютерна програма, заснована на технології blockchain, яка автоматично виконується щоразу, коли в транзакції виконується заздалегідь визначена умова. Можна сприймати його як криптографічне поле, яке розблоковує значення або доступ, якщо і коли виконуються певні заздалегідь визначені умови [45, с. 47].

Разом з тим видається, що початкова правова природа смарт-контракту все ж таки виходить з комп'ютерного (програмного) коду, який вже в подальшому адаптується під конкретні обставини та потреби учасників обороту, у тому числі під алгоритми, пов'язані з виконанням вже прийнятих зобов'язань, а також процедуру укладання договорів у електронній формі.

Виділяють наступні елементи смарт-контрактів:

- Предмет договору – програма повинна мати доступ до товарів і послуг, які є предметом договору, і мати можливість автоматично надавати або закривати цей доступ контрагенту;

- Цифрові підписи – сторони засвідчують договір власними секретними цифровими ключами, згенерованими за єдиною технологією;

- Умови договору, викладені в чіткій послідовності операцій, тобто у вигляді алгоритму, та узгоджені сторонами;
- Децентралізована платформа [186, с. 61].

Запис, зберігання та виконання смарт-контракту відбувається на незалежному від сторін ресурсі [220].

Обидві сторони (чи всі, якщо їх більше) смарт-контракту – лише учасники. Вони можуть розраховувати на блокчейн та комп'ютерний алгоритм. Під час підготовки таких договорів враховуються стандарти актуального законодавства держави, законами якого хочуть керуватись сторони, які укладають цей контракт.

На думку Л. Зубкової та С. Клімовського, смарт-контракти, які вони йменують «розумними контрактами», мають ряд переваг стосовно інших юридичних договорів: надійність – смарт-контракт створюється криптографічною мовою програмування та з використанням кодування підписів сторін; також передбачаються можливості зберігання цього смарт-контракту одразу на кількох серверах; економність – витрати на зберігання смарт-контрактів в рази менші, ніж витрати на зберігання інших договорів; довіра – між сторонами утверджується вищий ступінь довіри один до одного, що зумовлюється мінімізацією людського фактору при виконанні; швидкість укладення – час на їх укладення є помітно оптимізованим, адже контракти можуть вже бути написані кодами на ПК сторін; гнучкість – їх легко підлаштувати до широкого кола відносин, одночасно з цим сторонам надається можливість індивідуалізувати умови, що закладаються у протоколі смарт-контракту, та підлаштовувати їх під себе; мінімізація ризику виникнення спорів – зважаючи на чітку логічність мови смарт-контрактів та мінімізований людський фактор під час їх виконання, вірогідність виникнення спорів є помітно меншою; чіткість контролю за виконанням – зумовлюється вже згадуваним мінімальним рівнем людського фактору при виконанні смарт-контракту та автоматичному контролі за

здійсненню такого виконання (зокрема, це може відбуватись шляхом визначення місцезнаходження вантажу при GPS контролі тощо) [60, с. 24].

Смарт-контракти можуть використовуватися для встановлення та забезпечення виконання угод про інтелектуальну власність, таких як ліцензії, і дозволити передачу платежів у режимі реального часу власникам інтелектуальної власності; «розумну інформацію» про права інтелектуальної власності на захищений вміст, наприклад, пісню чи зображення, можна закодувати в цифровій формі (у музичному файлі чи файлі зображення). Про те, що ці ідеї швидко стають мейнстрімом, свідчить, для прикладу, запуск у 2018 році відомою американською компанією Kodak платформи керування правами на зображення на основі блокчейну та власної криптовалюти [2].

У сфері інтелектуальної власності такі операції, як купівля патенту, включають багато кроків, таких як перевірка передачі патенту, перевірка дійсності патенту, узгодження угоди купівлі-продажу, виконання та оплата транзакції, а потім, нарешті, інформування всіх відповідних патентних відомств про транзакцію. Всі ці кроки можна спростити за допомогою смарт-контрактів. Завдяки постійно зростаючому прогресу в технології blockchain, смарт-контракти можуть бути широко інтегровані в сферу прав інтелектуальної власності, враховуючи необхідність цифрової та безпечної системи транзакцій, яка вибудовує довірливі відносини між особами без шкоди для безпеки. Оскільки світ інтелектуальної власності нашої держави відкривається для переваг нових технологій, смарт-контракти будуть надзвичайно корисними з точки зору автоматичного ініціювання юридичних і обов'язкових контрактів, особливо для такого вмісту, як пісні, фотографії тощо;

2. Використання blockchain для визначення авторства чи підтвердження права власності. Технологію blockchain можна використовувати як надійну платформу для перевірки достовірності права

власності на об'єкти інтелектуальної власності. У випадку авторського права через відсутність будь-якої офіційної документації, обов'язок підтвердження права власності на творчий контент лежить на творцеві. Здійснення авторських прав стало ще складнішим в епоху Інтернету, коли будь-хто може завантажувати створений вміст, наприклад записану пісню, фотографію, картину тощо, і вільно використовувати його за бажанням. Для цього створюються спеціальні blockchain-інструменти, зокрема такі, як: PT&S Intellectual Property, Orbit Blockchain, Binded, Bernstein IP, Vaultitude, NPER Project, Artizyou тощо. Дані інструменти вирізняються тим, що дозволяють особі, яка є автором твору, убезпечити своє авторське право на нього. Авторське право захищає оригінальний літературний чи мистецький внесок особи, зафіксований у матеріальному засобі спілкування. Оскільки авторське право регулюється національним законодавством і, отже, централізованими урядовими повноваженнями, рівень безпеки, звичайно, визначається правилами країни. Ці інструменти працюють на основі того, що будь-який цифровий актив (у нашому випадку твір автора у цифровому форматі) можна швидко зареєструвати в Інтернеті. Щойно що-небудь завантажувється в систему, на нього ставиться мітка часу, а зашифрований ідентифікатор відповідної особи (володільця прав інтелектуальної власності) також пов'язується з документом. В результаті, щоразу, коли відкривається цей документ, стає зрозуміло, хто був автором і коли на документі було позначено час для захисту. Завдяки поєднанню технології блокчейну з реєстрацією та захистом цифрових прав цифрові дані авторського права містяться в блоці, і кожен блок пов'язаний із ланцюгом блоків у формі позначки часу за допомогою хеш-показника на хеш-значення попереднього блокувати, що гарантує, що цифрова інформація про авторські права не може бути змінена [188]. Доцільно було б і в Україні здійснити впровадження таких інструментів, що значно покращило б можливість захисту авторського права.

3. Використання blockchain у якості платформи для створення ринку інтелектуальної власності. Як відомо, blockchain – це один із видів технології розподіленого реєстру [164, с. 16]. Ця технологія використовує декілька незалежних комп'ютерів (вузлів) для запису, спільного використання та синхронізації транзакцій у відповідних електронних книгах. Blockchain можна використовувати як потенційну платформу, де винахідники можуть розміщувати свої винаходи чи цифрові роботи у формі реєстрів із короткими описами, тим самим діючи як ринок інтелектуальної власності. Для впровадження такого роду ринків інтелектуальної власності доцільно буде створити платформу на зразок DEIP Ledger, IPwe, GoChain, IPChain, які є світовими лідерами у цій сфері.

4. Використання blockchain для уніфікації глобальної системи патентів. Використання в Україні blockchain із його децентралізованою технологією реєстру також може допомогти вирішити проблему уніфікації патентної системи між нашою державою та іншими країнами. Це може значно підвищити ефективність управління інтелектуальною власністю, прискорити інноваційний процес у компаніях та сприяти поширенню інформації між ними через реєстр. Однак на даний момент у всьому світі лише починає розвиватись даний напрямок використання blockchain для уніфікації глобальної системи патентів, а тому й наша держава повинна розглянути цю можливість як ефективний засіб захисту прав інтелектуальної власності не лише на національному, але й на міжнародному рівні.

5. Використання blockchain для підтримки контролю версій цифрових активів. Цифрові активи, такі як патенти, дослідницькі публікації, авторські права тощо, мають кілька версій протягом свого життя, і існує потреба в технології, яка забезпечувала б зв'язування кількох версій цифрових активів протягом життєвого циклу. Технологія blockchain може використовуватися в таких системах, де можна зв'язати всі версії своїх цифрових активів за

допомогою технології реєстру blockchain і потенційно використовувати її для наскрізного обслуговування життєвого циклу активу [213]. Застосування контролю версій blockchain в інтелектуальній власності є способом запобігти будь-кому запатентувати інновацію шляхом публічного її розкриття і, таким чином, створення попереднього рівня техніки для інновації. Blockchain в Україні може служити захисною платформою публікації, де кожному файлу надаватиметься унікальний відбиток пальця, дублювання видалятимуться, платформа підтримуватиме управління версіями, і кожен вузол мережі зможе вибирати, який вміст він розміщує, а база даних індексуватиметься та буде доступною для пошуку.

6. Технологія блокчейн також потенційно може допомогти у створенні реєстру незареєстрованих прав інтелектуальної власності, таких як незареєстровані права на дизайн та авторські права, оскільки вона може легко надати докази часу створення, інформації про керування правами (якщо застосовно) та юрисдикційних вимог. Однак слід ретельно продумати дизайн такої платформи. Реєстр на основі блокчейну, до якого будь-який представник громадськості може завантажити інформацію про керування правами як запис із міткою часу, буде корисним лише за наявності авторитетної та надійної третьої сторони., як-от відомство інтелектуальної власності або організація колективного управління. Крім того, власники прав також можуть бути власниками рахунків, що означає, що Реєстр не лише реєструватиме, а й сприятиме передачі прав інтелектуальної власності. Щоб повністю розкрити потенціал нової системи управління авторським правом на основі блокчейну, нею повинна скористатися велика кількість правовласників, і вона повинна охоплювати достатню кількість творів, захищених авторським правом. Як зазначив О. Савельєв, «зі збільшенням кількості користувачів система стане ще більш цінною та зможе залучити ширшу базу користувачів» [217, с. 558].

При цьому слід підняти таке питання як достовірність інформації в блокчейні. Блокчейни – це реєстри, які лише додаються, інформацію можна змінити лише за виняткових обставин. Якщо інформацію про твір, захищений авторським правом, введено неправильно, мало що можна зробити без відповідних технічних і управлінських процесів і систем для виправлення ситуації.

Інше питання, яке слід розглянути, полягає в тому, як керувати сценарієм, коли авторські права передаються за межі мережі блокчейн. Візьмемо, наприклад, ситуацію, коли у вас є токен у ланцюзі, який представляє товар поза ланцюгом (наприклад, авторське право на книгу). У цьому контексті важливо переконатися, що все, що відбувається з товаром поза мережею (тобто авторським правом на книгу), точно реєструється в цифровій книзі. Без відповідної людської координації, замість зменшення інформації та підвищення довіри, впровадження системи на основі блокчейну може мати протилежний ефект.

Такі науковці, як В. Архипов та Р. Амелін передбачають низку переваг у створенні реєстру прав інтелектуальної власності у порівнянні з традиційними методами реєстрації, адже перші надають більше можливостей для правовласників [176, с. 327]. Перспективи розвитку блокчейн-платформ для реєстрації та управління інтелектуальною власністю, на їх думку, пов'язані з можливістю поділу таких реєстрів на два типи. Перший – це реєстри об'єктів інтелектуальної власності на платформі блокчейн, що має закритий доступ. Інформація про об'єкти інтелектуальної власності та їх авторів (власників), що міститься в них, не буде офіційною. Другий тип – це реєстри об'єктів інтелектуальної власності на базі дозвільних блокчейн-технологій, в яких права суперкористувача будуть надаватися державним органам, уповноваженим у сфері захисту інтелектуальної власності. Записи в них будуть офіційними та матимуть правомірну цінність.

Тож, за допомогою blockchain в Україні найближчим часом можна буде:

1. здійснювати автоматизоване збереження даних заявників;
2. здійснювати підтвердження прав інтелектуальної власності;
3. здійснювати розділення прав доступу до об'єкта права інтелектуальної власності [54, с. 17].

Крім цього, з використанням технології блокчейн з'явиться можливість вирішити ряд назрілих в сфері захисту інтелектуальних прав питань, до числа яких входять наступні:

1. Проблема доведення права власності на об'єкт інтелектуальної діяльності. Відповідно до закону такі права (авторське право) виникають одразу після створення об'єкта інтелектуальної власності [141, с. 89]. Ось тільки в спірних випадках заінтересованим сторонам не завжди вдається точно встановити, хто саме першим створив логотип, музичний біт, відеоролик або інший об'єкт інтелектуальної власності.

Найбільш частими випадками на практиці є використання якихось речей із тестових завдань, наприклад дизайнерських рішень при створенні веб-сайту або куплета з ще незакінченої музичної композиції. Більш складний приклад – це авторство у складному науковому дослідженні чи створенні нової технології. У будь-якому випадку, незалежно від типу інтелектуальної власності, автор повинен довести, що він був першим або що його ідея лежить в основі продукту іншої людини чи компанії.

Зазвичай ця проблема вирішується трьома способами:

- автор може заздалегідь зареєструвати свою роботу у відповідному державному органі [10]. Це довго, клопітно і вимагає матеріальних затрат – автору не зручно робити це щоразу, коли потрібно зробити, наприклад, тестове завдання.

- автор може використовувати приватні послуги депонування. Депонування – це передання робіт переважно у вигляді машинописного

оригіналу на збереження їх до бібліотеки та інформаційних центрів. Депоновані праці прирівнюються до опублікованих, можуть бути опубліковані з посиланням на реєстраційний номер і депонативну установу [27, с. 3]. Це швидше за держреєстрацію, але не набагато дешевше. І ще один мінус – ця практика набула поширення поки що лише за межами України, зокрема в таких країнах, як Німеччина, Польща, Франція, Чехія, Великобританія тощо. До того ж, можуть бути проблеми з юрисдикцією: наприклад, депонування в цифровому сховищі однієї країни не може бути підтвердженням авторського права в іншій країні.

- автор може звернутися до суду [125]. Для цього потрібні докази і часто досить великі ресурси, оскільки, як правило, автор – це приватна особа і їй потрібно судитися з великою і «злою» компанією.

Використання технології блокчейн дозволить вирішити цю проблему наступним чином. Вона може дозволити творцям об'єктів інтелектуальної власності зберігати свої роботи у надзвичайно захищеному розподільчому реєстрі. При цьому така послуга буде на порядок дешевша і надійніша за традиційні сервіси депонування інтелектуальної власності. Також при використанні блокчейн з метою захисту права інтелектуальної власності утворюється цифровий сертифікат автентичності з тимчасовими мітками, який буде доступним для перегляду всіма зацікавленими сторонами.

2. Проблема складності та тривалості процесу відстеження походження: хто творець або власник авторських прав на той чи інший об'єкт інтелектуальної власності. Ця проблема стосується не лише музики, зображень та фотографій, а й звичайних товарів: взуття, футболок, сумок та іншого. Порушники постійно використовують логотипи та дизайнерські рішення відомих брендів для створення підробок та копіювання дизайну. І ці підробки часто настільки гарні, що покупцю буває надто складно зрозуміти, що це незаконна продукція (це важливо, оскільки вона менш якісна).

Використання технології блокчейн дозволить записувати відомості про те, коли і де виробляються продукти, і відображати інформацію про людей, які їх створили. Ці дані зазвичай добре структуровані і легко вилучаються, що може бути використане не тільки для підтвердження авторства на інтелектуальний твір, але і для відстеження походження або підтвердження автентичності об'єктів права інтелектуальної власності.

3. Проблема «повільності» при реєстрації права власності на об'єкт інтелектуальної власності. Хоча авторське право автоматично надається при створенні об'єкта інтелектуальної власності, щодо всіх інших прав, таких, як патенти, товарні знаки, логотипи та промислові зразки, право власності може бути встановлене лише після їх реєстрації у відповідних державних структурах. Це складна, тривала та дорога процедура, яка часто потребує залучення юристів-професіоналів у сфері інтелектуальної власності. Крім того, зазвичай така реєстрація дозволяє правовласнику інтелектуального права реалізувати свої права лише у країні їхньої реєстрації [7, с. 16]. Враховуючи глобальний характер економіки, це обмежує ліквідність ринку і суперечить потребам правовласників, особливо у світлі переходу світової економіки на новий цифровий рівень.

Блокчейн здатний зробити процес реєстрації інтелектуальних прав набагато простішим, швидшим і рентабельнішим за рахунок усунення багатьох посередників і автоматизації багатьох бізнес-процесів за допомогою смарт-контрактів. Більше того, такі платформи будуть набагато безпечнішими за поточну систему і при цьому вони на кілька порядків швидше витягуватимуть інформацію зі своїх баз даних, наприклад, якщо потрібно дізнатися, кому належать права на конкретний логотип або музичний твір. При цьому, теоретично, зацікавлені сторони зможуть використовувати блокчейн для перегляду всього ланцюжка прав власності на твір, включаючи будь-які ліцензії, субліцензії та поступки – в одному місці швидко і дешево.

4. Проблема «відсутності» управління правами інтелектуальної власності, зокрема авторськими правами. Українські користувачі постійно завантажують у мережу свої тексти, музику, відео, картинки та фотографії і при цьому їх без відома власника використовують усі бажаючі, у тому числі з комерційною метою. Виникає ситуація, коли самі автори, при порушенні їх авторських прав не дізнаються про це одразу, тобто відбувається не лише порушення майнових прав авторів (наприклад, стосовно власників, які не отримують винагороди за використання та розповсюдження їх творів), а фактично відбувається одночасне порушення також і немайнових прав, адже доволі часто у таких випадках не зазначається авторство на творах, викладених в мережу Інтернет із порушенням авторських прав [137, с. 42]. При цьому власникам авторських прав дедалі складніше заявляти про своє авторське право та право власності на створений ними контент – доводити його справжність та новизну. По суті, це доступно лише заможним людям і компаніям, які можуть найняти третю сторону для захисту інтелектуальних прав та управління ними.

Технологія блокчейн знову може бути корисною у цьому контексті, усуваючи необхідність у таких третіх сторонах і знижуючи витрати на управління правами інтелектуальної власності. Все це можна віддати на аутсорсинг смарт-контрактам, які автоматично відстежуватимуть використання об'єктів інтелектуальної власності та автоматично здійснюватимуть заздалегідь задані дії: реєстрацію інтелектуальних прав; укладання договору використання об'єктів інтелектуальної власності; відстеження використання об'єктів інтелектуальної власності; виплата роялті всім власникам об'єктів інтелектуальної власності.

5. Проблема захисту конфіденційності. Існує безліч випадків на ринку інтелектуальної власності, коли людина або компанія може захотіти приховати деяку інформацію про себе або свою роботу, але залишити можливість підтвердити її наявність без порушення анонімності. У

більшості випадків ця проблема вирішується шляхом залучення третіх сторін, які отримують доступ до конфіденційних даних та гарантують усім зацікавленим сторонам її наявність, достовірність та справжність. Ось тільки, як показує практика, якщо інформація зберігається в інтернеті, то швидше за все вона рано чи пізно стане публічною. Навіть найбільші компанії не застраховані від зломів та витоків даних, незважаючи на те, що вони витрачають на власну кібербезпеку сотні мільйонів доларів на рік.

Блокчейн здатний вирішити такі проблеми. Він чудово захищає анонімність сторін у грошових транзакціях та ідентичність користувачів під час аутентифікації. Крім того, блокчейн здатний приховати від публічності об'єкти інтелектуальної власності.

Зважаючи на вище викладене, можемо зазначити, що можливості використання блокчейн у сфері інтелектуальної власності є достатньо широкими. Зважаючи на гнучкість та зручність технології блокчейн, можемо констатувати виникнення нових напрямків її використання для захисту прав інтелектуальної власності, як в Україні, так і у всьому світі. Натомість основною проблемою залишається необхідність закріплення правового регулювання використання blockchain-технологій для захисту прав інтелектуальної власності. На сьогоднішній день законодавство України не містить навіть згадки про ці технології, а тим більше норм, якими б можна було врегулювати їх використання. Це засвідчує слаборозвиненість правового поля регулювання захисту прав інтелектуальної власності з використанням технології блокчейн. Вона виявляється у відсутності термінології (про що вже зазначалось), виділення характерних ознак, створення законодавчих способів забезпечення прав сумлінних правовласників, власників розподілених реєстрів та інших осіб, задіяних у застосуванні блокчейну. Тому, корисним, видається, запозичення досвіду ЄС, зважаючи на необхідність гармонізації законодавства України до законодавства ЄС. Зокрема, варто переглянути українське законодавство

на відповідність його законодавству ЄС у сфері інтелектуальної власності, зокрема враховувати також План дій щодо інтелектуальної власності [204], затверджений 25 листопада 2020 року, важливим пунктом якого є «подальший розвиток blockchain».

Таким чином, blockchain – це універсальна технологія, яка протягом останніх років заповнила всі сфери суспільного життя, які напряду пов'язані з цифровими технологіями. Використання blockchain у сфері захисту інтелектуальної власності – один із пріоритетних напрямків як у світі, так і для нашої держави. Також, крім законодавчого регулювання, доцільним вбачається науково-теоретичне осмислення та дослідження blockchain-технологій у сфері інтелектуальної власності в Україні.

3.3. Захист інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн

Винахід 3D-друку здійснив повну революцію у виробництві та розробці продуктів. Однак і спричинив ряд проблем, вирішення яких потребує інноваційних підходів.

Тривимірний (3D) друк – це технологія, яка створює 3D-об'єкти шляхом створення шарів матеріалу один на одному, поки продукт не буде готовий [212].

3D-друк – це адитивна техніка, за допомогою якої з цифрової моделі виготовляється тривимірний твердий об'єкт практично будь-якої форми з використанням широкого асортименту сировини [208, с. 9]. Вона працює так, що спочатку береться проектна модель або проект, що зберігається в цифровому файлі, або після сканування оригінального об'єкта, або шляхом написання коду у файлі автоматизованого проектування (CAD). Потім цей файл служить керівництвом для подальшого друку, «розрізаючи» цю модель

цифрового дизайну на поперечні перерізи. Цей «розрізаний» дизайн потім надсилається на 3D-принтер, який виготовляє об'єкт, починаючи з базового шару та створюючи серію шарів зверху, доки об'єкт не буде створено з використанням сировини, необхідної для його композиції.

3D-друк - це 3-етапний процес, який включає:

1. Підготовчий етап. У середовищі 3D-друку підготовка стоїть на першому місці. Для початку потрібен файл цифрового дизайну 3D-об'єкта, який буде друкуватись, його можна створити за допомогою програмного забезпечення або завантажити в Інтернеті. Наприклад, якщо людина планує зробити чохол для свого смартфона, їй спочатку знадобиться його цифрова 3D-модель. У разі, коли людина збереться завантажити файл, а не створити його, їй важливо переконатися, що немає проблем з авторським правом.

2. Етап друку. Після того, як 3D цифрова модель підготовлена, програмне забезпечення принтера розрізає її на двовимірні шари, а потім перетворює на конкретні інструкції, які принтер повинен виконати. Під час цього кроку людині варто вибрати правильний матеріал для процесу друку, щоб переконатися, що об'єкт має необхідні властивості. Матеріали для 3D-друку варіюються від пластмас і кераміки до скла, біоматеріалів, продуктів харчування тощо. Якщо говорити про чохол для смартфона, тоді слід використовувати пластик і завантажити ним 3D-принтер, забезпечивши достатню кількість матеріалу. Щоб створити фізичний об'єкт, 3D-принтер потребує багатьох шарів матеріалів, які повинні бути нанесені на друкарську основу. Після завантаження достатньою кількістю матеріалу 3D-принтер отримує інструкції від комп'ютера та починає перетворювати цифровий дизайн на фізичний об'єкт, а саме на чохол смартфона.

3. Процес обробки. Після того, як об'єкт буде надруковано, людина отримає або кінцевий продукт, або непрямий продукт, причому останній потребує складання, обробки та нагрівання [223].

Українські дослідники П. Гузик, П. Романишин та Ю. Микитів відмічають застосування двох принципових технологій 3D друку:

1. Лазерна (SLS, SLA):

1.1. Лазерний друк – здійснюється поступове засвічування ультрафіолетовим лазером рідкого фотополімеру піксель за пікселем, або ж засвічування фотополімеру через шаблон з використанням ультрафіолетової лампи, при цьому зміна шаблону відбувається з засвічуванням нового шару. При цьому фотополімер стає твердим та перетворюється на пластик;

1.2. Лазерне спікання – відбувається випалення лазером у порошку з легкосплавного пластику контуру майбутньої деталі шару за шаром. Залишки порошку струшуються із вже готової деталі;

1.3. Ламінування – створення деталі відбувається з багатьох шарів робочого матеріалу, кожен з яких накладається один на одний і склеюються між собою, при цьому відбувається вирізання лазером в кожному шарі контуру майбутньої деталі.

2. Струменева (FDM, FFF):

2.1. Застигання матеріалу при охолодженні – відбувається видавлення голівкою екструдера крапель розігрітого матеріалу термопластичної природи на охолоджену платформу-основу. При цьому відбувається швидке застигання та з'єднання цих крапель між собою, на основі чого відбувається формування шарів майбутнього об'єкта.

2.2. Полімеризація фотополімерного пластику під дією ультрафіолетової лампи – даний спосіб є аналогічним до попереднього, проте затвердіння пластику відбувається внаслідок дії ультрафіолету.

2.3. Склеювання або спікання порошкоподібного матеріалу – спосіб є аналогічним до лазерного спікання, однак склеювання порошку відбувається з використанням спеціальної струменевої голівки. Даний спосіб дає змогу навіть здійснити відтворення забарвлення деталі, адже дозволяє використовувати сполучні матеріали різних кольорів [35, с. 98].

Як відзначають німецькі дослідники Ф. Енгельман, М. Холланд та К. Нігішер, нині «технологія 3D-друку характеризується як одна з революційних інновацій» [187, с. 103]. Інновацій, яка має як ряд переваг, так і недоліків. Зокрема, серед переваг 3D-друку можна відмітити:

1. Швидке прототипування;
2. Доступність 3D-принтерів;
3. Міцність та легкість деталей;
4. Екологічна безпека;
5. Мінімізація відходів;
6. Поліпшення в медичній сфері;
7. Можливість друку на запит;
8. Якість та послідовність;
9. Відкритий дизайн та можливість тестування продукту;
10. Швидкість виробництва;
11. Різноманіття форми та геометрії тощо.

До недоліків цієї технології слід віднести:

1. Обмежений розмір збирання деталі;
2. Структура деталей;
3. Технологія 3D-друку не дуже зручна для користувача;
4. Обмеженість матеріалів;
5. Дороговизна 3D-принтерів;
6. Можливість порушення прав інтелектуальної власності;
7. Можливість виготовлення небезпечних предметів [90].

Доступні сьогодні 3D-принтери використовують різноманітні матеріали, починаючи від пластику й закінчуючи керамікою, від металу до гібридних матеріалів. Технологія розвивається з неймовірною швидкістю. Наприклад, Лабораторія комп'ютерних наук і штучного інтелекту Массачусетського технологічного інституту нещодавно розробила техніку 3D-друку, щоб одночасно друкувати як тверді, так і рідкі матеріали за

допомогою модифікованого готового принтера, що відкриває величезний діапазон можливих майбутніх застосувань [205].

Технологія 3D-друку розвивається з приголомшливою швидкістю, знаходячись у різних сферах: від їжі та моди до регенеративної медицини та протезування. Розширення асортименту матеріалів, які використовуються для 3D-друку, означає, що застосування цієї технології впливає на цілий ряд галузей, створюючи нові можливості для інновацій та розвитку бізнесу.

Визнаючи трансформаційний потенціал 3D-друку, багато країн уже прийняли, хоч і нерівномірно, різні стратегії для створення економічної та технологічної екосистеми, яка сприятиме його розвитку. Європейська комісія, наприклад, визначила 3D-друк як пріоритетну сферу діяльності зі значним економічним потенціалом, особливо для інноваційних малих підприємств.

Технологія 3D-друку впливає практично на всі сфери права інтелектуальної власності: авторське право, патентне право, закон про дизайн і навіть географічні зазначення. Однією з головних проблем щодо 3D-друку є те, що його використання робить технічно можливим копіювання майже будь-якого об'єкта з дозволом або без дозволу правовласника цього об'єкту. 3D-друк дозволяє копіювати практично будь-які об'єкти, в тому числі продукти, що захищені інтелектуальною власністю. Копіювання важко помітити та довести. Проте є способи для власників інтелектуальних прав отримати захист згідно з чинним законодавством про захист інтелектуальної власності. Однак, для того, щоб краще їх зрозуміти та правильно оцінити потенційні порушення прав інтелектуальної власності, важливо окреслити різні дії та охарактеризувати осіб, які залучені у процес від створення 3D-моделі до фактичного друку 3D-копії (Табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Особливості дій на окремих стадіях 3D-друку

Дія	Сфера застосування	Задіяні особи
Виготовлення 3D-моделі	3D-сканери дозволяють підготувати 3D-модель у файлі автоматизованого проектування (CAD), точне цифрове зображення об'єкта, яке буде надруковано на 3D-принтері. CAD-файли 3D-дизайну також можна писати з нуля.	Розробник/виробник/ постачальник 3D-сканера та особа, яка сканує об'єкт. Дизайнер моделі/ креслення або шляхом попереднього сканування об'єкта, або шляхом безпосереднього запису цифрового файлу CAD в 3D.
Наступні поширення 3D Моделі	Людам, які хочуть надрукувати 3D-копію, спочатку потрібен доступ до 3D-моделі.	Розповсюджувач 3D моделі; часто це платформа веб-сайту, яка пропонує посилання на 3D-модель.
Друк 3D-копії об'єкта на основі 3D-моделі	Людам, які мають доступ до 3D-моделі, знадобиться 3D-принтер для друку 3D-копії.	Дизайнер/виробник/продавець/продавець 3D-принтера та особа, яка робить копію, якою може бути кінцевий користувач або третя сторона, яка робить копію від імені

		кінцевого користувача на основі 3D-друку. Постачальник сировини.
Наступне поширення виготовленої копії	Люди, які друкують 3D-копію, можуть зберігати її для приватних і некомерційних цілей або поширювати безкоштовно чи за плату.	Власник 3D-копії, яким може бути кінцевий користувач або професійна поліграфічна компанія.

[208, с. 9]

Зважаючи на вище викладене, охарактеризуємо як використання 3D-друку може порушувати різні права інтелектуальної власності.

1. Порушення права на торговельну марку. Торговельна марка – це ідентифікаційний знак, такий як ім'я, логотип або слоган, який дозволяє споживачам пов'язувати товар чи послугу з їх джерелом [193]. Відповідно до статті 492 ЦК України торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами [160].

Порушення прав на торговельну марку має місце, коли марка використовується без дозволу у зв'язку з продажем і може призвести до плутанини, обману або помилки щодо джерела товару чи послуги. Порушення прав на торговельну марку за допомогою 3D-принтерів може призвести до плутанини споживачів, коли матеріал, що порушує права, розміщується в потоці торгівлі, і, у свою чергу, завдати шкоди репутації та бізнесу правовласника. Ймовірно, це не матиме значення, якщо товарний знак буде виглядати по-іншому та не ідентично під час друку у 3D, тому що

стандарт визначення того, чи призведе неавторизований знак до плутанини, полягає в тому, чи ймовірно споживача введе в оману джерело знаку.

2. Порухення авторського права, стосується несанкціонованого відтворення, тиражування, розповсюдження або створення похідної роботи від оригінальної. Завдяки передовій технології 3D-друку будь-яка особа може відсканувати твір, захищений авторським правом, і відтворити цей оригінальний твір. Якщо будь-який об'єкт сканується без дозволу оригінального власника та друкується на 3D-принтері, це може являти собою порушення авторських прав.

3. Порухення патентного права. Патентне право – це інститут права, який регулює правовідносини, пов'язані зі створенням та використанням об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються патентом [47, с. 191]. Патент надає юридичні права власнику винаходу чи механізму, які перешкоджають будь-якій іншій особі виробляти, використовувати, продавати чи імпортувати продукт, речовину чи процес, що захищені патентом. Існує три різні типи патентів: патенти на корисні моделі, патенти на зразки та патенти на рослини.

Як і у випадку із порушенням прав на торговельні знаки та авторських прав у разі, якщо особа бере продукт або процес і відтворює його за допомогою 3D-принтера, може вважатися порушенням патенту. Порухення патентних прав має місце, коли сторона створює, використовує, продає або пропонує винахід без дозволу власника патенту. Власники патентів повинні уважно стежити за ринком на наявність порушень прав на їхні 3D-друковані продукти.

Авторське право захищає твір і виключне право творця на його відтворення. Тому, щоб захистити свої права, власники інтелектуальної власності повинні створювати захищені авторським правом файли продуктів, які вони хочуть захистити. Це означає, що якщо копії оригінального об'єкта друкуються на 3D без дозволу, автор може захистити

своє авторське право відповідно до закону про авторське право. Подібним чином права на промисловий зразок захищають декоративний і естетичний вигляд об'єкта – його форму та вигляд – тоді як патент захищає його технічну функцію, а тривимірна торгова марка дозволяє творцям відрізнити їхню продукцію від продукції своїх конкурентів (і дозволяє споживачам ідентифікувати її джерело) [205].

Широке використання 3D-друку підняло й інші проблеми, зокрема проблему відповідальності за продукт. Наприклад, особа отримала ліцензію на виготовлення саморобного шолома на 3D-принтері, але пізніше отримала травму через дефект друку. З цього приводу виникає наступне питання. Чи виробник принтера або власник торгової марки шолома несе відповідальність за втрату або пошкодження, спричинені травмою? Існують інші етичні питання, наприклад, чи було б етично друкувати 3D людські тканини та органи та тестувати їх під час лікування пацієнтів чи замінити існуючий людський трансплантат? Крім того, вже відомі випадки виготовлення 3D-зброї, надрукованої в домашніх умовах, а тому на часі стає питання громадської безпеки.

Завдяки особливостям адитивного виробництва, зокрема 3D-друку, наразі широко обговорюється проблема утвердження так званого «ланцюжка довіри». Ідея полягає в тому, щоб звести ризики від використання 3D-друку до мінімуму за допомогою відповідних технологій. На сьогодні існують різні, насамперед криптографічні підходи для забезпечення автентичності друкованих даних та запобігання їх несанкціонованому використанню [192]. Говорячи про «ланцюжок довіри» між декількома сторонами, включаючи надійні принтери, власників авторських прав і постачальників послуг, варто виходити з того, що такий тип процесу побудований від розробки цифрових 3D-даних до маркування 3D-друкованих компонентів за допомогою чіпів RFID. Іншими словами, якщо кожен у базі даних буде використовувати ту саму базу даних

блокчейну, це значно підвищить прозорість на глобальному рівні в мережі АМ [219].

Завдяки блокчейну та смарт-контрактам компанії можуть видавати користувачам ліцензії на друк певної кількості 3D-зображень, що зрештою призведе до розширення бізнесу. Скажімо, певна компанія уповноважує іншу надрукувати 150 копій її 3D-зображень. У цьому випадку смарт-контракт зберігатиме ліцензію, забезпечуючи доступ до 3D-файлів лише одержувачу, а саме іншій компанії. Крім того, блокчейн також може зберігати серійні номери кожного друкованого компонента, щоб підтвердити, що кількість і тип файлів створено відповідно до умов ліцензії. Це гарантує, що компанія надрукує лише цю певну кількість, а не зробить додаткові копії та продасть їх пізніше на ринку.

На думку Ф. Енгельмана, М. Холланда та К. Нігішера, кодування та ліцензування даних за допомогою технології blockchain надає широкі можливості, адже відповідні дані кодуються, а ідентифікація шаблону друку та ліцензування процесу друку здійснюється за допомогою технології blockchain [187, с. 106]. Зокрема з використанням смарт-контракту відбувається збереження інформації про наявну в особи ліцензію в blockchain і гарантується те, що лише одержувач має дозвіл на оновлення ліцензії. Саме тому принтер буде здійснювати перевірку ліцензії перед початком друку. Крім того, серійні номери окремо надрукованих компонентів можуть бути записані в blockchain, щоб підтвердити тип і кількість надрукованих відповідно до умов ліцензії.

Блокчейн може допомогти вирішити проблему підробок, оскільки під час виробничого процесу фізична частина може бути позначена ідентифікаційним номером і записана в книзі. Цей унікальний ідентифікаційний номер можна відсканувати, щоб відстежити інформацію в блокчейні, таким чином допомагаючи визначити, чи є продукт оригінальним чи скопійованим. Крім того, цю технологію також можна

використовувати для створення глобальної розподіленої мережі 3D-принтерів. Це дозволить виробникам контролювати та обмежувати кількість друкованих копій продукції, допомагаючи відповідати стандартам якості та запобігаючи створенню підробок [223].

Дані, що зберігаються в блокчейні, будуть зберігатися вузлами, а кілька вузлів матимуть кілька резервних копій. Таким чином блокчейн забезпечує надійність і безпеку даних. Однак 3D-моделі зазвичай перевищують десятки мегабайт. Якщо в блокчейні зберігається кілька резервних копій, ресурси для зберігання будуть швидко витрачатися.

Щоб вирішити цю проблему зберігання, варто використовувати хеш-функцію, щоб отримати «відбитки» 3D-моделей і помістити ці «відбитки» в блокчейн. Термін хеш-функція відноситься до функції, яка стискає вхідний бітовий рядок довільної довжини у вихідний бітовий рядок фіксованої та кінцевої довжини [175]. Ці функції в основному використовуються для прискорення процесу пошуку збережених даних. Різні файли різного розміру, такі як відео, текстові дані електронної пошти та зображення, можна конвертувати у фіксовану довжину. Хеш-функція також має односпрямовані властивості та властивості запобігання зіткнення. Згідно з цими характеристиками, хеш зазвичай використовується для забезпечення цілісності даних, тобто для перевірки того, чи дані незаконно підроблені. Таким чином, навіть якщо вихідні дані знаходяться в небезпечному середовищі, цілісність цих даних можна визначити на основі їхніх хешів.

У типовому процесі хешування та зберігання тривимірної моделі розробник моделі завантажує свій новий дизайн у систему, а система виконує хеш-обчислення та генерує «цифрові відбитки» [99]. Пізніше один оператор завантажує модель CUP з Інтернету та планує її роздрукувати. 3D-модель, передана через Інтернет, може бути незахищеною. Файл моделі передається через Інтернет, але його хеші надійно зберігаються в блокчейні. Перед друком авторизований принтер, який є вузлом у блокчейні, повинен

провести перевірку хешів і надрукувати лише ті файли, хеші яких є в білому списку моделі. Білий список – це група розумних контактів у блокчейні [179, с. 2643]. Цей список підтримується декількома уповноваженими суб'єктами, і оновлювати/змінювати його можна лише тоді, коли всі суб'єкти погоджуються з ним, щоб забезпечити достовірність моделей STL у списку.

Використання технології блокчейн у сфері 3D-друку дає ряд переваг у наступних сферах:

1. Управління ланцюгом поставок: технологію блокчейн можна використовувати для створення цифрової книги всіх транзакцій у ланцюзі поставок від виробника до роздрібного продавця. Це полегшить відстеження походження продуктів і гарантує, що вони виробляються в етичний та екологічний спосіб.

2. Авторське право та інтелектуальна власність: технологію блокчейн можна використовувати для створення безпечного, захищеного від втручання запису про те, хто володіє правами на частину вмісту. Її можна використовувати для запобігання піратству та забезпечення належної винагороди творців вмісту за їхню роботу.

3. Електронна комерція: технологію блокчейн можна використовувати для створення безпечної платформи для транзакцій електронної комерції в поліграфічній галузі. Це спростило б споживачам купівлю продуктів в Інтернеті, а роздрібним торговцям – керування їх запасами.

4. Націлювання реклами: технологію блокчейн можна використовувати для створення більш точного та безпечного способу націлювання реклами на певну аудиторію. Це також може дозволити брендам відстежувати свої рекламні кампанії та отримувати більш детальне розуміння ефективності їхніх оголошень.

5. Друк на вимогу: технологію блокчейн можна використовувати для керування послугами друку на вимогу. Смарт-контракти можна

використовувати для автоматизації процесу замовлення, друку та доставки продуктів, що робить його більш ефективним і рентабельним.

6. Відстеження: блокчейн можна використовувати для відстеження шляху продуктів від видавця до кінцевого користувача, забезпечуючи автентичність продукту, а також забезпечуючи детальне уявлення про ланцюжок поставок [210].

Технологія блокчейн при 3D-друці пропонує надійні гарантії безпеки:

1. Доступність інформації. Вона гарантує цілісність 3D-плану та його специфікацій – методу виробництва та процесу відстеження обміну шляхом автоматизації та захисту договірних відносин між залученими сторонами;

2. Цілісність і недоторканність даних, що містяться в блоках ланцюжка. Блокчейн схожий на запис, який практично неможливо підробити. Блокчейн функціонує шляхом створення мережевої зашифрованої книги, яка може використовуватися для підтвердження не лише ідентичності, але й рівня будь-якої роботи. Тобто кожен вузол, який бере участь у будь-якій фазі 3D-друку в Інтернеті, уважно стежить за тим, що роблять інші вузли, у безпечний і конфіденційний спосіб. Оскільки блокчейн децентралізований, що означає, що жоден вузол не володіє ним, захоплення або модифікація 3D-друкованого файлу з блокчейну вимагає втручання в кожен вузол, який був частиною цього конкретного ланцюга, що майже неможливо;

3. Конфіденційність гарантується алгоритмічною технологією з використанням високорівневого шифрування [211].

3D-друк справді є інноваційною технологією, але вона створює певні проблеми, які необхідно вирішити. На щастя, блокчейн є перспективним рішенням, яке допомагає передавати конфіденційні дані та гарантує, що продукт не копіюється. Поєднання блокчейну з 3D-друком означає створення нових можливостей для бізнесу, допомогу компаніям у подоланні бар'єрів безпеки даних і полегшення виробництва. Крім того, 3D-друк

також може допомогти підприємствам покращити свою ціннісну пропозицію, підвищивши доставку цінності та пропонуючи більш доступні продукти, які є більш індивідуальними та з меншими ризиками.

Тож, зважаючи на вище викладене, щоб захистити права кожного, важливо знайти технічні та юридичні рішення, які дозволили б використати потенціал цієї інновації, одночасно запобігаючи будь-яким підробкам та лазівкам у сфері інтелектуальної власності. Варто більше уваги приділити дослідженню можливостей технології блокчейн при 3D-друці та наявних у зв'язку з швидким його розвитком ризиків несанкціонованого використання об'єкту права інтелектуальної власності з метою виготовлення його тривимірної моделі.

Таким чином, розвиток 3D-друку відкрив світ інновацій та можливостей, дозволяючи компаніям та приватним особам створювати продукти з безпрецедентною швидкістю та точністю. Однак при створенні цих продуктів виникають питання про те, як захистити їхню інтелектуальну власність. З появою 3D-друку творці повинні вжити заходів, щоб їх проекти та продукти були захищені від порушень чи крадіжки. На жаль, чинне законодавство не охоплює важливих питань правового врегулювання використання 3D-друку, так само як і не передбачає дієвих шляхів захисту порушеного права інтелектуальної власності з використанням 3D-друку та притягнення винних осіб до відповідальності. Зважаючи на це, великого значення набуває захист інтелектуальної власності шляхом ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн. Поєднання блокчейну та 3D-друку допоможе створити надійне виробниче середовище та реалізувати більш гнучке виробництво для промисловості майбутнього.

Висновки до розділу 3

1. Інноваційну технологію, з точки зору правової науки, можна розглядати як сукупність інтелектуальних прав, на яку виникають права у винахідника, відповідно до закону та/або договору, а також як платформу, яка забезпечує або створює умови для реалізації суб'єктивних прав інших осіб, пов'язаних з охороною та захистом прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі або вчиненням інших дій, які передбачені цією технологією.
2. Встановлена можливість застосування аналогії закону до технології блокчейн, яка виявляється у можливості застосування до неї правового регулювання, який поширюється на комп'ютерні програми та бази даних.
3. Blockchain – це технологія, за якої будь-яка цифрова інформація поширюється в мережі, враховуючи, що вона має позначку часу, незмінна та прозора для всіх користувачів мережі. Блокчейн має важливе значення в різних сферах, таких як криптовалюта, охорона здоров'я, нерухомість, системи голосування, ланцюг поставок і логістика тощо. За останнє десятиліття технологія блокчейн набула величезного масштабу поширення зокрема і в сфері інтелектуальної власності. Варто відзначити, що можливості використання технології блокчейн у сфері інтелектуальної власності ще не повною мірою досліджена, однак не можна применшувати позитивні аспекти використання цієї технології у сфері захисту інтелектуальної власності багатьох країн світу.
4. Розвиток 3D-друку відкрив світ інновацій та можливостей, дозволяючи компаніям та приватним особам створювати продукти з безпрецедентною швидкістю та точністю. Однак при створенні цих продуктів виникають питання про те, як захистити їхню інтелектуальну власність. З появою 3D-друку творці повинні вжити заходів, щоб їх проекти та продукти були захищені від порушень чи крадіжки. На жаль, чинне законодавство не охоплює важливих питань правового врегулювання

використання 3D-друку, так само як і не передбачає дієвих шляхів захисту порушеного права інтелектуальної власності з використанням 3D-друку та притягнення винних осіб до відповідальності. Зважаючи на це, великого значення набуває захист інтелектуальної власності шляхом ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн. Поєднання блокчейну та 3D-друку допоможе людям створити надійне виробниче середовище та реалізувати більш гнучке виробництво для промисловості майбутнього.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявляється у дослідженні захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі. Основні теоретичні та практичні результати, зводяться до наступного.

1. У результаті аналізу доктрини, що склалась у праві інтелектуальної власності, можна констатувати про існування численних протиріччя, зокрема, що стосуються підходів до розуміння таких понять як «охорона» та «захист» прав на інтелектуальну власність. На формування правової доктрини впливає ряд чинників, які обумовлюються появою нових суспільних відносин, які потребують правового регулювання, науково-теоретичного осмислення та обґрунтування. В умовах науково-технічного прогресу: активного впровадження інновацій у сферу інтелектуального права, відбувається формування нових наукових підходів, які стосуються питань захисту прав на інтелектуальну власність. На підставі чого зроблено висновок про становлення нового етапу доктрини інтелектуального права, пов'язаного з цифровізацією суспільних відносин та необхідністю вироблення сучасних теоретико-правових положень, присвячених захисту прав авторів у цифровій сфері.

2. В результаті дослідження правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються у цифровій сфері, виокремлено такі види: Інтернет-піратство; камкординг; будь-які дії з недозволеного обходу технологічного засобу захисту об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав (у тому числі незаконне ввезення на територію України засобів, які дозволяють здійснювати обхід захисту); кардшейрінг; кіберсквоттинг. Встановлено, що плагіат є видовим поняттям, а Інтернет-піратство – родовим, серед правопорушень у цифровій сфері, щодо об'єктів інтелектуальної власності.

3. Встановлено, що для належного захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі не достатнім на сьогодні вбачається використання тільки юрисдикційних способів. Встановлено, що дієвими технічними способами захисту права на інтелектуальну власність є: керування цифровими правами (DRM); заходи захисту (TPM); криптографія; цифровий водяний знак; цифровий підпис; електронне маркування; блокчейн.

В результаті чого зроблено висновок про появу нової форми реалізації правовідносин – цифрову, у зв'язку із чим пропонується уточнення понять: «цифровізація» та «оцифровування», як загальне і окреме.

Цифровізація – це безперервний процес, що визначений державною політикою, який направлений на впровадження у всі сфери суспільних відносин цифрових технологій з метою забезпечення сталого розвитку суспільства.

Оцифровування – це процес переведення інформації з паперової в електронну форму, з метою її збереження, передання, розпорядження. Оцифровування об'єктів інтелектуальної власності не перетворює їх на похідні твори, це лише впливає на форму їх існування.

Обґрунтовано, що сучасна система захисту прав на інтелектуальну власність має відповідати вимогам часу, шляхом поєднання досягнень не лише юридичної, а й технічної науки.

Запропоновано авторське визначення поняття *«захист прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі»*, за яким – це дії, які направлені на попередження, усунення, припинення, відновлення порушених прав за допомогою юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту, а також можливості застосування специфічних технологій, що носять превентивний характер, зменшують ризик, унеможливають,

перешкоджають неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, а також забороняють таке використання.

4. Обстоюється думка, що до основних механізмів захисту прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі належить: юрисдикційна та неюрисдикційна форми, а також технічні способи захисту. Своєю чергою, аргументується позиція, що до неюрисдикційних способів належить: самозахист та альтернативні способи захисту (медіація). Аномальність способів захисту у цифровому середовищі полягає у можливості поєднання юрисдикційної та неюрисдикційної форм, а також у тому, що право на самозахист виникає не з моменту вчинення правопорушення (або коли особа довідалась про це), а з моменту волевиявлення особи про необхідність встановлення технічних способів захисту, щодо об'єкта інтелектуальної власності.

Механізм захисту прав у цифровому середовищі – є однією з стадій (заклучна стадія) правового регулювання відносин у праві інтелектуальної власності, що має певну специфіку, яка виражається у можливостях уповноваженої сторони, сфери вчинюваного правопорушення, засобів, а також форм, які опосередковують такий захист.

5. Встановлено, що «зловживання правом» - це особливий феномен поведінки особи, яка не вважається правопорушенням, з приводу об'єкта права інтелектуальної власності, що полягає у реалізації своїх суб'єктивних прав, однак може призвести до заподіяння майнової шкоди, інших негативних наслідків. Так, зловживання правом, спричиняється прогалинами правового регулювання, наявністю специфічних технічних засобів, які дозволяють вчиняти такі дії у цифровому середовищі. На противагу правопорушенню, факт зловживання правом не призводить до притягнення до відповідальності.

Сформульовано наступну класифікацію «зловживань правом»: *залежно від змісту порушеного права – створення, поширення,*

розповсюдження інформації, що містить об'єкти права інтелектуальної власності як у звичайний так і цифровий спосіб; *від об'єкта* – об'єктом завжди є об'єкт права інтелектуальної власності; *від суб'єкта, що зловживає правом* – фізична, юридична особа (яку не завжди може бути встановлено); *від місця розташування* – веб-сайт, соціальна мережа; *від правових наслідків* – заподіяння шкоди, інші негативні наслідки.

6. В результаті аналізу науково-технічної та юридичної літератури визначено наступні переваги використання технології блокчейн з метою захисту прав на інтелектуальну власність: 1) чітка ідентифікація користувача, зокрема при підписанні смарт-контракту; 2) можливість створення реєстрів (наприклад, про авторів; власників виключних прав); 3) отримання додаткових можливостей для управління правами на об'єкти інтелектуальної власності.

7. Запропоновано ввести до змісту проєкту Закону України «Про саморегулівні організації» визначення поняття віртуальна саморегулівна організація:

а) ч. 1 ст. 1 проєкту викласти у такій редакції : *«Віртуальна саморегулівна організація – це організація, що має особливий правовий статус, яка не потребує державної реєстрації, функціонує як непідприємницьке об'єднання, що не має географічних меж та функціонує на основі інформаційно-комунікаційних технологій, які здатні забезпечити діяльність такої організації у конкретній сфері суспільних відносин».*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 3D P Trust. 2020. URL: <http://www.3dptrust.com/home?s=%2Fhome/> (дата звернення: 25.06.2023).
2. Акції Kodak злетіли після новини про запуск криптовалюти для фотографів // NV бізнес. 2018. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/aktsiji-kodak-zletili-pislja-novini-pro-zapusk-vlasnoji-kriptovaljuta-2444079.html> (дата звернення: 24.06.2023).
3. Андреев А.А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей // *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 125–128.
4. Андрущук Г. Зростання ролі інтелектуальної власності в національній економічній безпеці Японії: законодавче забезпечення // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 54–67.
5. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03; Нац.ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 20 с.
6. Артамонова Н.О., Капінос, М.М. Технологія блокчейн у сфері інтелектуальної власності // Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології: матеріали XVII міжнар. наук-практ. конф. (м. Київ, 27 вересня 2018 р.) / МОН України; УкрІНТЕІ. Київ: УкрІНТЕІ, 2018. С. 61–66.
7. Баженов М.І. Цивільно-правовий захист авторських прав в Україні і країнах різних правових систем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Мін-во освіти і науки України. Київ, 2016. 22 с.

8. Бакаєв Д.С. Природа зловживання правом у правовій доктрині України // *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. № 182 (1). С. 34–42.
9. Бикадорова А.В. Захист інтелектуальної власності в кіберпросторі за допомогою технології блокчейн // *Комп'ютерні системи та мережні технології : XIII Міжнар. науково-практ. конф. Нац. авіаційний ун-т. Київ, 2021*. С. 11–13.
10. Барбашин С., Сироїд І. Автор може заздалегідь зареєструвати свою роботу у відповідному державному органі. *Закон і бізнес*. 2021. URL: <https://zib.com.ua/ua/147274.html> (дата звернення: 24.06.2023).
11. Берестова І. Е. Способи самозахисту цивільних прав: окремі аспекти // *Приватне право і підприємництво*. 2010. Вип. 9. С. 10–14.
12. Бігняк О.В. Віртуальні організації до визначення поняття // *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2 т. Т. 2. Одеса, 2017*. С.641–643.
URL:http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9897/Bignyak%20Том%202_2017-20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
13. Біла І. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в посткризовий період на прикладі Китаю // *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2021. № 8 (14). С. 268–277.
14. Богів Я.С., Нестеренко А.О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права у системі правового регулювання // *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Львів, 2021. Вип. 30/2021. С. 73–83.
15. Борисенко І.Л. Особливості самозахисту прав інтелектуальної власності в Інтернет // *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 197–201.

16. Бошицький Ю.Л. Шляхи модернізації та оптимізації правового регулювання інтелектуальної власності в Україні // *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 164–170.
17. Бошицький Ю.Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні // *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 239–247.
18. Ващинець І.І. Деякі питання правового статусу технічних засобів захисту авторського права і суміжних прав // *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 186–192.
19. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 10.03.2020 № 333/714/20 / Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88168838> (дата звернення: 09.01.2022).
20. Вінник О.М. Правове регулювання відносин цифровізації : місце і роль в правовій системі та системі господарського права України // *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1 (43). С. 21–32.
21. Воронкова В.Г., Капітаненко Н.П., Нікітенко В.О. Правові засади захисту інтелектуальної власності у цифровому суспільстві // *Journal «Science Rise: Juridical Science»*. 2019. № 4 (10). С. 32–37.
22. Гаврилова Ю.А., Рыбакова О.С. Трансформація правової політики в умовах цифровізації правової реальності. *Legal Concept*. 2020. Т. 19. № 4. С. 17–23.
23. Гайдучок О. Інтелектуальна власність у цифрову епоху. 2020. URL: <https://blog.liga.net/user/ogajduchok/article/37982> (дата звернення: 02.01.2023).
24. Гальчук А.А. Трактуння та взаємозв'язок категорій «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність». *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4295> (дата звернення: 02.01.2023).

25. Галупова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03; Одеса, 2021. 19 с.

26. Галупова Л.І. Онлайн-медіація як спосіб захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8–9 листопада, 2019). Одеса: Фенікс, 2019. С. 236–239.

27. Гевчук А. Авторське право в Україні. Що це та коли виникає? Ліга: закон. 2021. № 20. С. 1–4.

28. Генюк М. Поняття «зловживання правом» у юридичній доктрині // *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 190. С. 187–191.

29. Головка О.М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій // *Інформація і право*. 2019. № 4 (31). С. 37–44.

30. Гончаренко О. Саморегулівні організації у сфері цифрової економіки // *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 93–97.

31. Гриньчак В., Ткаченко В. Порухення прав на об'єкти інтелектуальної власності у глобальній мережі Інтернет // *Молодий вчений*. 2021. № 9 (97). С. 143–147.

32. Гриняк А.Б. Структура механізму правового регулювання підрядних договірних відносин. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 2 (24). С. 85–95.

33. Грицак О.В. Моральні засади суспільства як оціночна категорія українського цивільного права // *Адвокат*. 2020. № 3 (114). С. 39–43.

34. Губар О. Недопустимість зловживання правом у цивільному праві України : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03; Нац. акад. прав. Наук України НДІ приват. права і підприємництва. Київ, 2013. 24 с.

35. Гузик П., Романишин П., Микитів Ю. Огляд технологій 3D друку. Матеріали XXI наук. конф. Тернопільського нац. тех. ун-ту імені Івана Пулюя, 2019. С. 98-99.

36. Гулаткан С.В., Ткачук А.Я. Самозахист прав інтелектуальної власності // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 157–160.

37. Дарина Старовойтова. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html> (дата звернення: 20.04.2021 р.).

38. Карпінець В., Яремчук Ю. Використання водяних знаків для захисту авторського права в зображеннях // *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2005. Вип. 2 (13). С. 63–70.

39. Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності. Міністерство економіки України. 2022. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=40d81f16-c8c4-4cbd-997d-4562f1cfa812&title=DepartamentInvestitsii-InnovatsiiTaIntelektualnoiVlasnosti> (дата звернення: 03.01.2023).

40. Деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності: Наказ Мінекономрозвитку України від 22.03.2018 № 387. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0387731-18#Text> (дата звернення: 03.01.2023).

41. Дмитришин В.С. Законодавство України щодо розпорядження правами інтелектуальної власності: сучасний стан та перспективи розвитку // *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 23-24 груд. 2021 р.) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Рівне : Видавн. дім «Гельветика», 2021. Ч. 2. С. 39–42.*

42. Дмитришин В.С. Сучасні тенденції та перспективи розвитку правовідносин щодо розпорядження правами на об'єкти інтелектуальної

власності // *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 2. С. 84–89.

43. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року: міжнар. документ від 19.06.1970.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001#Text (дата звернення: 04.01.2023).

44. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дробязко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. Київ: «К.І.С.», 2007. 448 с.

45. Дорош К.А. Комп'ютерні засоби захисту інформації з використанням технології Blockchain / КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ, 2021. 77 с.

46. Євков А. М. Вичерпання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 20 с.

47. Єфімцева Т. Патентне право як інститут інноваційного права // *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2013. Вип. 58. С. 190–197.

48. Желіховська Ю.В. Співвідношення та розмежування понять «охорона» та «захист» // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2015. № 13. Т.2. С. 18–21.

49. Жогов В.С. Технологія блокчейн як сучасний засіб підвищення ефективності забезпечення реалізації та захисту об'єктів авторських і суміжних прав, виражених у цифровій формі // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 209–214.

50. Жогов В.С. Адміністративно-правові засади забезпечення в Україні захисту об'єктів авторських і суміжних прав, що виражені в цифровій формі : дис. канд. доктора філософії / 081 Право; Одеський держ. ун-т внутрішніх справ. 2020. 223 с.

51. Захист інтелектуальної власності та Dark Web: чи є шанси? 2019. URL: <https://www.bca.education/zashchita-intellektualnoy-sobstvennosti-i-dark-web-est-li-shansy/> (дата звернення: 10.01.2023).
52. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. О. П. Орлюк // Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3. С. 58–74.
53. Зеров К.О. Самозахист авторського права на твори, розміщені в мережі Інтернет // *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 211–220.
54. Зінич Л.В. Перспективи використання технології блокчейн для захисту прав інтелектуальної власності в Україні // *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2021. № 55. С. 14–21.
55. Зініна У.В. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет // Матеріали Інтернет-конф. «Право та Інтернет». 2019. URL: <https://iq.hse.ru/more/media/zashita-prav-intellektualnoj-sobstvennosti> (дата звернення: 10.01.2023).
56. Золотар А.С. Використання глобалізаційного досвіду світових країн-лідерів у сфері охорони інтелектуальної власності країн лідерів у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право* // 2023. № 1(57). С. 197–204.
57. Золотар А.С. Використання технології Blockchain для покращення захисту інтелектуальної власності в Україні // *Правовий часопис Донбасу*. 2022. Вип. № 3 (80). С. 27–33.
58. Золотар А.С. Дилема правового захисту інтелектуальних прав власників в сучасних цифрових технологіях. *Veda a perspektivy* // 2023. № 9 (28). Р. 203–214.
59. Золотар А.С. Теперішній стан захищеності інтелектуальної власності в контексті цифровізації. *Актуальні проблеми держави і права* // 2022. Вип. 94. С. 41–50.

60. Зубкова Л., Клімовський С. Щодо поняття та юридичної природи «розумних» договорів (з англ. Smart contract) // *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 22–27.
61. Ієвіня О. Охорона та захист прав виробників фонограм в Інтернеті. *Інтелектуальна власність*. 2010. № 9. С. 13–20.
62. Іжевська М. Захист авторських прав у мережі інтернет. 2020. URL: <https://wisegroup.com.ua/zashhita-prav-intellektualnoj-sobstvennosti-v-seti-internet/> (дата звернення: 10.01.2023).
63. Ізбаш О. О. Інтелектуальна власність у цифровому просторі // *Інформація і право*. 2021. № 3 (38). С. 82–89.
64. Кирилюк А.В. Правова вразливість об'єктів авторського права в мережі. Інформаційні технології в умовах оновлення цивільного законодавства: матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 13 червня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 39–43.
65. Коваленко І.А. Актуальні проблеми захисту й охорони прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет в умовах глобалізації суспільства та сучасних технологій // *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68), № 3. С. 52–55.
66. Коверзнів В. Сутність механізму правового регулювання кооперації в Україні // *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. Vol. 2. Is.1. 2015. С. 291–298.
67. Колотюк О.І., Черепанова В.О., Перерва П.Г. Митний захист інтелектуальної власності // *Управління проєктами, перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності: зб. наук. праць IV Міжнар. наук. практ. інтернет-конф. (м. Дніпро, 24–25 березня, 2022)*. Дніпро. 2022. С. 391–396.

68. Корасташова І.М. Форми, способи та інструменти захисту прав інтелектуальної власності. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукр. наук-практ. конф. з міжнар. участю. (м. Київ, 26 квітня, 2023 р.): ел. збірник. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 165–170.

69. Кравчук О.О. Механізм правового регулювання: сучасне застосування традиційного педагогічного прийому в навчанні теорії права і галузевих дисциплін // Матеріали Міжнар. наук-практ конф «Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє». Одеса, 2016. С. 195–197.

70. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234114?new=1&find=1&text=%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

71. Куракін О.М. Механізм правого регулювання: теоретико-правова модель: автореф. дис. ...д-ра наук; 12.00.01: Харківський національний ун-т внутрішніх справ. 2016. 40 с.

72. Куракін О.М. Структура механізму правового регулювання // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: ПРАВО. Вип. 35. Ч. II. Т. 1. 2015. С. 46–49.

73. Кушнір А. Як українські суди блокують сайти в обхід закону. 30 травня 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/30/637260/> (дата звернення: 10.01.2023).

74. Левицька Н. Використання цифрових технологій у праві // *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 165–169.

75. Левицька Н. Цифрова трансформація в юридичній діяльності // *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 7. С. 61–67.

76. Лепех Л.Л. Соціальна та юридична ефективність механізму правового регулювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01; Київ. 2019. 234 с.
77. Литвиненко А.О., Литвиненко О.Д. Трансформація світового ринку в умовах глобалізації. Міжнародні економічні та суспільні відносини: стан, проблеми, перспективи розвитку: монографія. Дніпро: Пороги, 2021. С. 69–110.
78. Літошенко А.В. Технологія blockchain: переваги та неочевидні можливості використання у різних галузях // *Економіка та держава*. 2017. С. 77–79.
79. Лукасевич-Крутник І. Структура механізму правового регулювання договірних відносин із надання транспортних послуг. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/4/part_1/19.pdf С. 85–90.
80. Майданик Р.А. Аномалії в цивільному праві України: навч. практ. посіб. Київ, Юстініан. 2007. 912 с.
81. Майданик Л.Р. Поняття та межі об'єктивної форми вираження твору: аналіз європейського та українського підходів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 1. С. 94–100.
82. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків: міжнар. документ від 14 квіт. 1891 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_134 (дата звернення: 03.01.2023).
83. Малець М. Особливості правової політики у сфері інновацій та інтелектуальної власності // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 4 (28). С. 198–205.
84. Мамонов З. Захист авторських прав в мережі Інтернет. *Юридичний вісник України*. 2007. № 7. С. 7–12.
85. Маріц Д.О. Інформаційні правовідносини в Україні: теоретичні та практичні аспекти. ТОВ «Твори». Вінниця, 2018. 472 с.

86. Маріц Д.О. Теоретичні проблеми правового регулювання інформаційних відносин в Україні: автореф. дис. ...д-ра юрид. наук; МАУП. Київ. 2019. 38 с.

87. Мацкевич О. Авторське право при цифровізації та оцифровуванні // *Теорія та практика інтелектуальної власності*. 2014. № 5. С. 14–23.

88. Михайлюк Г. О. Забезпечення захисту прав на комерційні позначення: актуальні проблеми та судова практика // *Наукові записки*. Т. 168. Юридичні науки. 2015. С. 115–119.

89. Наталія Башурин. Неюрисдикційні форми захисту науково-технічної інформації // *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 5–11.

90. Олеся Ізбаш. Проблеми медіації у сфері інтелектуальної власності в Україні // *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2021. № 3. С. 78–83.

91. Олійник О. Поняття «інновація» та «новація» в освітньо-науковому дискурсі // *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Наукові розвідки молодих вчених*. 2022. № 37 (1). С. 88–93.

92. Онищенко Г. Проблема існування категорії «зловживання правом» // *Юридичний журнал*. 2007. № 2. URL: www.justinian.com.ua/article.php?id=2551 (дата звернення: 18.03.2023).

93. Ордулі Е. До питання про правовий механізм захисту прав інтелектуальної власності в Україні // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 55–64.

94. Осадчук С., Осадчук М. Форми зловживання цивільним правом // *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 4(8). С. 68–77.

95. Осовітня Л.В. Зловживання патентними правами: сутність та поняття // *Приватне та публічне право*. 2019. № 4. С. 95–100.

96. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Харків, 2009.

97. Павленко Ж. Право в цифровій реальності // Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2021. № 2 (49). С. 66–80.

98. Павлюк Н.М. Доктрина цивільного права як теоретичне підґрунтя модернізації цивільного законодавства України // Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 6. С. 68–71.

99. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України // *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 1. С. 31–34.

100. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року: міжнар. документ від 20.03.1883. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 03.01.2023).

101. Парламентські слухання на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» / Верховна Рада України. URL: <https://rada.gov.ua/news/Novyny/186120.html> (дата звернення: 03.01.2023).

102. Пастухов О.М. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. 18 с.

103. Переваги та недоліки 3D-друку. 2020. URL: <http://surl.li/ikphj> (дата звернення: 25.06.2023).

104. Петришин О.В., Гиляка О.С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи // *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28, № 1. С. 7–35.

105. Плахотнік О.В. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні // *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 45–57.

106. Пленюк М.Д. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин в механізмі правового регулювання / НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2016. 355 с.

107. Плотнікова М.В. Напрямки вирішення проблеми зловживання правом власниками патентів на промисловий зразок // Актуальні проблеми цивільного та господарського права: матеріали всеукр. наук-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 7 жовтня 2016 р.). Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2016. С. 22–25.

108. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: автореф. д-ра юрид. наук; 12.00.03: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Одеса, 2009. 36 с.

109. Положення про Державне патентне відомство України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.1992 № 411. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411/92> (дата звернення: 03.01.2023).

110. Положення про Державний департамент інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997-2000> (дата звернення: 04.01.2023).

111. Положення про Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності: Указ Президента України від 13.08.1999. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U987_99.html (дата звернення: 04.01.2023).

112. Положення про Державну службу інтелектуальної власності України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/658-2014> (дата звернення: 04.01.2023).

113. Прийменко О.С. Деякі питання вільного використання творів без згоди автора (на прикладі судових справ // Зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С Сковороди. Серія: «Право». Харків, 2021. № 33. С. 61–67.

114. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

115. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (втрата чинності: 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

116. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27. 04. 2001 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>. (дата звернення: 04.01.2022).

117. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України від 13.12.1991 № 1977-XII (втрата чинності: 26.11.2015). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/154305_596585. (дата звернення: 03.01.2023).

118. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17.01.2002 № 2953-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

119. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

120. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

121. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

122. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 № 3691-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

123. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023).

124. Рабінович П., Гончаров В. Межі права: основні аспекти проблеми // *Філософія права і загальна теорія права*. 2021. № 2. С. 13–22.

125. Реєстрація авторського права в Україні // Парето. 2021. URL: <https://pareto.kiev.ua/uk/new/197/algorithm-registracii-avtorskogo-prava-v-ukraine> (дата звернення: 24.06.2023).

126. Рєзнікова В.В. Зловживання правом: поняття та ознаки // *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 23–25.

127. Ришкова О.В. Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2007. 21 с.

128. Рогач О.Я. Ознаки зловживання правом // *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: ПРАВО. 2011. Вип. 15. С. 75–78.

129. Рогова О.Д. Поняття та способи захисту прав інтелектуальної власності // Від громадянського суспільства – до правової держави: зб. тез доп. міжнар. конф. молодих вчених та студентів (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. С. 358–366.

130. Ромащенко І.О. Зміна та припинення цивільного правовідношення як способи захисту цивільних прав : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03; Київ, 2014. 257 с.

131. Савицький М.В., Євсєєва Г.П. Концептуальні проблеми захисту прав інтелектуальної власності в науково-технічній діяльності освітян // *Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро – Київ, 28-29 листопада, 2019 р.)*. Київ; Дніпро : НДІ ІВНАПрНУ, ПДАБА, 2019.

C.170–175.

URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/9777/1/Савицький%20М.%20В..pdf> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

132. Салманова О. Ю., Татаренкова О. А. Щодо удосконалення положень Закону України «Про національну поліцію» в частині застосування превентивних поліцейських заходів // *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків. 2020. С. 115–117.

133. Семеніхін І.В. Правова доктрина: поняття та особливості // *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 18. С. 127–139.

134. Семенюк С.О. Складні об'єкти права інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Хмельницький ун-т управління та права імені Леоніда Юзькова. Хмельницький. 2021. 19 с.

135. Слідзевський І.А. Самозахист авторських прав в мережі Інтернет. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2147 (дата звернення: 12.01.2023).

136. Слома В., Москалюк Н. Межі та обмеження здійснення цивільних прав // *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 2 (30). С. 109–114.

137. Солончук І.В. Проблеми захисту авторського права в Інтернеті // *Правова позиція*. 2022. № 3 (36). С. 41–45.

138. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Київ, 2006. 23 с.

139. Стовпець О.В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. URL: <https://www.pdpu.edu.ua/doc/vr/stovpec/aref.pdf> (дата звернення: 23.06.2022).

140. Стукаленко О.В. Нотатки до розуміння категорії «механізм правового регулювання» // *Правова держава*. 2017. № 26. С. 20–25.

141. Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Створення об'єктів інтелектуальної власності: навч. посіб. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 407 с.

142. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії // *Держава і право*. Вип. 50. С. 12–18.

143. Тимошенко Є.А. Проблема визначення права віртуальної власності як об'єкта правовідносин // *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 264–267.

144. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні: Указ Президента України від 18.09.1992 № 479/92. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/479/92>. (дата звернення: 04.01.2023).

145. Ткаля О.В. Витоки правових аномалій, їх історичні причини. *Правова держава*. 2012. № 42. С. 45–51.

146. Токарева В.О. Творчість КНР: від запозичення до розвитку інновацій // Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19: матеріали Всеукр. онлайн-конф. (23 квітня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 83–87.

147. Токарева В.О. Щодо питання захисту прав інтелектуальної власності // *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 36. С. 51–56.

148. Топ-5 рішень Верховного Суду в сфері захисту прав ІВ // *Юридична газета*. 2021. № 19 (749). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/top5-rishen-verhovnogo-sudu-v-sferi-zahistu-iv-u-2021-r.html> (дата звернення: 16.05.2023).

149. Топчій В.В. Кримінально-правова політика держави у сфері захисту права інтелектуальної власності в Україні // *Соціологія права*. 2019. № 4. С. 83–88.

150. Троцюк Н.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності // *Юридичний вісник*. 2016. № 4 (41). С. 116–124.

151. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16.09.2014: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.06.2023).

152. Ульянова Г.О. Самозахист авторських прав при їх порушенні внаслідок плагіату // *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. Серія: ПРАВО. Вип. 18. С. 111–113.

153. Уткіна М., Харченко А. Blockchain як революційне явище у сфері технологій та права інтелектуальної власності // *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 471–474.

154. Уткіна, М.С. Blockchain як один із засобів захисту права інтелектуальної власності // *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х ч. (м. Суми, 23–24 травня 2019 р.)*. Суми: СумДУ, 2019. Ч.1. С. 210-212.

155. Філяєва А. С. Пошукова оптимізація web-сторінок компаній e-commerce: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра: спец. 075 – маркетинг. Суми: Сумський державний університет, 2022. 57 с.

156. Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов : монография / [Спасибо-Фатеева И.В., Сибилев М. Н., Яроцкий В. Л. и др.] ; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. 672 с.

157. Хміль М.М. Принцип неприпустимості зловживання правом (теоретико-правові аспекти): автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.01. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. 19 с.

158. Холодков Д.Ю. Використання технології блокчейн при реалізації віртуальних навчальних середовищ: дипломна робота...бакалавра: спец. 122 – комп'ютерні науки. Київ, 2022. 100 с.

159. Хрідочкін А.В. Спеціальні принципи державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності // *Юридичний бюлетень*. 2019. № 23. С. 178–188.

160. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. Загальні положення / за ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ФОП А.А. Колісник, 2010. 320 с.

161. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.06.2023).

162. Чувакова Г.М. Зловживання правом як вид правових аномалій // *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 60. С. 440–445.

163. Шишка Р.Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. ...д-ра юрид. наук; Нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 37 с.

164. Шкіндель В.М. Дослідження технології розподіленого реєстру для застосування у сфері навчання: магістерська дис. : 171 – електроніка; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ, 2020. 123 с.

165. Шматков Д.І., Єфремова, К.В. Дослідження трендів аналізу права інтелектуальної власності в контексті підвищення цифрової грамотності громадян // *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2021. № 29. С. 11–19.

166. Штанько О.А. Співвідношення понять охорони та захисту в контексті розвитку парадигми інституту цивільно-правового захисту. *Правова держава*. Вип. 26. С. 516–525.

167. Штефан А. Самозахист авторського права та суміжних прав // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 3. С. 22–29.

168. Штефан О. Охорона і захист авторських прав: теоретичний аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 4. С. 3–17.

169. Яворський В.В. Дослідження технології блокчейн для проектування автоматизованих освітніх систем: пояснювальна записка до атестаційної роботи здобувача вищої освіти на другому (магістерському) рівні: 122 – комп'ютерні науки; Харківський нац. ун-т радіоелектроніки. Харків, 2021. 95 с.

170. Яворська О.С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти: монографія. Тернопіль. 2009. 384 с.

171. Яворська О.С. Реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності // Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: реалії та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ.конф. (м. Львів, 19 лютого, 2021 р.). Львів, 2021. С. 6–11.

172. Яроцький В.Л. Загальна характеристика механізму цивільно-правового регулювання // Актуальні проблеми приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ.конф. (м. Харків, 27 лютого, 2015 р.). Харків, 2015. С.16–20.

URL:https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7774/2/Yrockuy_16-20.pdf
(дата звернення: 12.01.2023).

173. Яшарова М., Матюшенко М. Кіберсквотинг як вид недобросовісного використання доменного імені // *Věda a perspektivy*. 2022. № 9 (16). С. 329–341.

174. Яшарова М.М., Паламарчук М.А. Окремі питання правового регулювання авторських прав на пародії, карикатури та попурі. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 197–201.

175. Abdoun, N. Design, Implementation and Analysis of Keyed Hash Functions Based on Chaotic Maps and Neural Networks; Nantes: Nantes, France, 2019. URL:https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Design,+Implementati on+and+Analysis+of+Keyed+Hash+Functions+Based+on+Chaotic+Maps+and+N eural+Networks&author=Abdoun,+N.&publication_year=2019 (дата звернення: 25.06.2023).

176. Amelin R., Arkhipov V., Channov S. Prospects of blockchain-based information systems for the protection of intellectual property. Digital Transformation and Global Society: 4th International Conference, DTGS 2019. Pp. 327–337.

177. Arseven M. The Role of Blockchain Technology in Intellectual Property Protection. 2021.
URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=512ab4b1-d234-4962-a4ff-0f4836618db9> (дата звернення: 23.06.2023).

178. Authors Guild v. Google, Inc. 804 F.3d 202 (2d Cir. 2015). URL: <https://www.lexisnexis.com/community/casebrief/p/casebrief-authors-guild-v-google-inc> (дата звернення: 10.01.2023).

179. Bhardwaj A., Shah S.B.H., Shankar A. Penetration testing framework for smart contract blockchain. 2021. №14. P. 2635–2650.

180. Cardozo B. The Importance of Intellectual Property Rights in 2021. Cardozo School of Law. 2021.
URL: <https://online.yu.edu/cardozo/blog/intellectual-property-rights-2021> (дата звернення: 02.01.2022).

181. Chattopadhyay S. Intellectual Property Rights in Digital Environment. Conference: Reprographic Rights and Copyright Act: Challenges and Management. 2013. 8 p.

182. Choi H., Yoon H., Siegel D. Assessing differences between university and federal laboratory postdoctoral scientists in technology transfer. Research Policy, 2022. №51 (3).
URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048733321002481> (дата звернення: 08.01.2022).

183. Clark B. Blockchain and IP Law: A Match made in Crypto Heaven? 2018.
URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0005.html (дата звернення: 23.06.2023).

184. Digitalisation and Intellectual Property in the time of COVID-19. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/sponsored/digitalisation-and-intellectual-property-in-the-time-of-COVID-19> (дата звернення: 03.02.2023).

185. Disney v. VidAngel. 2016. URL: <https://copyrightalliance.org/copyright-cases/disney-v-vidangel/> (дата звернення: 10.01.2023).

186. Dombrovska A. Application of Blockchain Technologies for Protection of Intellectual Property. Public Administration and Law Review, 2021. № 4. P. 58–63.

187. Engelmann F., Holland M., Nigischer C. Intellectual property protection and licensing of 3d print with blockchain technology. Transdisciplinary Engineering Methods for Social Innovation of Industry, 2018. №4 (2). P. 103–112.

188. Fardian D. Blockchain Technology Can Protect Copyrights. 2022. URL: <https://glair.ai/post/blockchain-technology-can-protect-copyrights> (дата звернення: 24.06.2023).

189. Filippetti A., Archibugi D. The globalization of intellectual property rights. The Handbook of Global Science, Technology, and Innovation, 2015. P. 419–442.

190. Frankenfield J. Smart Contracts. Investopedia. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/smart-contracts.asp> (дата звернення: 23.06.2023).

191. Gibbs S. Game of Thrones: HBO hackers threaten leak of season finale. The Guardian, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/aug/21/game-of-thrones-hbo-hackers-threaten-leak-of-season-finale> (дата звернення: 09.01.2023).

192. Holland M. SAMPL Secure Additive Manufacturing Platform. 2016. URL: https://www.tuhh.de/fks/010_research/projects/sampl/de/index.html (дата звернення: 25.06.2023).

193. How 3D Printing Challenges Trademark, Copyright, and Patents. 2020. URL: <https://www.themyerslg.com/blog/2020/04/how-3d-printing-challenges-trademark-copyright-and-patents/> (дата звернення: 25.06.2023).

194. Impact of Technology on Enforcement of Intellectual Property Rights. Intellectual Property Rights in an Age of Electronics and Information. P. 95–123. URL: <https://www.princeton.edu/~ota/disk2/1986/8610/861007.PDF> (дата звернення: 08.01.2022).

195. Instagram hopes garbage app will trash its name. 2016. URL: <https://www.cbsnews.com/news/instagram-opposes-garbage-apps-name/> (дата звернення: 10.01.2023).

196. Intellectual Property Code № 92-597 of 1 July 1992. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.html> (дата звернення: 04.01.2023).

197. Intellectual Property Strategic Program 2016. 2016. URL: https://www.kantei.go.jp/jp/singi/titeki2/kettei/chizaikeikaku20160509_e.pdf (дата звернення: 08.01.2022).

198. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Intellectual property. European Commission. 2022. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property_en (дата звернення: 08.01.2023).

199. IP-Creativity and innovation in the heart of EUs DNA. European Commission. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_2724 (дата звернення: 08.01.2022).

200. Joel R. Reidenberg, *Lex Informatica: The Formulation of Information Policy Rules through Technology*. 76 Tex. L. Rev. 553 (1997–1998) Available at: URL: http://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/ P. 553–593.

201. John R. Vile Cybersquatting. 2019. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/943/cybersquatting> (дата звернення: 09.01.2023).

202. Kravchuk O.P., Balynska O. M., Hurkovskyi, M. P. Development of international law on intellectual property and the legislative reforms in Ukraine. *Laplace em Revista (International)*. 2021. Vol.7, № 3. P. 647–654.

203. Lazariuc K. Digital Education as a Strategy for the Protection of Intellectual Property Rights. Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS). 2021. № 7. P. 132–155.

204. Making the most of the EU's innovative potential – An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience (COM/2020/760). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760> (дата звернення: 07.04.2022).

205. Malaty E. 3D printing and IP law. WIPO, 2017. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/01/article_0006.html (дата звернення: 24.06.2023).

206. Mostert F. The global digital enforcement of intellectual property. 2018. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/si/article_0005.html (дата звернення: 09.01.2022).

207. Nurhidayah A., Hanira H. Digital Era and Intellectual Property Challenges in Malaysia. Pertanika J. Soc. Sci. & Hum. 2021. № 29 (S2). P. 205–219.

208. Overview of 3D printing & intellectual property law. Under the contract with the Directorate General Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs (MARKT2014/083/D). 2014. 22 p.

209. Panayotova S., Nikolova-Minkova V. Intellectual Property In Digital Environment. Challenges of Tourism and Business Logistics in the 21st Century, 2020. №3 (1). С. 89–99.

210. Patel N. Blockchain: What it brings for your Print Business in 2023? 2023. URL: <https://makeanapplike.com/scope-of-blockchain-in-the-print-industry/> (дата звернення: 25.06.2023).

211. Pedemonte A. Blockchain and additive manufacturing. 2021. URL: <https://incyber.org/en/blockchain-and-additive-manufacturing/> (дата звернення: 25.06.2023).

212. Pimenta M., Mello M. A brief overview of 3D printing in the intellectual property field. 2022. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1e70dcd8-ac47-42b3-a9c8-12eba4ead1dd> (дата звернення: 24.06.2023).

213. Prasad Mr. S. The Future of Blockchain in Intellectual Property. Five applications of block chain in intellectual property (IP). 2021. URL: <https://www.automation.com/en-us/articles/january-2021/the-future-ofblockchain-in-intellectual-property> (дата звернення: 07.04.2022).

214. Revolutionising Intellectual Property Rights with Blockchain Technology. Business Today. 2023. URL: <https://www.businesstoday.com.my/2023/04/25/revolutionising-intellectual-property-rights-with-blockchain-technology/> (дата звернення: 23.06.2023).

215. Roberts H., Cowls J., Morley, J. The Chinese approach to artificial intelligence: an analysis of policy, ethics, and regulation. AI & society, 2021. № 36 (1). С. 59–77.

216. Rose A. Blockchain: Transforming the registration of IP rights and strengthening the protection of unregistered IP rights. 2020. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine_digital/en/2020/article_0002.html (дата звернення: 23.06.2023).

217. Savelyev A. Copyright in the blockchain era: Promises and challenges. Computer law & security review, 2018. № 34 (3). P. 550–561.

218. Shibata T. Japan, Moving Toward a More Advanced Knowledge Economy. WBI Development Studies. 2020. № 1. 172 p.

219. Sindze K. Is Additive Manufacturing ready for Blockchain? URL: <https://additive-talks.com/is-additive-manufacturing-ready-for-blockchain/> (дата звернення: 25.06.2023).

220. Szabo N. Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets. 2020. URL: http://www.alamut.com/subj/economics/nick_szabo/smartContracts.html (дата звернення: 24.06.2023).

221. The Japan Patent Office — Aiming to Become the World's Leading IP-Based Nation. 2021. URL: https://www.jpo.go.jp/e/toppage/movie/jpo/txt_en.html (дата звернення: 08.01.2022).

222. Tolek J. The Use Of Blockchain In Trademark And Brand Protection. 2021. URL: <https://www.jdsupra.com/legalnews/the-use-of-blockchain-in-trademark-and-1929008/> (дата звернення: 23.06.2023).

223. When Blockchain and 3D Printing Meet: Addressing the Challenges In Manufacturing. 2022. URL: <https://cults3d.com/en/blog/articles/when-blockchain-and-3d-printing-meet-addressing-the-challenges-in-manufacturing> (дата звернення: 25.06.2023).

Список публікацій здобувача:

Статті, які входять до фахових видань України

1. **Золотар А.С.** Використання технології Blockchain для покращення захисту інтелектуальної власності в Україні // *Правовий часопис Донбасу*. Вип. № 3 (80). 2022. С. 27–33.
2. **Золотар А.С.** Теперішній стан захищеності інтелектуальної власності в контексті цифровізації // *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 94. 2022. С. 41–50.
3. **Золотар А.С.** Використання глобалізаційного досвіду світових країн-лідерів у сфері охорони інтелектуальної власності країн лідерів у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні // *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. № 1 (57). 2023. С. 197– 204.

Тези доповідей в збірках матеріалів конференцій

4. **Золотар А.С.** Доктрина права інтелектуальної власності: формування нового етапу // Матеріали круглого столу «Захист прав людини в умовах суспільних трансформацій», 8 жовтня 2021 р., м. Київ. С. 25–27.
5. **Золотар А.С.** Захист інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією blockchain // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 125-річчю заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України «Актуальні питання приватноправового регулювання в умовах євроінтеграції», 15 червня 2023 р., м. Київ. С. 161–164.

Публікації, що додатково відображають результати дослідження

6. **Золотар А.С.** Дилема правового захисту інтелектуальних прав власників в сучасних цифрових технологіях // *Veda a perspektivu*. № 9 (28). 2023. Р. 203–214.